

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Regionální a politická geografie

Bc. Adéla Koblížková

**ROZMÍSTĚNÍ PAMÁTNÍKŮ VE VEŘEJNÉM PROSTORU PRAHY,
JEJICH SYMBOLICKÝ VÝZNAM A KONFLIKTNÍ PODSTATA**

**DISTRIBUTION OF MONUMENTS IN THE PUBLIC SPACE OF PRAGUE,
THEIR SYMBOLIC IMPORTANCE AND CONFLICT NATURE**

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. David Hána, Ph. D.

Praha, 2021

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne 26. července 2021

Bc. Adéla Koblížková

Na tomto místě bych ráda poděkovala RNDr. Davidu Hánovi, Ph.D. za jeho profesionální přístup, velkou ochotu a mnoho cenných rad, kterými přispěl do této práce. Dále děkuji své rodině a nejbližším přátelům, kteří při mně celý život stojí a v období studia mi byli velkou oporou. Ráda bych tuto práci věnovala své babičce Jiřině, která měla vždy velký zájem o to, abych svá studia dovedla do zdárného konce.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá prostorovým rozmístěním památníků ve veřejném prostoru Prahy. Cílem práce je zjistit, jak jsou památníky s různou symbolikou rozmístěny ve veřejném prostoru, jak se vzájemně s okolním prostorem ovlivňují a jaké konflikty vytvářejí. Důležitou součástí památníků je jejich symbolický význam, a proto práce zkoumá, co památníky znamenaly v době, kdy byly budovány ve srovnání s tím, co znamenají dnes. Na základě terénního šetření a sběru dat byly vytvořeny kategorie památníků, které byly mapovány v softwaru ArcGIS a následně podrobněji analyzovány. Studium prostorového rozmístění je prováděno na území tzv. Velké Prahy a hledány jsou důvody, kterými je rozmístění ovlivněno, což je podloženo údaji z odborné literatury. Práce se současně zabývá konfliktními památníky, konkrétně zejména Mariánským sloupem a sochou maršála Koněva. Představuje dále i to, proč jsou tyto památníky vnímány jako konfliktní z hlediska kolektivní paměti a jak se to projevuje v prostoru města. Výsledky analýzy ukázaly, že funkce památníků se v průběhu let mění a společnost na jejich symbolický význam klade velký důraz. V současné době se na území Velké Prahy nachází nejčastěji pomníky odkazující na tragické události světových válek, které můžeme objevit po celém sledovaném území. Ačkoliv se práce zabývala především dvěma konfliktními památníky, ukázalo se, že konfliktních míst paměti je celá řada a důvody sporů jsou velmi rozmanité. Zájem o budování nových památníků a o jejich správný historický výklad je i ve 21. století stále poměrně značný.

Klíčová slova: *památníky, veřejný prostor, kolektivní paměť, maršál Koněv, Mariánský sloup*

Abstract

This thesis examines the spatial distribution of monuments across public spaces in Prague. Its goal is to determine how these monuments, with diverse symbolisms, are arranged in the public space, how they interact with this space and the conflicts they generate. Because the symbolic meaning of a monument is so important, this paper explores the monuments' significance at the time they were built compared to their contemporary meaning. Based on field research and data collection, categories of monuments were created, mapped in ArcGIS software and then analysed in more detail. The paper considers the spatial distribution of monuments in the so-called Greater Prague, investigating the factors that have influenced their location supported by evidence from literature. This thesis also examines contentious monuments, particularly the Marian column and the statue of Marshal Konev, why they are perceived as problematic from the perspective of collective memory and how that is reflected in the city's spaces. The results of the analysis demonstrate that the function of a monument changes over time and society places great emphasis on its symbolic meaning. Contemporarily, the most common monuments are those depicting the tragic events of the World Wars, and these can be found across the entire area in scope. Although the paper focused on two contentious monuments, the study showed that there are many more of these locations with diverse bases for conflict. Considerable interest in building new monuments and their appropriate historical interpretation continues into the 21st century.

Keywords: *monuments, public space, collective memory, Marshal Konev, Marian column*

Obsah

Seznam příloh	8
Seznam grafů	8
Seznam obrázků.....	8
Seznam tabulek.....	9
Seznam použitých zkratk	10
1 Úvod	11
1.1 Struktura práce.....	13
1.2 Dosavadní výzkum a zdrojová literatura	14
2 Památníky jako součást kolektivní paměti ve veřejném prostoru	16
2.1 Pojetí prostoru a jeho symboliky	16
2.2 Veřejný prostor jako místo symbolického významu	19
2.3 Symbolika veřejného prostoru a památníky jako místa kolektivní paměti	20
2.4 Symbolický význam památníků ve veřejném prostoru jako míst konfliktů	23
3 Historický vývoj pražských památníků	27
4 Metodické vymezení práce	30
4.1 Analyzované území	30
4.2 Mapované památníky	31
4.3 Zdroje dat.....	32
4.4 Mediální analýza.....	33
5 Památníky ve veřejném prostoru Prahy	35
5.1 Památníky odkazující na období Národního obrození	38
5.2 Památníky dalších významných osobností české historie	41
5.3 Náboženské památníky.....	47
5.4 První světová válka.....	50
5.5 Druhá světová válka	52
5.6 Památníky a komunistický režim	54

6	Konfliktní pomníky a památníky.....	61
6.1	Konflikt o Mariánský sloup.....	63
6.1.1	Proti znovuoobnovení sloupu	65
6.1.2	Pro znovuoobnovení sloupu	67
6.2	Konflikt o sochu maršála Koněva	69
6.2.1	Proti odstranění sochy	72
6.2.2	Pro odstranění sochy.....	74
6.2.3	Politický prostor kolem sochy Koněva.....	74
7	Závěr.....	78
8	Literatura, zdroje dat.....	81
8.1	Použitá literatura.....	81
8.2	Internetové zdroje	84
8.3	Zdroje dat.....	92

Seznam příloh

Seznam grafů

Graf 1: Konflikt o Mariánský sloup (duben 2019–srpen 2020)	65
Graf 2: Konflikt o sochu maršála Koněva (srpen 2019–únor 2021)	71
Graf 3: Anketa v Parlamentních listech.....	73

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vývoj území Prahy v letech 1784–1974	31
Obrázek 2: Památníky na území Velké Prahy	36
Obrázek 3: Památníky odkazující na období Národního obrození.....	39
Obrázek 4: Podrobnější mapa památníků Národního obrození.....	40
Obrázek 5: Památníky významných osobností české historie.....	42
Obrázek 6: Demonstrace na Václavském náměstí v roce 2013.....	43
Obrázek 7: Hlava Franze Kafky u Národní třídy	45
Obrázek 8: Náboženské památníky	47
Obrázek 9: Mariánský morový sloup na Hradčanském náměstí	48
Obrázek 10: Památníky první i druhé světové války.....	50
Obrázek 11: Památníky první světové války	51
Obrázek 12: Památníky druhé světové války	53
Obrázek 13: Památníky a komunistický režim.....	55
Obrázek 14: Stalinův pomník na pražské Letné.....	57
Obrázek 15: Tank č. 23 přetřený narůžovo roku 1991 na náměstí Kinských	58
Obrázek 16: Pomník Rudé armády v pražské Liboci	59
Obrázek 17: Stržený Mariánský sloup, 3. listopad 1918.....	64
Obrázek 18: Znovuobnovení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí, 4. červen 2020	68
Obrázek 19: Odstranění sochy maršála Koněva 3. dubna 2020	72

Obrázek 20: Posprejovaná socha maršála Koněva	76
---	----

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet památníků podle zvolených kategorií.....	37
Tabulka 2: Konfliktní památníky na území Velké Prahy	62

Seznam použitých zkratk

ČR: Česká republika

EU: Evropská unie

GIS: Geografický informační systém

GPS: Global Positioning System

KSČM: Komunistická strana Čech a Moravy

NATO: Severoatlantická aliance

ODS: Občanská demokratická strana

ROA: Ruská osvobozenecá armáda

SPD: Svoboda a přímá demokracie

SSČ: Slovník spisovné češtiny

SSJČ: Slovník spisovného jazyka českého

SSSR: Svaz sovětských socialistických republik

VŠUP: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze

1 Úvod

Umělecké dílo hraje ve veřejném prostoru velmi významnou roli, a to z důvodů estetických, reprezentativních, ale také ideologických. Veřejné umění vytváří symbolické hodnoty, zvyšuje atraktivitu městského prostoru a přitahuje návštěvnost lidí do dané oblasti. Pomníky a památníky ve veřejném prostoru symbolicky reprezentují historické milníky a podílejí se na tvorbě národní identity. Památníky odkazují na klíčové události a ztělesňují osobnosti, které si tak v hmotné podobě můžeme připomínat. Důležitost památníků vyplývá z rozmanitosti rolí, které zastávají v současných městech a jejich funkce ve veřejném prostoru mohou být různé. Dříve památníky sloužily zejména k náboženským účelům, později začala být klíčová reprezentativní funkce, ale také památeční či politická. Památníky jsou také spojené s veřejným uměním, což je fenomén, který nabral na významu během posledních několika desetiletí. Památníky formují estetiku a symboliku městských prostor a ovlivňují vnímání měst, tvorbu jejich image a cestovní ruch. Diskuse v této práci se zabývá dopady památníků na reprezentaci kolektivní paměti v souvislosti s probíhajícími sociokulturními změnami. Rostoucí význam a zájem o památníky a jejich dopady na městské prostředí byly jedním z hlavních důvodů výběru tohoto tématu.

Tématem památníků a jejich symbolickou hodnotou se zabývá řada vědců. Nejčastěji se autoři knih a článků zaměřují na jednotlivé památníky, jejich historický kontext, symbolický význam či umělecký styl. Výzkumných prací zabývajících se geografickým rozmístěním památníků v prostoru města a vztahy mezi nimi příliš mnoho neexistuje, proto samotná idea této práce je něčím poměrně novým. Jedním z cílů této práce je poskytnout mapové i teoretické podklady pro možnost dalšího výzkumu památníků v hlavním městě Praze. Navíc vícerozměrné a systematické hodnocení dopadů památníků na veřejný prostor se v geografické literatuře vyskytuje pouze zřídka. V posledních letech dochází k rostoucímu zájmu a angažovanosti občanů o symboliku konkrétních památníků a využívání veřejného prostoru. Práce se tak zabývá také konflikty, které vznikají nejčastěji v souvislosti s odlišným výkladem kolektivní paměti. Zejména z důvodu historického vývoje bylo pro výzkum zvoleno území Velké Prahy, v kterém se předpokládá největší koncentrace památníků. Práce se zaměřuje na volně stojící památníky, které mají určitý symbolický význam, vztah k veřejnému prostoru a také se vztahují ke konkrétní historické události či osobnosti. Památníky v klasickém stylu mají nejčastěji podobu volně stojící postavy, obvykle ve formě sochy, která dominuje městskému prostoru. V průběhu 20. století se namísto figurálních soch představujících historické osobnosti začaly tvořit abstraktní památníky a mnoho umělců začalo čím dál tím více experimentovat s novými materiály či konstrukčními technikami.

Prostorová organizace pomníků a památníků se v průběhu času mění a tím i její dopad na dimenze prostoru. Největší změny týkající se pohledu na funkci a prostorovou organizaci památníků nastaly v 80. letech 20. století. Od té doby se zvýšilo povědomí o roli kolektivní paměti v západních společnostech a zvýšil se počet a rozmanitost veřejných památníků.

Pomníky slouží k potvrzení určité stability politického řádu, a zároveň poukazují na priority společnosti a smysl doby. Ve chvíli, kdy dochází k přeměně či rozpadu idejí společnosti a transformaci institucí, může docházet k zapomínání a současně ke vzniku nového výkladu paměti. To je spojeno s procesem bourání těch památníků, které již společnost nepřijímá. Zapomínání souvisí se změnou nebo se zmizením příslušného rámce. Uvažování o paměti je tak zároveň uvažováním o zapomnění. Samotné odstranění památníku ovšem často neznamená úplné vymizení významu symbolu dané události nebo osobnosti z veřejného prostoru. Velmi často se stává, že symbolika na konkrétním místě přetrvá ještě řadu let. Hlavním cílem této práce je zodpovědět následující výzkumnou otázku:

- *Jak jsou památníky s různou symbolikou rozmístěny ve veřejném prostoru, jak se vzájemně s okolním prostorem ovlivňují a jaké konflikty vytvářejí?*

Navazující výzkumné podotázky zní:

- *Jak se liší prostorové rozmístění památníků z hlediska jejich charakteristik a čím je to ovlivněno?*
- *Které památníky jsou vnímány jako konfliktní z hlediska kolektivní paměti a jak se to projevuje v prostoru města?*

Dalším cílem této práce je přispět k chápání symboliky veřejného prostoru měst a role památníků v něm. Geografický pohled na studium památníků může přinést nové pohledy díky začlenění prostorového rámce. V praxi je téma důležité pro lokální správy, které rozhodují o památnících nebo podobě veřejného prostoru. Je důležité poukázat na nutnost vnímání symbolické roviny prostoru, kde památník stojí či vzniká nějaký nový. Cílem kapitoly o konfliktních památnících je představit pohledy různých názorových skupin a jejich výklad kolektivní paměti. Souhrn událostí, které se kolem konfliktních památníků odehrály, mohou přispět ke snazšímu porozumění těchto hojně mediálně diskutovaných kauz a napomoci k utvoření vlastního pohledu a názoru.

1.1 Struktura práce

První část práce, tedy část teoretická, se věnuje představení teoretických konceptů klíčových pro tuto práci. Nejprve se práce zabývá různými koncepty prostoru, které pozvolna přechází zejména do symbolické hodnoty prostoru, která je podstatná pro tuto práci. Představeny jsou koncepty prostoru zejména zahraničních vědců, v čele s britským geografem Davidem Harveyem, Henri Lefebvrem či Nigelem Thriftem. Vzhledem k tomu, že práce pojednává o památnících ve veřejném prostoru Prahy, je důležité si také představit různé definice veřejného prostoru a jeho symbolického významu. V této části se práce opírá zejména o teorie městského prostoru geografů Waldemara Cudnyho a Hakana Appelblada nebo také Doreen Massey, která svými studiemi významně ovlivnila obor humánní geografie. Dále práce postupně přechází ke konceptům kolektivní paměti a významu památníků ve veřejném prostoru. V této části práce se již častěji vyskytují také studie českých autorů, které odkazují na konkrétní příklady významu českých památníků ve veřejném prostoru. Práce představuje také různé charakteristiky pomníků a památníků a jejich rozmanité definice, kterých je mnoho a vzájemně se liší.

Druhá část práce představuje historický vývoj pražských památníků, který slouží jako důležitý podklad pro empirickou část. Díky této kapitole jsou snáze vyvozovány závěry o prostorovém rozmístění památníků v konkrétních časových obdobích a jejich význam. Kapitola představuje nejen to, jak se vyvíjel veřejný prostor, ale také poukazuje na to, jakým způsobem se vyvíjela společnost a jaké dopady to na městské prostředí mělo. Na kapitolu o historickém vývoji pražských památníků navazuje metodické vymezení práce, které postupně představuje metodické formy zpracování jednotlivých kapitol. V první řadě se tato část zaměřuje na popis a důvody zvoleného analyzovaného území, konkrétně tedy území tzv. Velké Prahy. Následuje podkapitola, která podrobně definuje památníky, které byly pro analýzu zvoleny, a z kterých pak vychází empirická část této práce. Pro sběr dat byla využita řada internetových zdrojů, které jsou představeny v podkapitole *Zdroje dat*. Metodické vymezení práce uzavírá popis jednotlivých kroků při zpracování mediální analýzy, která je součástí závěrečné kapitoly o konfliktních památnících.

Hlavní část práce, tedy první kapitola empirické části, se zabývá prostorovým rozmístěním památníků ve veřejném prostoru Prahy, podle zvolených kategorií a podle vlastní definice památníků. Představeny jsou mapové výstupy rozmístění památníků na zvoleném území, které jsou tvořeny v programu GIS. Tato část práce se skládá z podkapitol, které se podrobněji zabývají jednotlivými zvolenými kategoriemi. Podkapitoly se zaměřují na koncentraci památníků v určitých částech města, které jsou pak podrobněji analyzovány.

Hledány jsou důvody koncentrace z hlediska významu dané lokality v minulosti ve srovnání s tím, jaké využití mají dnes. Podrobněji se práce zaměřuje také na konkrétní osobnosti, které mají památníků po Praze více a hledány jsou důvody jejich prostorového rozmístění, ale také význam dané osobnosti z historického i dnešního pohledu.

Empirickou část zakončuje kapitola o konfliktních památnících na území Prahy. Nejprve jsou představeny příklady konfliktních památníků na území Prahy a důvody jejich vzniku. Poté se již kapitola podrobně zaměřuje na dva konkrétní památníky – Mariánský sloup a na sochu maršála Koněva. Pro sběr dat byly využity tři internetové portály, jejichž obsah byl zpracován do textu. Představeny byly názorové postoje pro a proti odstranění sochy či znovuoobnovení sochy. Sledováno bylo také jakým způsobem se občané do těchto konfliktů zapojovali a co se v prostoru kolem památníků odehrávalo za události. Po této kapitole již následuje závěr, který shrnuje veškeré poznatky této práce a představuje její možné budoucí využití.

1.2 Dosavadní výzkum a zdrojová literatura

Velkou inspirací pro tuto práci byl článek *Monuments and their functions in urban space* od autorů Cudnyho a Appelblada (2020). Autoři článku diskutují funkce veřejných památek ve vztahu k různým dimenzím geografického prostoru na základě dostupné teorie a analýzy mediálních příspěvků. Cudny a Appelblad (2020) poukazují na konkrétní příklady památníků, zejména v Polsku, ale hovoří také například o soše Josifa Vissarionoviče Stalina, která se dříve nacházela na pražské Letné. Článek posloužil zejména pro teoretické vymezení symbolického významu a funkcí památníků ve veřejném prostoru, ale také jako podklad pro praktickou část této práce.

Teoretické vymezení prostoru se také opíralo o výzkum geografa Nigela Thrifta (2003), který vymezil a interpretoval čtyři dimenze prostoru. Kromě konceptu prostoru je v teoretické části podrobně probírána také koncept kolektivní paměti, který vychází z řady teorií, ale nejvíce byl interpretován pravděpodobně pohled Maurice Halbwachse (2009). Podle Halbwachse (2009) nelze historii považovat za univerzální paměť. Kolektivní paměť podle jeho názoru představuje souvislý proud myšlení, který z minulosti uchovává pouze to, co je schopné žít za přítomnosti společnosti, která ji udržuje.

Z českých autorů stojí za zmínku článek Sabiny Souškové (2015) s názvem *Společenské funkce pomníků*. Ve své práci Soušková (2015) rozlišuje interní a externí funkci památníků a význam kolektivní paměti, který podle jejího názoru zejména evokuje

vzpomínkovou hodnotu prožitku. Podle Souškové (2015) slouží místa paměti k vytváření a uchování tradic a plní funkci tvorby identity.

Historický vývoj památníků v Praze byl nejvíce inspirován a čerpán z práce *The Divided City: Prague's Public Space and Franz Kafka's Readings of Prague* od autora Marka Nekuly (2007). Nekula (2007) se zabývá tím, jak se veřejný prostor od 18. století formoval a proměňoval a jak se v něm projevovali čeští i němečtí nacionalisté. Nekula (2007) uvádí řadu příkladů a hovoří o vlivu podoby veřejných prostor na formování veřejného myšlení. Jedinou publikací zabývající se sochami a pomníky v České republice je dílo *Pomníky a zapomníky* od Hojdy a Pokorného (1996). Autoři představují historické souvislosti, které vedly ke vzniku památníků, jejich společensko-politické pozadí a prostorové rozmístění. Hojda a Pokorný (1996) hovoří o určitém životním cyklu pomníků, o které může přestat být zájem a tím se tak stávají "zapomníky". Pokud jsou památníky odstraněny, jejich symbolika na místě alespoň nějakou dobu ještě přetrvává (Hojda, Pokorný 1996).

Většina bakalářských či diplomových prací se zabývá zpravidla významem a historií památníků, ale zřídka poukazují na prostorové rozmístění či symboliku daného prostoru. Zdánilivě stejné téma si pro svou bakalářskou práci zvolil David Bláha (2019) s názvem *Současná praxe umísťování výtvarných děl do veřejného prostoru*. Autor se zaměřuje na problematiku současného osazování děl do veřejného prostoru a zmiňuje konkrétní příklady, na kterých problematiku ilustruje. Zabývá se také případy obnovování odstraněných děl z veřejného prostoru, podobně jako tato diplomová práce.

2 Památníky jako součást kolektivní paměti ve veřejném prostoru

V teoretické části si postupně představíme klíčové teorie pro tuto práci. Nejprve je důležité zaměřit se na významné teorie prostoru, což může posloužit jako základ pro pochopení role památníků jako symbolických objektů ve veřejném prostoru města. Mnoho autorů se zabývá symbolickým významem pomníků a památníků, z hlediska jejich formy a obsahu a jejich vlivem na kolektivní paměť. Kolektivní paměť má podíl na tvorbě národní identity, která zahrnuje také historicky významná místa ve veřejném prostoru a je tedy klíčová právě v souvislosti s památníky. Na závěr teoretické části je důležité představit si samotnou definici pomníků a památníků. Vzhledem k tomu, že v českém jazyce neexistuje žádná obecně platná definice, v této kapitole budou nastíněny různé přístupy k významu těchto pojmů, se kterými posléze pracuje empirická část práce.

2.1 Pojetí prostoru a jeho symboliky

Prostor je všudypřítomný aspekt našeho života, ve kterém se pohybujeme, trávíme svůj čas a zastáváme v něm určitou polohu, kterou se snažíme mapovat. Jedním z prvních, kdo se zabýval konceptem prostoru, byl řecký filozof Aristoteles, který se domníval, že prostor je jakési plénum vyplněné hmotou a každý objekt v prostoru se svým povrchem vlévá do okolí (Stuchlík 2003). O dva tisíce let později se prostorem začal zabývat fyzik Isaac Newton, který přispěl k formování myšlenky absolutního prostoru, jenž podle jeho názoru existuje nezávisle na nás, a který se skládá z oddělených pevných částic atomu. Součástí absolutního prostoru je absolutní a relativní pohyb, jenž se liší silami, které působí na dané částice (Stuchlík 2003). V prostoru absolutním lze jednoznačně určit místo a polohu. Současně existuje, a v budoucnu bude existovat bez jakýchkoliv změn, jelikož je vůči času inertní. Koncept prostoru definoval také další filozof Immanuel Kant, který kladl důraz na vnější smysl, díky kterému si představujeme předměty z okolního světa (Stuchlík 2003). Kant nesouhlasil s výkladem prostoru Isaaca Newtona, a to zejména s pohledem na existenci samostatného prostoru bez vazeb na tělesa v něm obsažená.

Během 19. století narostl zájem o experimentální výzkum a k pojetí prostoru bylo přistupováno dvěma různými směry. Empiricismus vycházel z toho, že povědomí o prostoru a jeho okolí vychází z konkrétních zkušeností daného subjektu (Stuchlík 2003). Naopak nativismus předpokládal, že podstatná část znalosti prostoru není závislá na předchozích zkušenostech. Obecně se dá toto post-Kantovské období charakterizovat jako postupný

přechod od důrazu na absolutní prostor, na prostor relativní (Stuchlík 2003). Relativním prostorem se zabývá řada geografických směrů, jako například humánní geografie či geografie času. Relativní prostor je na rozdíl od prostoru absolutního utvářen relacemi mezi tělesy, která jsou v něm obsažena (Stuchlík 2003). Ohraničené území bývá nahrazeno rozmanitostí umístění daných objektů. Klíčové je také umístění pozorovatele.

Jedním z nejdůležitějších "novodobých" představitelů geografického myšlení je bezpochyby britský geograf David Harvey, který se kromě sociálních teorií zabývá také studiem prostoru a času. Harvey definoval hlavní rozdíly mezi jednotlivými přístupy vnímání prostoru. Absolutní prostor je podle Harveyho vyjadřován pevnou souřadnicovou sítí, tudíž je nehybný a pevně daný (Harvey 1993). Daněk (2013) absolutní prostor vnímá podobně jako Harvey, a považuje ho za jakousi schránku. Sociální prostor definuje ohraničenými jednotkami, jako jsou například státy a jiné administrativní celky. Kromě absolutního prostoru Harvey (1993) definoval také prostor relační, jenž má svůj vlastní prostorový rámeček, v kterém nelze oddělit prostor od času. Hovoříme zde tedy spíše o časoprostoru než o samotném prostoru. Koncept relačního prostoru se stal populárním mezi geografy díky uvědomění, že prostor je aktivní součástí budování společnosti. Podstatný je fakt, že absolutní relativní i relační prostor existují současně (Harvey 1993).

Lefebvre (1991) užíval tři projevy pro pochopení významu prostoru – vnímané, koncipované a vžitě. Tím chtěl naznačit, že prostor má velice složitý charakter, a jeho součástí je i sociální úroveň. Fyzické prostředí lze sledovat abstraktně, tak jak ho vnímají lidé například pomocí mentálního mapování. Prostor tvoří společnost, politici ale také média, díky kterým se člověk dostává do interakce s ostatními (Lefebvre 1991). Sociální vztahy jsou tak součástí prostorových vztahů, které je potřeba sledovat společně. Prostor je podle Lefebvra (1991) současně prostorovou praxí (materiálním prostředím), reprezentací prostoru a prostorem reprezentace (sociální vztah k životnímu prostředí). Lefebvre (1991) rozlišuje prostor abstraktní a sociální. Abstraktní prostor je tvořen členy vlády a nejrůznějšími plánovači či architekty. Naopak sociální prostor vychází z praxe a z každodenních zkušeností členů společnosti.

Dalším autorem, jenž se zabývá teorií prostoru, je jeden z nejvíce citovaných představitelů humánní geografie Nigel Thrift. Thrift (2003) rozlišuje čtyři dimenze prostoru:

- Empirické konstrukce (*empirical constructions*): fyzicky přítomné, viditelné předměty
- Prostor spojení (*unblocking space*): sociální a ekonomické vazby, skrze to poznáváme, jak svět interaguje

- Prostor obrazu (*image space*): obrázky, fotografie, filmy a jiné
- Místo a prostor (*place space*): podněty pro paměť, chování, zdroj

Empirická konstrukce prostoru je složena z fyzicky přítomných věcí a předmětů, na které se spoléháme, a díky kterým v prostoru fungujeme (Thrift 2003). Jsou to například domy, auta, přístroje, počítače, oblečení, technologie, a vzhledem k tomu, že využívání těchto předmětů je tak běžné a přirozené, máme často tendenci je přehlížet (Thrift 2003). Jako příklad Thrift (2003) uvádí běžný zvyk lidí sledovat a dodržovat dopravní značky, vyhledávat adresy či trasy nebo nahlížet do map, že často zapomínáme na to, jak historicky mimořádně úspěšné tyto praktiky jsou a kolik za nimi stojí práce. Prostor je v současné době zaznamenáván novými, moderními způsoby, jako například systémy GPS nebo Geografickými informačními systémy (GIS), a podle Thrifta (2003) tak brzy bude možné najít vše pomocí standardizace měření. Standardizace umožňuje díky těmto technologiím každý objekt a činnost velmi přesně umístit. Thriftův (2003) fyzicky přítomný, viditelný prostor je výrazně ovlivněn existencí památníků. Památníky ovlivňují veřejný prostor, a podle Thrifta (2003) jsou konstruovány z interakcí, vzpomínek a chování, které jsou spojeny s konkrétními místy.

Druhou dimenzí prostoru je podle Thrifta (2003) spojení, skrze které poznáváme, jak svět interaguje. Tato spojení zahrnují cesty, které se vážou a dávají podobné procesy dohromady. Jsou to jednotlivé toky zboží, lidí a informací. Mohou začínat úkony administrativních pracovníků, pokračovat aktivitami samotných úředníků a hromadění těchto jednotlivých interakcí později ovlivňuje například obchod nebo cestovní ruch. Svět je čím dál tím více propojený, každý den vznikají nové interakce, a to bývá souhrnně označováno jako proces globalizace (Thrift 2003). Ačkoliv se geografové o zaznamenávání těchto toků pokoušejí, je to velice náročný proces, který už tak snadno jako označování konkrétní polohy objektu zaznamenat nelze.

Třetí dimenze prostoru se podle Thrifta (2003) skládá z asociací, které vyvolává slovo obraz (*image*). V minulosti si lidé obraz spojovali s formální malbou. V dnešní době se obrazy již objevují v různých podobách, od obrazů k fotografiím, pohlednicím, kolážím či animacím. Thrift (2003) také zdůrazňuje roli médií, které jsou stále více součástí života každého z nás, a které nepřetržitě produkují obraz prostoru kolem nás. Tyto obrazy jsou nyní tak všudypřítomné, že si občas stěžujeme jejich existenci (Thrift 2003). Poslední dimenzí podle Thrifta (2003) je prostor chápáný jako místo. Místo je podle mnohých více "skutečné" než prostor. Geografové se čím dál tím více zabývají tím, co je lidské a co samotné bytí znamená, a poukazují na nové druhy prostor. Každé místo se skládá z příslušných forem

(rytmů) bytí, které potvrzují existenci určitých prostor (Thrift 2003). Součástí každodenního života jsou právě tyto rytmy bytí, které se ale každý den mohou výrazně lišit. Každodenní život tak obsahuje spoustu rutinních aktivit a interakcí, ale také mnoho událostí, které nám otevírají nové prostory, v kterých se můžeme nějakým způsobem projevit či prosadit. Místa jsou součástí interakce, které nám poskytují podněty pro chování a paměť (Thrift 2003). Tyto interakce vznikají v důsledku řeči, gest a obecně tělesného pohybu. Součástí každého místa jsou kromě jednotlivých objektů a lidí kolem také vůně, hluk, tlak a jiné. Každé místo produkuje afekt, který nás může ovlivnit, rozveselit nebo naopak zklamat (Thrift 2003).

2.2 Veřejný prostor jako místo symbolického významu

Existují různé definice veřejného prostoru, které se zabývají zejména otázkami vlastnictví, kontrolou, přístupem a využitím. Někteří veřejný prostor definují jako prostor, který není kontrolován soukromými osobami nebo organizacemi, a proto je prostor otevřen veřejnosti (Mehta 2013). Jiní definují veřejný prostor jako veřejně přístupná místa, kde lidé vykonávají různé aktivity. Důležitým významem veřejných prostor je možnost vzniku či shromáždění nejrůznějších sociálních a politických hnutí. Veřejný prostor je také územím, kde dochází ke sporům mezi různými skupinami a mezi občany a státními orgány (Mehta 2013).

Massey (1992) tvrdí, že veřejný prostor by měl být vnímán jako prostor sloužící pro budování sociálních vztahů. Neměl by být chápán jako absolutní, ale naopak jako relační prostor, který není pevný a statický. Městský prostor je součástí geografického prostoru, charakterizován konkrétní organizací s dominantní nezemědělskou lidskou činností, a tato oblast má formálně definovaný právní status města (Cudny, Appelblad 2020). Veřejné prostory se obvykle skládají z ulic, náměstí, parků a budov, ve kterých jsou umístěna veřejná zařízení. Rozdíl mezi soukromým a veřejným je dáno z hlediska vlastnictví. Veřejné prostory jsou přístupny všem, bez jakýchkoli omezení. Městský veřejný prostor je formován společnostmi, jejichmi mocenskými vztahy, prioritami a obavami (Carmona 2010). Poslední dobou bývá často tvrzeno, že globální ekonomické změny formují městský veřejný prostor, který bývá považován za komerční komoditu (Carmona 2010). Zastupitelé měst stále více soutěží o investice, které jsou předpokladem pro rozvoj lépe vybaveného městského prostředí. Tímto způsobem se města stávají atraktivnějšími pro turisty a zvyšují tak zisk. Nové formy veřejného prostoru jsou spojeny s přechodem k pozdnímu kapitalismu a masové spotřebě (Carmona 2010).

Ve veřejném prostoru hraje významnou roli umělecké dílo, a to z reprezentativních, estetických či ideologických důvodů. V dnešní době existuje široké spektrum možností, jak

využít veřejný prostor. Výtvarné umění a architektura se od konce 20. století ovšem vzájemně rozcházejí. V minulosti veřejné prostory sloužily zejména k náboženským a obchodním účelům a místům, kde docházelo ke vzájemné interakci mezi občany. V současné době se mnoho z těchto funkcí již přesunulo do soukromých a virtuálních sfér nebo do různých typů privatizovaných či farních prostor (Mehta 2013). Mnoho autorů tvrdí, že role veřejných prostor je zásadní zejména z důvodu možnosti setkávání, diskuse a poznání, což je pro demokratickou společnost zásadní (Mehta 2013). Thomas (1991) poznamenal, že veřejný prostor je zásadní pro rozvoj jednotlivců i komunit a identifikoval čtyři hlavní role veřejného prostoru:

- aréna pro veřejný život
- místo setkání pro různé sociální skupiny
- prostor pro zobrazování symbolů a obrazů ve společnosti
- součást komunikačního systému mezi městskými aktivitami

Klíčovým prvkem pro tuto diplomovou práci je třetí výše zmiňovaná role veřejného prostoru, a to role zobrazování symbolů a obrazů dané společnosti, konkrétně tedy památníků. Cudny a Appelblad (2020) rozlišují dva hlavní aspekty městského prostoru: hmotné fyzicky viditelné prvky a nehmotné složky, jako například socioekonomické vztahy. Památníky jsou zásadním prvkem, který tvoří městský prostor. Funkce památníků je důležitá v mnoha oborech jako je sociologie, politologie, geografie či architektura (Cudny, Appelblad 2020). V dnešní době se v rámci výzkumu funkcí památníků analyzuje zejména architektonický styl a jeho dopady na městské prostředí (Cudny, Appelblad 2020). U nehmotných prvků se pak zkoumá zejména reprezentace kolektivní paměti a probíhající sociokulturní změny. Památníky také významně ovlivňují image města a přispívají k ekonomickému rozvoji spojeném s cestovním ruchem. Místa paměti jsou důležitou součástí umění ve veřejném prostoru, což je fenomén, který nabral na významu od začátku nového tisíciletí. Památníky vytvářejí estetiku městského prostoru a ovlivňují jejich vnímání (Cudny, Appelblad 2020).

2.3 Symbolika veřejného prostoru a památníky jako místa kolektivní paměti

Následující kapitola se zabývá konceptem kolektivní paměti, který je klíčový pro porozumění vzniku konkrétních památníků v konkrétním časovém období. Na historické události či osobnosti je důležité nahlížet z různých úhlů, nikoliv pouze tak, jak jsou v současnosti vykládány a prezentovány společností.

Paměť a tvorba památníků je spjata s utvářením národa a jeho identity. Podobně jako identita je i paměť spojena s určitým kolektivem. Kolektivní paměť se váže na skupinu, která má určitou identitu a skrze vzpomínky si uchovává svoji minulost (Klepetko 2014). Pokud se události stávají historií a postupem času mizí z naší paměti, je potřeba vytvořit místa paměti k jejich připomenutí. Díky památníkům pak přetrvávají místa, na která by mohlo být zapomenuto. Halbwachs (2019) rozlišuje paměť kolektivní a individuální. Za individuální paměť považuje pouze vjemy. Samotné vzpomínky mají původ v interakci, komunikaci a myšlení skupiny, a jednotlivci se podílí na obsahovém bohatství paměti kolektivní. Jednotlivci mající účast na kolektivní paměti osvědčují svoji skupinovou příslušnost. Halbwachs (2019) sleduje základy paměti na čtyřech úrovních: úroveň rodiny, sociálních tříd, globální společnosti a náboženských společenství. Formováním kolektivní paměti v rodinách dochází k vytváření rodové kontinuity a ukazuje jednotlivcům povědomí o tom, jak by jejich role měla vypadat v rámci rodiny (Halbwachs 2019). Na úrovni sociální třídy má paměť funkci reprodukce. Vytváří se kolem vzpomínek, které danou třídu posilují. Kolektivní paměť je formována vzpomínkami přizpůsobenými myšlenkám skupiny, ke které jedinec patří. Společnost si prostřednictvím kolektivní paměti vybírá z minulosti ty prvky, kolem kterých se utváří její identita (Halbwachs 2019). Důležitý je také proces zapomínání. Zapomínání souvisí se změnou nebo se zmizením příslušného rámce. Uvažování o paměti je zároveň uvažováním o zapomnění (Halbwachs 2019).

Místa paměti vznikají přenosem vzpomínek z generace na generaci úmyslnou konstrukcí národních dějin. Historii a paměť Nora (1986) vnímá jako dva protikladné pojmy. Paměť, jež zajišťovala uchovávání a předávání hodnot je v dnešní době vytěšňována procesy globalizace, demokratizace a růstem vlivu médií na masy obyvatel. Proces neustálé změny odsuzuje společnost k zapomínání. Historie je pouze problematickou a neúplnou rekonstrukcí ztracené minulosti, jež do sebe dokáže zahrnout pouze konkrétnosti (Nora 1986). V souvislosti se zánikem národní paměti je potřeba vytvářet místa (konkrétní i abstraktní), do kterých je možno paměť převtělít a jež dnes představují významné symboly národa, jako jsou svátky, slavnosti, muzea, archivy, státní znaky nebo právě památníky (Nora 1986). Tato místa se rodí ve chvíli, kdy paměť přestává být prožívána a je ohrožena zánikem. Tato místa se historii vymykají tím, že v sobě zhmotňují celou řadu symbolických významů. Místa paměti musí být taková místa, památky či artefakty, jež byly vytvořeny proto, aby byly reprodukovány (Nora 1986). Prožité vzpomínky nejsou tak důležité, jako sdílená reprezentace národní minulosti, která je ovlivněna svým současným výkladem historie (Nora 1986).

Po první světové válce byly v řadě obcí postaveny památníky za padlé spoluobčany. Často nešlo ani tak o vzpomínku na padlé, ale spíše o varování před dalším válečným zlem (Pekárek 2012). Jen málo z nich je dodnes zachováno, zejména byly ničeny po odsunu sudetských Němců. Po druhé světové válce vyrostlo již více pomníků připomínajících poděkování osvobozující armádě než konkrétním obětem válečných let, čemuž se podrobněji věnuje praktická část této práce. Na počátku 60. let začínal proces pozvolné demokratizace a i společenské vědy vybojovaly prostor pro objektivitu. S památníky si vládnoucí ideologie v té době zahrávala často v rozporu se skutečností i pamětí řady lidí (Pekárek 2012). Před rokem 1989 hrály muzea a památníky důležitou roli v šíření komunistické ideologie. V 90. letech tyto památníky, jež byly silně ideologicky poznamenány stát nechal odsunout na periferii. Na počátku nového tisíciletí byl schválen projekt zvaný „Rehabilitace památníků bojů za svobodu, nezávislost a demokracii“ (Jareš 2017). Ten se týkal Národního památníku na Vítkově, Památníku svobody v Hrabyni u Ostravy, Památníku odboje na Žižkově a Památníků Lidice a Terezín. Dále bylo rozhodnuto o vybudování nových památníků, konkrétně: Vojna u Příbrami, Památník Edvarda Beneše v Sezimově Ústí a Památník T. G. Masaryka v Lánech. Všechny tyto plány rekonstrukce a výstavby byly následně uskutečněny a uvedeny do veřejného prostoru se zesílenou propagací. U památníků soudobých dějin vznikajících po druhé světové válce došlo k jejich znovupřisvojení demokratickou společností (Jareš 2017).

V posledních letech často dochází k likvidaci památníků připomínajících postup Sovětské armády, včetně pomníků padlých vojáků v konkrétních místech, jako kdyby sovětsí vojáci padlí během války byli titíž, kdo okupovali Československo o 20 let později (Pekárek 2012). Podle Pekárka (2012) se z pomníků Jana Husa i svatého Václava stává odpočívárna a ze soch svatých na Karlově mostě odkladiště pro stánkaře, bez ohledu na jejich historickou hodnotu. I v dnešní době dochází k odstraňování pomníků například T. G. Masaryka, který bývá podle Pekárka (2012) označován mnohdy politickými interprety za původce nestability Československa, podobně jako Edvard Beneš. Takto byla zkreslována historie ideology komunistického režimu a samotná objektivní paměť bude vždy někomu nepřitelem (Pekárek 2012).

Jan Assmann přišel s pojmem „kultura vzpomínání“, jenž představuje vypořádání se s faktorem paměti jako odkazu minulosti do obecného kulturního vlastnictví (Assmann 2001). Pojem „kultura vzpomínání“ reflektuje danou společnost a představuje to, co „nesmíme zapomenout“. Pro uchování významné vzpomínky nestačí pouze argumentovat, ale vzpomínky i vhodným způsobem zprostředkovat pro budoucí generace. Prostředkem kolektivní paměti nemusí být pouze pomníky, ale také například různé formy uměleckého

projevu, jako je hudba, divadlo či film (Assmann 2001). Úlohou pomníkové paměti bývá hledání autority představující inspiraci se zaměřením na výchovu a vzdělání budoucích generací. Pomníky slouží k potvrzení určité stability politického řádu, a zároveň poukazují na priority společnosti a smyslu doby (Soušková 2015). Ve chvíli, kdy dochází k přeměně či rozpadu idejí společnosti a transformaci institucí, může docházet k zapomínání a vzniku nového výkladu paměti. To je spojeno s procesem bourání pomníků, které již nejsou společnostmi přijímány (Soušková 2015). Dochází tak k nahrazování starých pomníků novými, které jsou aktuálně společensky atraktivní (Kopeček 2007). Příkladem je Pomník Josifa Vissarionoviče Stalina v Praze na Letné, jenž byl odhalen komunistickou stranou a tehdejšími režimem v Československu v 50. letech 20. století. V roce 1962, během období destalinizace byl pomník odstraněn a v roce 1991 nahrazen Metronomem od Karla Vítězslava Nováka. Lokalita tohoto památníku ale i nadále zůstává významným symbolickým místem (Hána, Šel 2021). Konkrétními příklady konfliktních památníků a jejich významem ve veřejném prostoru Prahy se podrobně zabývá závěrečná kapitola této práce.

2.4 Symbolický význam památníků ve veřejném prostoru jako míst konfliktů

"Pomníky jsou trvalým důkazem vděku a uznání, jež věnuje národ svým zasloužilým mužům, v nichž právě památky jsou buditeli pokolení příštímu a uvádějice mu na paměť velkou minulost, vyvolávají zároveň v prsou jinochů i mužů touhu po veliké budoucnosti a vedou je takto k činnosti (!), vytrvalosti i obětavosti!", tvrdí Hojda (2013, s.29), který poukazuje na dobový význam památníků v Čechách.

Terminologie pomníků a památníků jsou velmi různorodé, a proto neexistuje žádná obecně platná definice. V současné době český jazyk nerozlišuje pojmy pomník a památník. Josef Jungmann v německo-českém slovníku tyto pojmy rozlišoval a slovo památník spojoval s pojmem památka (memoria), tedy symbolem, kterým se paměť obnovuje (Kosán 2017). Pomník Jungmann definoval jako pamětní znamení (Kosán 2017). Podle Hojdy a Pokorného (1996) pomníkem či památníkem může být například přírodní útvar, kříž nebo stavební komplex, postavený pro pamětní účely, ale také socha, budova, či místo s určitým symbolickým významem. Slovník spisovného jazyka českého (SSJČ 2021) definuje památník jako *sochu či sloup (stavitelské dílo apod.), které bylo postaveno na oslavu nebo památku někoho / něčeho*. Pomník Slovník spisovné češtiny (SSČ 2021) definuje jako *sochařský výtvar k uctění něčí památky*, památník pak má význam jako *stavba pro uložení památek*.

Podle Cudnyho a Appelblada (2020) je památník stavba, obvykle z odolného materiálu, která má určitou symbolickou a pamětní hodnotu. Je to výtvar lidí, jenž odráží hodnoty a ideály současné společnosti. Památníky obsahují vzpomínky na minulost a měly by u lidí budit určité emoce. Památníky vytváří interakci mezi těmi, kdo památník vytvořili a těmi, kteří si ho prohlíží. Význam památníku se může v průběhu času měnit a každá nová generace na něj může nahlížet odlišně. Existují různé přístupy k typologii památníků. Cudny a Appelblad (2020) rozdělují památníky podle jejich funkce: sociální, symbolické, marketingové a pamětní (vzpomínkové). Mnoho autorů zabývajících se památníky využívají charakteristiku památníků H. E. Mittiga (1985).

Z definice Mittiga (1985) vyplývá tato základní charakteristika památníků:

- Trvalost – dosaženo zpravidla využitými materiály (nejčastěji mramor, bronz, žula)
- Umístění ve veřejném prostoru – společenský význam památníků
- Symbolika – umožňuje uchování minulosti a vzpomínek

Většina památníků se nachází v centrech měst a jsou věnovány nejruznějším vůdcům, umělcům či vědcům a mají ideologickou hodnotu (Antonova et al. 2017). Tyto památníky jsou navrženy tak, aby ukázaly výjimečnost dané osoby a vyvolaly pocit vděčnosti za dané skutky. Památníky v městském prostředí jsou jedním z prvků připomínání a zachování vzpomínky na významné události minulosti. Podle Hojdy a Pokorného (1996) došlo v 19. století k tzv. pomníkové horečce, která byla spojena s růstem měst a také reakcí na ztrátu náboženských jistot. Pomníky a památníky jsou artefaktem, a především symbolem ztělesňujícím historické události a hrdiny dané společnosti (Hojda, Pokorný 1996). Památníky také představují důležitou součást symbolů národa a slouží k definování národní identity. Hojda a Pokorný (1996) ve své knize mluví o určitém životním cyklu pomníků, kdy nejprve hovoří o „živém provozu“, jakožto období, kdy pomník představuje místo uctívání. Časem může o pomník přestat být zájem a stává se tak „zapomněnkem“ (Hojda, Pokorný 1996). Jakmile jsou některé pomníky časem odstraněny, jejich symbolika alespoň nějakou dobu na místě nadále přetrvává. Příkladem může být právě socha Josifa Vissarionoviče Stalina, která do roku 1962 obývala pražskou Letnou.

Cudny a Appelblad (2020) rozlišují několik funkcí, které plní památníky ve veřejném prostoru: uměleckou, symbolickou a politickou funkci a mnoho dalších. Uměleckou funkci památníků spojují s vlivem veřejného umění na ekonomiku a sociální, environmentální a psychologické vztahy ve městech. Veřejné umění ovlivňuje fyzickou a estetickou stránku městského prostoru, čímž zvyšuje jeho atraktivitu a přitahuje návštěvnost lidí v dané oblasti (Cudny, Appelblad 2020). Veřejné umění vytváří symbolické hodnoty prezentací historie

a identity konkrétních lokalit. Památníky jsou hmatatelným prvkem kultury krajiny a odráží vývoj dané komunity.

U symbolické funkce Cudny a Appelblad (2020) hovoří o památnících nejen jako o symbolech a produktech sociálních vztahů a idejí, ale současně jako o představitelích kolektivní paměti v městském prostoru. Prostorová organizace památníků se v průběhu času mění a tím i její dopad na dimenze prostoru. Památníky v klasickém stylu jsou symboly v prostoru nejčastěji v podobě volně stojící postavy, obvykle ve formě sochy dominující městskému prostoru. Postavy bývají umístěny na podstavec nebo vyvýšenou plochu. V průběhu 20. století se namísto figurálních soch představujících historické osobnosti začaly tvořit abstraktní památníky a mnoho umělců začalo čím dál tím více experimentovat s novými materiály či konstrukčními technikami (Cudny, Appelblad 2020). Největší změny týkající se pohledu na funkci a prostorovou organizaci památníků nastaly v 80. letech 20. století. Od té doby se zvýšilo povědomí o roli kolektivní paměti v západních společnostech a zvýšil se počet a rozmanitost veřejných památníků (Cudny, Appelblad 2020). Moderní památníky mají sklon k vytváření určitého vztahu a porozumění mezi umělcem a těmi, kteří se dívají a využívají daný prostor.

Kromě umělecké a symbolické funkce je klíčová také politická funkce památníků ve veřejném prostoru. Oblasti kolem památníků se často stávají dějištěm různých politických událostí, například místem shromáždění v konkrétní dny, výročí či svátky (Cudny, Appelblad 2020). Taková setkání jsou současně skvělou příležitostí pro propagaci určitého postoje či myšlenky jednotlivců nebo například politických stran (Cudny, Appelblad 2020). Symbolicky významné památníky mohou přidat setkání a formulované kritice a požadavkům na důrazu, a proto jsou takové lokality k účelům politických projevů různých typů poměrně hojně využívané (Hána, Šel 2021). Památníky pak mohou ztělesňovat nadvládu jedné politické strany nad druhou nebo nadvládu národa nad jiným národem.

Dějiny národa bývají vykreslovány jako mytické příběhy a spojovány s určitými místy. Tato místa se nejčastěji nachází v centrech měst a pomáhají uchovávat paměť a zhmotňovat historii daného regionu (Mitchell 2003). Velmi důležitý je diskurz dané země v daném časovém okamžiku, jenž souvisí s výkladem historických událostí. Proto se mnoho urbanistů, kulturních geografů či historiků zajímá o původní konstrukce míst paměti a současně také bojují za transformaci do původního stavu a významu (Mitchell 2003). Je to styl politizace umění, kde se každý detail uměleckého díla abstrahuje a zobecňuje, aby lépe reprezentoval konkrétní politickou ideologii. Například v Sovětském svazu během Studené války se kladl důraz na velkolepost a památníky přinášely obraz dokonalého světa

komunismu. Každý památník zahrnoval vítězství Sovětského svazu (dále SSSR) nad nacismem a kult komunistických vůdců. Od rozpadu SSSR dochází v satelitních státech k boji o tato místa paměti a regiony se snaží získat zpět kontrolu nad symboly a významy svého národa (Mitchell 2003). Památníky se tak často stávají místy konfliktů. K nejvíce intenzivním a rychlým změnám pak obvykle dochází v hlavních městech jednotlivých států (Mitchell 2003).

3 Historický vývoj pražských památníků

Před samotným mapováním pomníků a památníků a diskusí o jejich rozmístění v rámci města, je vhodné představit si kontext historického vývoje veřejného prostoru Prahy, do kterého byly památníky postupně umístěny.

Podle Maxe Webera (1924) se občanská společnost začala dynamicky rozvíjet koncem 18. století a v 19. století se formovala moderní veřejnost. Česká a německá nacionalistická střední třída tak začala využívat veřejný prostor k mobilizaci veřejnosti a šíření vlastního národního pohledu (Weber 1924). V tomto období v Praze převládal pro českou a německou střední třídu jazykový nacionalismus, který ovlivňoval politické programy stran a současně také například rozhodnutí rodičů, do jakých škol poslat své děti (Nekula 2007). Čeští i němečtí nacionalisté čím dál tím více usilovali o vytvoření prostor, v nichž by dominoval jazyk a symboly českého a německého národa. V Praze se veřejný prostor stal základnou pro národní diskurz, kde si stoupenci národních ideologií navzájem konkurovali a pokoušeli se ovládnout veřejné mínění různými způsoby, včetně ovládnutí veřejného prostoru (Nekula 2007). K tomu nacionalisté využívali různé způsoby, jako například dobývání a zakládání nových čtvrtí a následné pojmenovávání ulic či stavbu architektonicky dominantních budov v tzv. národním stylu (Národní divadlo, Národní muzeum a mnoho dalších). Kromě toho to bylo samozřejmě budování památníků, jejichž hlavní funkcí se stala reprezentace národa a jeho cílů.

Městský veřejný prostor začal být chápán jako místo, kde je možné oslovit a mobilizovat veřejnost, což úzce souvisí s rozvojem moderní občanské společnosti a rostoucí účastí jednotlivců ve veřejných institucích (Nekula 2007). Náměstí, mosty a kopce, kterým dříve dominovaly sakrální stavby, jako například kostely, morové sloupy nebo různá zobrazení Krista a svatých, se začala v 19. století plnit národními památkami. Stejně jako náboženská komunita není vytvořena moderní občanskou společností spravovaná veřejnými institucemi, sakrální stavby nejsou veřejnými prostory v moderním slova smyslu. Jsou to "veřejná" místa liturgie a rituálu. Sochy svatých na Karlově mostě, původní socha svatého Václava nebo Mariánský sloup tak začaly být vykládány z jiného úhlu pohledu, toho národního (Nekula 2007). Památníky odkazují na minulost, kterou přepisují z moderní perspektivy. Jejich umístění, načasování či ceremonie slouží jako odkaz na minulost, současně však představují program pro budoucnost a legitimizují přítomnost (Cudny, Appelblad 2020).

Veřejné prostory v 19. století formovaly veřejné myšlení, což je patrné na mnoha objektech, jenž byly financovány z veřejných fondů, a v pozdních 60. letech 19. století

převzala kontrolu česká střední třída v městské radě. Ačkoliv se městská rada nedohodla na tom, jak prosazovat požadavky na samostatnost českého jazyka, národa a území, shodli se, že je nutné to prosazovat (Nekula 2007). Pražské památky lze chápat jako symboly, které mají připomenout národní hodnoty, jenž ztělesňují aktuální veřejný diskurz. Například pomník Josefa Jungmanna, Slavín, České národní divadlo či Obecní dům apelují na hodnoty demokracie a tolerance české národní ideologie 19. století a odkazují na slovanství v kontextu české kultury (Nekula 2007). Na přelomu 19. a 20. století začalo docházet k asanaci centra Prahy a k nejradiálnějším přestavbám došlo zejména v pražském Josefově. Kolem roku 1900 došlo také ke zničení velké části Židovského města. Po demolici Josefova došlo k vyhoštění jeho chudých obyvatel a následnému osídlení vyšší třídou (Wyner 2019). Cílem bylo posílení české národní identity vedené bohatými členy radnice (Wyner 2019). V této oblasti docházelo ke vzniku širokých veřejných prostranství a snazšímu přístupu na Staroměstské náměstí, jenž umožňovalo kolemjdoucím spatřit Husův památník z více úhlů.

V letech 1912 a 1915 byly odhaleny dominantní památníky Františka Palackého a Jana Husa. Památník Palackého má uctívat historika, jehož spisy obsahují nacionalistické prvky české minulosti. Husův památník byl vědomě umístěn do prostoru, které bylo v rozporu s přítomností německé národní identity. Pomník mistra Jana Husa byl postaven naproti tyčícímu se Mariánskému sloupu, který někteří dodnes považují za symbol habsburské nadvlády (Wyner 2019). Při návrhu pomníku reagoval jeho autor Ladislav Šaloun: "*tmavý bronz a žula se postavily proti Sloupu z bílého pískovce, zatímco jeho mohutná horizontálnost konkurovala vertikálnímu, stoupajícímu baroknímu pilíři*" (Šaloun 1912, cit. v Wyner 2019, s. 38). Jeho význam národního utrpení a vykoupení neodmyslitelně zpochybňovalo režim představovaný Mariánským sloupem. Po rozpadu Rakouska-Uherska po první světové válce začali být Češi agresivnější ve snaze očistit cizí prvky ve městě. Mariánský sloup byl proto odstraněn v roce 1918 a památníky císaře Franze Josefa a maršála Josefa Radeckého byly přemístěny ze svých původních míst. Národní muzeum očistilo svůj panteon od bust a soch zobrazujících Franze Josefa a jeho manželky. I přes odstraňování památníků s německou tematikou nebylo nikdy cílem vytvořit segregované město. Hlavním cílem nebylo vyloučit Němce z veřejného prostoru, ale spíše vyjádřit českou nadvládu nad městem a posilovat pocit odcizení Němců (Wyner 2019).

Od vzniku Československé republiky v roce 1918 se Česko stalo poměrně homogenním státem. Záměrem vrchních představitelů státu v té době bylo demokratizovat společnost, vychovávat a vzdělávat obyvatele ve prospěch státu (Soukupová 2019). Republika označila za osu své paměti období vlády Karla IV., za kterého stát dosáhl největšího rozmachu a rozkvětu (Soukupová 2019). Dále pak husitskou éru a období

Národního obrození. Naopak barokní památky a připomínky Rakouska-Uherska byly vyřazeny z národně-politických zájmů. Kromě Pražského hradu se mělo stát symbolem a místem reprezentace české národní identity také Václavské náměstí (Soukupová 2019). Náměstí měly lemovat sochy významných osobností české historie. K dokončení projektu monumentalizace architekta Pavla Janáka ale nikdy nedošlo. Menší Staroměstské náměstí již nestačilo na vysoké státně-politické ambice. Během první republiky zde docházelo k různým shromážděním a demonstracím, později již spíše pouze k projevům zbožnosti. Během Protektorátu Čechy a Morava se opět Staroměstské náměstí s hrobkou neznámého vojína z roku 1922 (odstraněna roku 1941) dostalo do popředí, jako středisko českého odboje v prvních měsících okupace (Soukupová 2019). Náměstí později záměrně využili nacističtí Němci a spolupracující Češi k projevům sounáležitosti českého národa k říši, obdobně tomu bylo u Václavského náměstí či Národního divadla. Svatý Václav byl zobrazován jako symbol loajality Čechů vůči Němcům. Odstraněny musely být památníky husitské Prahy, secesní pomník mistra Jana Husa na Staroměstském náměstí byl zakryt nacistickou vlajkou. Naopak památníky zobrazující období Přemyslovců a Habsburků se staly populárnějšími. Tyto památníky byly prezentovány jako symboly mírové česko-německé spolupráce v minulosti (Soukupová 2019).

Socialistický režim vrátil do povědomí husitské památníky, jakožto symboly lidového sociálního hnutí a umístěny byly nové pomníky zobrazující dělnické a komunistické hnutí, v čele s představitelem dělnické třídy, prezidentem Klementem Gottwaldem. Vytvořena byla nová náměstí a Václavské náměstí se stalo nákupním a zábavním centrem, bez hlubšího politického významu (Soukupová 2019). Po Sametové revoluci začalo docházet k odklonu od národních tradic a hodnot naší vlastní historie. To, co se v současné době považuje za nejdůležitější, je umělecká a historická hodnota kulturního dědictví, na úkor posilování a integrace významu národní identity (Soukupová 2019).

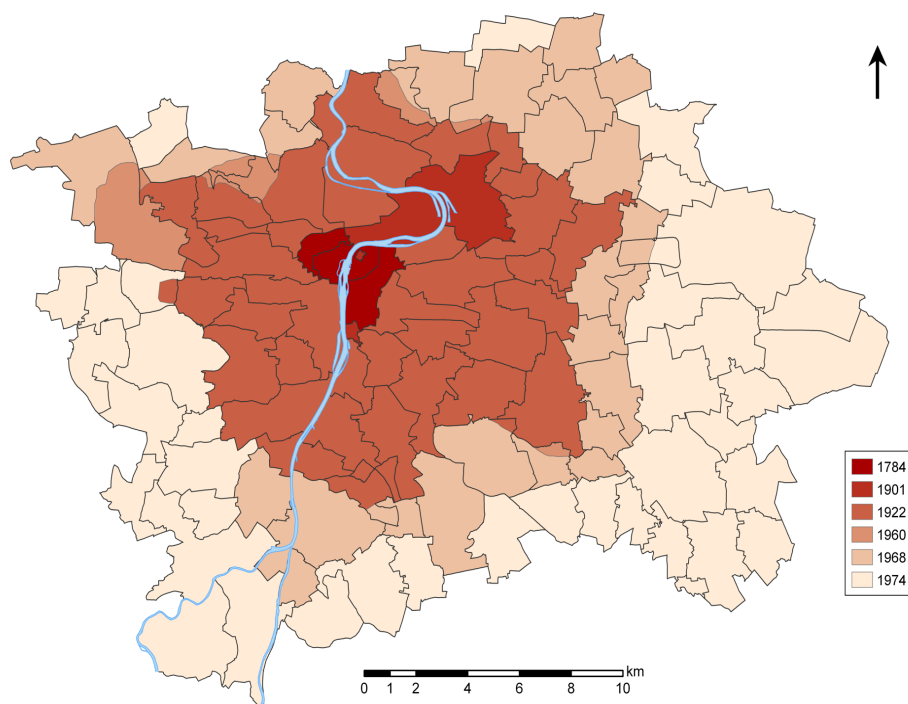
4 Metodické vymezení práce

Jednotlivé klíčové části diplomové práce obsahují odlišné metodické formy zpracování, které jsou v této kapitole postupně představeny. Nejprve se kapitola zabývá výběrem analyzovaného území pro samotné mapování památníků. Následně se podrobně popisuje zvolená definice pomníků a památníků, ze které vychází kapitola *Památníky ve veřejném prostoru*. Kromě samotného terénního šetření byla pro sběr dat využita také řada internetových zdrojů, které jsou představeny v podkapitole *Zdroje dat*. Metodické vymezení práce uzavírá popis jednotlivých kroků při zpracování mediální analýzy, která je součástí závěrečné kapitoly o konfliktních památnících.

4.1 Analyzované území

Pro výzkum bylo zvoleno území označované jako Velká Praha. Konkrétně se jedná o oblast, jenž vznikla v roce 1922 připojením 37 obcí a osad ke Královskému hlavnímu městu. Královské hlavní město bylo založeno v roce 1784 sjednocením čtyř pražských měst: Starého města pražského, Malé Strany, Hradčan a Nového města pražského. V 19. století došlo díky rozvoji urbanizace k připojení Josefova, Vyšehradu, Holešovic, Bubnů a Libně. Mnoho dalších obcí dlouho usilovalo o připojení, například kvůli potřebě zavedení vody a plynu (Štětka 2020). 1. ledna 1922 došlo zákonem ke vzniku Hlavního města Prahy (tzv. Velké Prahy). Připojeno bylo 8 obcí karlínského okresu, 14 obcí smíchovského okresu, 10 obcí král. vinohradského okresu, 4 obce žižkovského okresu a 2 části obcí zbraslavského okresu. V tomto období měla Praha rozlohu 17 164 ha a 676 000 obyvatel (Homolová 2018). Později, během 20. století došlo k územnímu růstu ještě několikrát, ale tyto obce již do analýzy zahrnuté nebyly. Veřejný prostor v těchto částech města vykazuje odlišné charakteristiky než prostor v centru města, proto by bylo obtížné hodnotit takové památníky v rámci stejného metodického postupu. Současně se v této oblasti předpokládá největší koncentrace památníků, což má i svou ideologickou hodnotu (Antonova et al. 2017). Památníky v městském prostředí jsou jedním z prvků připomínání a zachování vzpomínky na významné události minulosti (Antonova et al. 2017).

Obrázek 1: Vývoj území Prahy v letech 1784–1974

Zdroj: Historický atlas měst ČR (2002)

4.2 Mapované památníky

V teoretické části byla zmíněna problematika definice pomníků a památníků v českém jazyce. V kombinaci s velkým množstvím pamětních míst v Praze byla pro mapování vytvořena vlastní definice památníků. Do mapy byly zahrnuty volně stojící památníky, které nejsou součástí určitého objektu a mají tak zřetelnou vazbu k veřejnému prostoru. Jsou to například památníky, které nejsou součástí určité budovy, mostu, kaple, kašny nebo zvonice. Dále nebyly zakomponovány památníky, které se nachází uvnitř určitého objektu či areálu. Jedná se například o památníky, které se nachází v atriu budovy, v metru, na území soukromého areálu nebo na hřbitově. Zahrnuty byly veškeré památníky, jenž mají určitý symbolický význam a odkazují na konkrétní osobnost či událost. Proto nebyly zahrnuty plastiky zvířat nebo mytických postav. Do mapy dále nebyly zahrnuty pamětní desky, které představují jinou formu a také jiný smysl připomínky tragické události, a proto neovlivňují veřejný prostor tak, jako klasické památníky. Pro tuto práci je podstatný význam a interakce osob s místy paměti, a pamětní desky nepředstavují tak významný prvek ve veřejném prostoru. Dalším důvodem bylo velké množství pamětních desek v Praze, výzkum by byl časově velmi náročný a na mnoho pamětních desek by se pravděpodobně nedopatřením zapomnělo.

Vlastnosti mapovaných pomníků a památníků:

- Veškeré volně stojící památníky nacházející se ve veřejném prostoru
- Památníky odkazující na konkrétní osobnost či událost
- Přítomnost společenského symbolického významu dané osobnosti či události
- Náboženské památníky
- Památníky nacházející se pouze na území Velké Prahy

Pomníky a památníky nepatřící do mapy:

- Pamětní desky
- Památníky nacházející se na území soukromého vlastnictví
- Památníky uvnitř objektu (uvnitř veřejného objektu, v metru, na hřbitově)
- Památníky, které jsou součástí určitého objektu (most, kostel, kašna, stěna budovy)
- Plastiky a sochy zvířat (výjimkou je *Památník Okřídlený lev*, který odkazuje na československé letce působící v Britském královském letectvu za druhé světové války a také *Socha Český lev* věnována vojínům padlým v době italského tažení v roce 1848)
- Plastiky a sochy bez společenského symbolického významu (např. *Sedící žena*, *Socha dívky s květy*, *Socha Polibek*)
- Mytické postavy (byly vyhodnoceny jako nedůležité z hlediska jejich prostorového rozmístění a symbolického významu)
- Památníky mimo oblast Velké Prahy

Vlastní definice mapovaných památníků vznikla po sběru dat o veškerých pomnících a památnících na území Velké Prahy s výjimkou pamětních desek, se kterými se nepočítalo od samého začátku šetření. Definice byla vytvořena až na základě vyhodnocení všech památníků s ohledem na to, jak jsou pro tuto diplomovou práci důležité a jakým způsobem ovlivňují veřejný prostor. Důležitou roli hrála také četnost zastoupení památníků podle různých charakteristik a následné zhodnocení toho, zda je vůbec reálné památníky do map zahrnout.

4.3 Zdroje dat

Mapování pomníků a památníků probíhalo na základě několika zdrojů. Kromě samotného terénního šetření na území bývalé Velké Prahy bylo nejvíce čerpáno z internetové stránky *Drobné památky.cz*, kde se nachází velké množství pomníků, památníků, soch, pamětních desek, ale také například zvoníčků či kapliček. Každá "drobná památka" obsahuje údaje

o poloze a v některých případech i více informací, jako například rok vzniku či použitý materiál. Každý může do projektu přispívat údaji o památkách, jenž v databázi zatím chybí. Dalšími využitými zdroji byly mapové portály *Google mapy* či *Mapy.cz*, kde se ovšem nachází zejména největší, nejvýznamnější památníky a například menší pomníky obětem světových válek ve většině případů na mapách chybí. Dalším použitým zdrojem pro mapování pomníků 1. světové války byla stránka *1914-1918.npmk.cz*. Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského na konci roku 2020 vytvořili na svém webu interaktivní mapu pomníků padlým v 1. světové válce. Vzhledem k tomu, že projekt byl odstartován v nedávné době, velké množství památníků na této interaktivní mapě zatím chybí. Pro podrobnější vyhledávání vojenských pietních míst byla využita stránka *vets.cz*, která mapuje pamětní místa hrdinů a obětí ve válečných konfliktech na našem území. Tento projekt probíhá od roku 2004, jako otevřený projekt, podobně jako *Drobné památky.cz* a *npmk.cz*.

Po terénním šetření následovalo vkládání památníků do map v programu ArcMap 10.2. Jako podkladová mapa byla využita topografická mapa OpenStreetMap, společně s katastrálními hranicemi pro zvolenou oblast Velké Prahy. Pro zpracování grafů a tabulek v rámci tvorby mediální analýzy byl využit program Microsoft Excel. Výsledky byly podpořeny odbornou literaturou.

4.4 Mediální analýza

Závěrečná kapitola této práce se zabývá konfliktními památníky, konkrétně zejména Mariánským sloupem a sochou maršála Koněva, pro jejíž zpracování byla využita mediální analýza. Zvoleny byly tři internetové zdroje, přičemž každý z nich představuje odlišné názorové vymezení a celkově odlišné přístupy ke zpracování článků. Prvním z nich je on-line deník *Aktuálně.cz*, který se u obou konfliktů téměř nevymezuje vůči jinému názoru a představuje různé přístupy k výkladu kolektivní paměti. Proto lze tento internetový deník považovat za nejobektivnější ze zvolených zdrojů. Druhým zpravodajským serverem je *Forum24*, které bylo založeno roku 2017. Tento zpravodajský server se již významně vymezuje vůči odlišným myšlenkovým proudům. Sám šéfredaktor Pavel Šafr často kritizuje například odpůrce znovuoobnovení sloupu. Posledním zvoleným zdrojem je zpravodajský a komentátorský internetový portál *Parlamentní listy*, který vykazuje odlišné názorové přístupy na spor týkající se Mariánského sloupu a sochy maršála Koněva než právě *Forum24*. Kombinací těchto tří internetových zpravodajských portálů vznikl dostatečně rozsáhlý podkladový dataset pro zpracování různých přístupů a pohledů na konkrétní konflikty. Pro samotné vyhledání článků byly na jednotlivých internetových portálech zadávána klíčová

slova. Ta byla zvolena co možná nejjednodušeji, za účelem nalezení co největšího počtu článků. Pro jednotlivé konflikty byla určena tato klíčová slova:

- *Mariánský sloup na Staroměstském náměstí*
- *socha maršála Koněva*

Jednotlivé články byly zaneseny do grafů, jenž zobrazují výskyt počtu článků v médiích týkajících se těchto konfliktů, nebo v kterých byl konflikt zmíněn jako vedlejší téma, za konkrétní časové období. Časová období vychází z konkrétních klíčových dat a událostí, které zapříčinily vznik těchto konfliktů. Veškeré články byly následně analyzovány. Vytvořen byl vlastní dataset, do kterého byly všechny důležité informace a názorové přístupy zaznamenávány. Následně byly informace zpracovány do textu, který podpořily údaje z odborné literatury. Kromě dvou konkrétních konfliktů byla vytvořena také *Tabulka 2*, která poukazuje na medializované konflikty na území Velké Prahy v posledních několika letech. Konfliktní památníky byly následně tříděny do kategorií podle *kapitoly 5*. Památníky byly vyhledány v rámci výzkumu na výše zmiňovaných internetových portálech ve stejném časovém období. Využita byla následující klíčová slova:

- *konfliktní památníky, Praha*

Konfliktní památníky byly kromě období, ke kterému se vztahují rozděleny do kategorií podle příčin vzniku konfliktu:

- *ztvárnění památníku*
- *historický výklad*
- *rasismus*

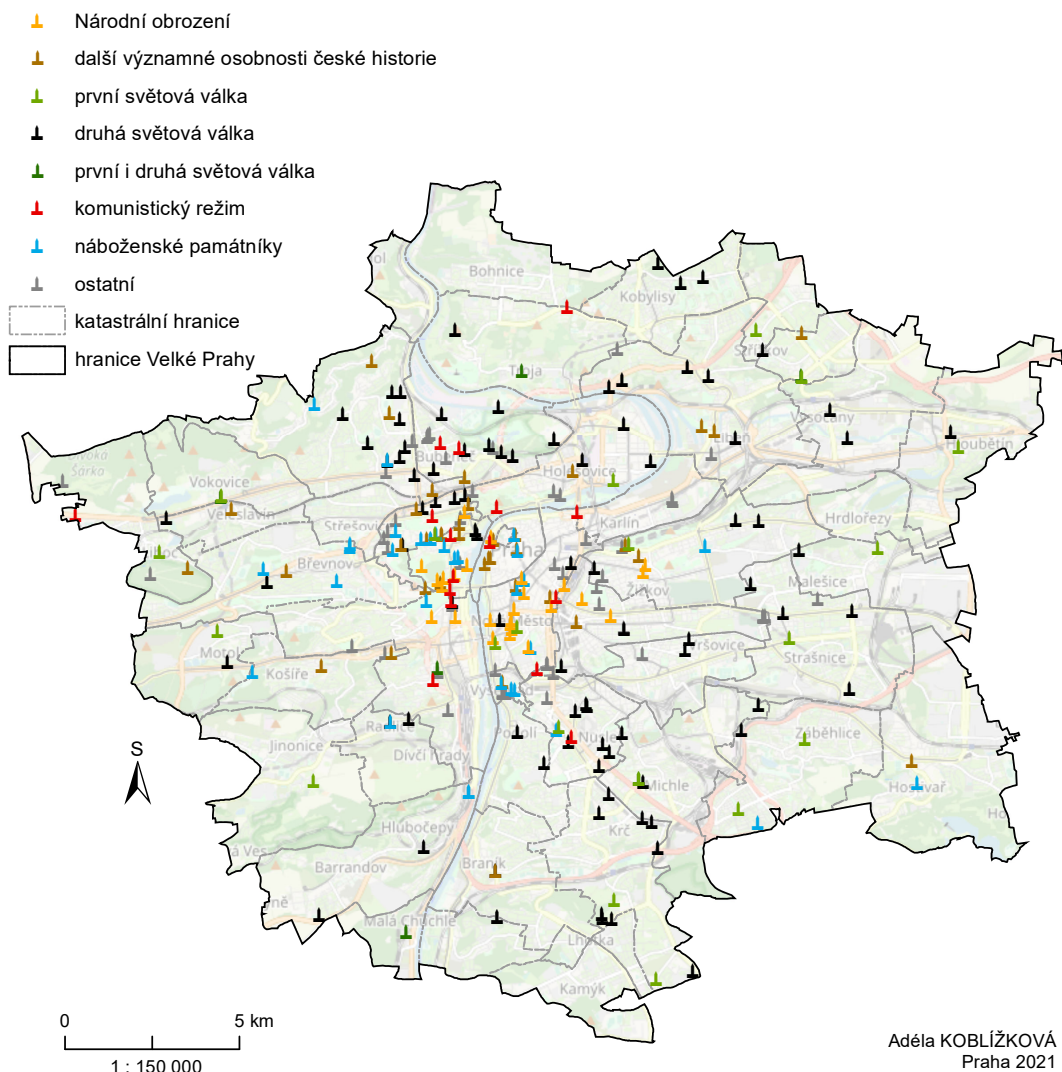
Je zřejmé, že se jedná o velmi zobecněné kategorie příčin konfliktu, tyto důvody se ovšem v médiích vyskytovaly nejčastěji. Cílem *Tabulky 2* nebylo poukázat na veškeré spory (kterých je bezpochyby mnohem více), ale spíše představit ty nejdiskutovanější příčiny konfliktů, se kterými se Praha v souvislosti s památníky a jejich symbolickým významem potýká.

5 Památníky ve veřejném prostoru Prahy

Umělecké dílo hraje ve veřejném prostoru velmi významnou roli, a to z důvodů estetických, reprezentativních, ale také ideologických. Veřejné umění vytváří symbolické hodnoty reprezentací historických událostí a identity konkrétních lokalit, zvyšuje atraktivitu městského prostoru a přitahuje návštěvnost lidí do daných oblastí. V minulosti veřejný prostor sloužil nejčastěji k účelům náboženským a obchodním. Některé z těchto funkcí veřejného prostoru již byly přesunuty do soukromých nebo virtuálních sfér (Mehta 2013). V současné době existuje velmi široké spektrum možností toho, jakým způsobem veřejný prostor využít. Veškeré události a osobnosti se postupem času stávají historií a mizí z našich pamětí. Proto je důležité významné vzpomínky vhodným způsobem uchovávat a zprostředkovávat pro další generace. Díky pomníkům a památníkům přetrvávají místa, na která by mohlo být zapomenuto. Stávají se hmatatelným prvkem kultury krajiny a odráží vývoj dané společnosti. Pomníky a památníky jsou důležitou součástí symbolů národa a slouží k definování národní identity. Místa paměti odkazují na minulost, která bývá často přizpůsobována myšlenkám určité skupiny, což přispívá k formování identity. Samotné umístění pomníků a památníků slouží jako odkaz na minulost, současně však legitimizuje přítomnost a představuje program pro budoucnost (Mehta 2013).

Prostorová organizace pomníků a památníků se v průběhu času mění a tím i její dopad na dimenze prostoru. Památníky v klasickém stylu mají nejčastěji podobu volně stojící postavy, obvykle ve formě sochy, která dominuje městskému prostoru. V průběhu 20. století se namísto figurálních soch představujících historické osobnosti začaly tvořit abstraktní památníky a mnoho umělců začalo více experimentovat s novými materiály či konstrukčními technikami (Cudny, Appelblad 2020). Největší změny týkající se přístupu k funkci a prostorové organizaci památníků nastaly v 80. letech 20. století. Od té doby se zvýšilo povědomí o roli kolektivní paměti v západních společnostech a zvýšil se počet a rozmanitost veřejných památníků (Cudny, Appelblad 2020). Po Sametové revoluci začalo docházet k odklonu od národních tradic a hodnot naší vlastní historie. To, co se v současné době považuje za nejdůležitější, je umělecká a historická hodnota kulturního dědictví, na úkor posilování a integrace významu národní identity (Soukupová 2019).

Obrázek 2: Památníky na území Velké Prahy

Zdroj: viz kapitola 4.3, vlastní zpracování

Na základě četnosti zastoupení jednotlivých památníků byly vytvořeny čtyři kategorie odkazující na významná období české historie, konkrétně to jsou období: *Národní obrození*, *první světová válka*, *druhá světová válka* a *komunistický režim*. V mapě jsou zahrnuty také památníky odkazující na obě světové války. Dále byly vytvořeny kategorie *další významné osobnosti české historie* a *náboženské památníky*, jejichž zastoupení bylo ze zbývajících památníků také poměrně zásadní. Další pomníky a památníky jsou označeny kategorií *ostatní*.

Již na první pohled je zřejmé, že koncentrace památníků klesá s rostoucí vzdáleností z centra na okraj. Na mapě můžeme pozorovat pomyslný pás koncentrace památníků, vedoucí

z centra směrem na sever do Bubeneče a směrem na jih do oblasti Nuslí, Vršovic a Michle, kde můžeme narazit zejména na památníky připomínající oběti druhé světové války nebo osvobozeneckých armád. Největší zastoupení mají památníky odkazující na období druhé světové války, které se nachází téměř po celém území Velké Prahy. Poměrně rovnoměrně jsou na území Velké Prahy umístěny také památníky odkazující na období první světové války. Ostatní kategorie se nejvíce koncentrují v centru hlavního města. Zejména památníky odkazující na osobnosti Národního obrození se nachází v širším centru Prahy, jelikož byly budovány v období, kdy se Praha skládala pouze ze čtyř historických pražských měst. Nejčastěji se památníky nachází na Hradčanech, Malé Straně, Starém a Novém Městě nebo na Vyšehradě. Tato jmenovaná katastrální území obsahují velké množství náměstí a parků, kde se památníky nejčastěji nachází, a kde si důležité historické události či osobnosti mohou lidé nejlépe a snadno připomínat.

Tabulka 1: Počet památníků podle zvolených kategorií

Kategorie	Počet památníků
Národní obrození	26
další významné osobnosti české historie	37
první světová válka	26
druhá světová válka	93
komunistický režim	16
náboženské památníky	32
ostatní	50

Zdroj: viz kapitola 4.3, vlastní zpracování

Ačkoliv největší rozmach vzniku památníků nastal během 19. století, kdy se veřejný prostor stal důležitou součástí prosazování symbolů českého národa, jednoznačně nejvíce památníků vzniklo po tragickém období druhé světové války. Pomníky druhé světové války velmi často odkazují na konkrétní oběti, kterým je pomník věnován, často s popiskem dne, kdy oběť padla. Velké množství pomníků odkazuje na oběti Pražského povstání v květnu 1945. Památníky první světové války často odkazují na všechny padlé ve válce a mají většinou monumentálnější podobu než právě památníky druhé světové války. Další poměrně početnou kategorií jsou *další významné osobnosti české historie*. Naopak nejméně památníků odkazuje na komunistický režim. Do této kategorie byly zařazeny (pro obtížné odlišení

s následující dobou totality) i pomníky členům Rudé armády, kteří padli během osvobození Československa na konci druhé světové války.

5.1 Památníky odkazující na období Národního obrození

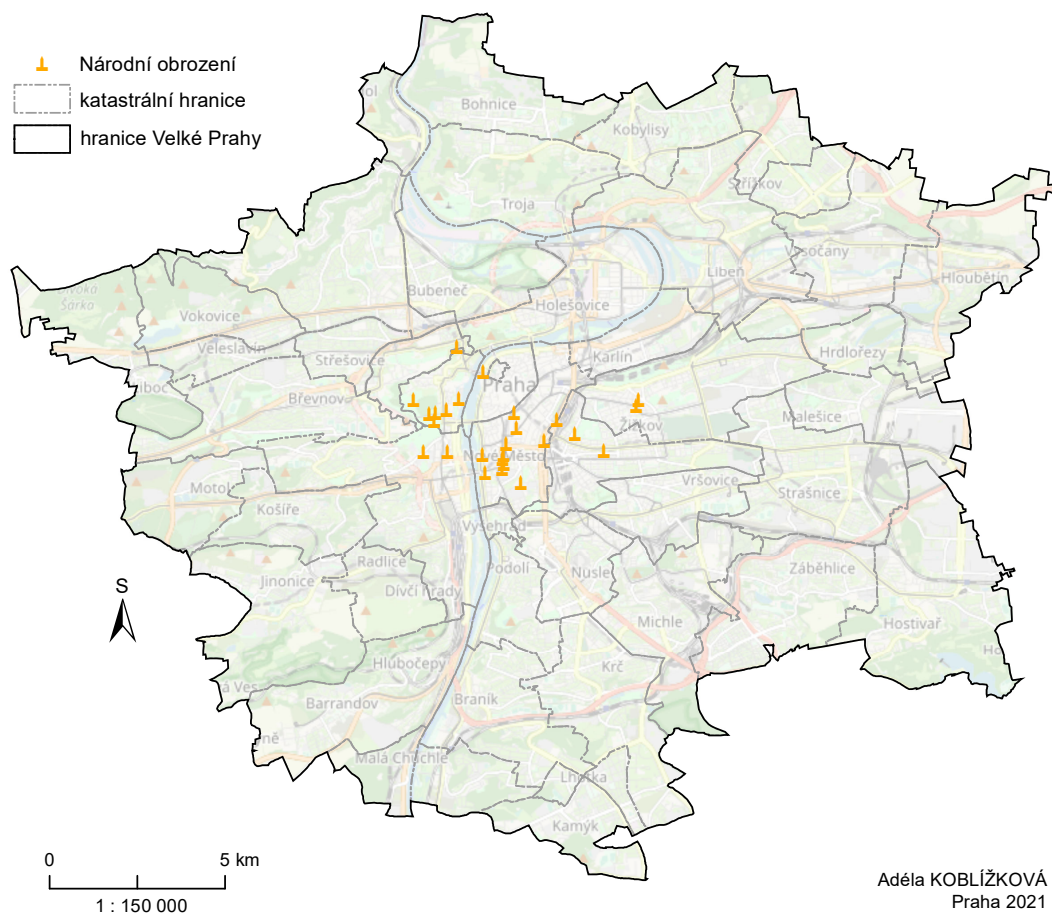
Na přelomu 18. a 19. století se veřejný prostor v Praze stal základnou pro národní diskurz, kde si stoupenci národních ideologií navzájem konkurovali a různými způsoby se pokoušeli ovládnout veřejné mínění (Nekula 2007). Jedním ze způsobů bylo budování památníků, jejichž hlavní funkcí se stala reprezentace národa a jeho cílů. Období zejména druhé poloviny 19. století hrálo důležitou roli pro pomníkovou realizaci spojenou se změnami charakteru měst a urbanistického členění. Města byla náhle lidem přístupnější a ulice začaly sloužit k setkávání lidí různých společenských vrstev či kultur (Soušková 2015). Realizace soch a pomníků současně zútulňují prostředí a slouží k tvorbě „genia loci“.

České národní obrození bylo období formování českého národa a moderního nacionalismu, jenž začalo na konci 18. století a trvalo do poloviny 19. století. Cílem Národního obrození byla motivace občanů k národní uvědomělosti, vyzdvihování významu českého jazyka, rozvoj české literatury, ale i kulturního dění. Do této kategorie tak patří zejména osobnosti moderní české literatury, vědci nebo divadelníci. Památníky spadající do této kategorie sice odkazují na období Národního obrození, ale byly budovány zejména v druhé polovině 19. století a na začátku 20. století.

Při pohledu na mapu pomníků a památníků odkazujících na období Národního obrození, jsou již na první pohled zřejmé určité charakteristiky prostorového rozmístění. Ačkoliv byl výzkum prováděn na celém území tzv. Velké Prahy, koncentrace památníků je značná pouze v širším centru hlavního města. Vzhledem k tomu, že většina památníků vznikala právě v 19. století, je toto rozmístění poměrně logické. V té době byl na výstavbu památníků kladen velký důraz a čeští nacionalisté neustále usilovali o ovládnutí veřejného prostoru, skrze reprezentaci symbolů českého národa v hmotné podobě. Památníky ztělesňující osobnosti 19. století se nejčastěji nachází v parcích či na náměstích. Největší koncentraci můžeme sledovat na Karlově náměstí nebo v Petřínských sadech. Po mnoha osobnostech Národního obrození je velmi často pojmenováno náměstí, nábřeží, most či ulice. V blízkosti se většinou nachází socha či památník odkazující na danou osobnost. Příkladem může být Jungmannovo náměstí, uprostřed kterého se nachází socha Josefa Jungmanna, stejně jako Jiráskovo náměstí s pomníkem Aloise Jiráka. Velmi podobný případ můžeme pozorovat u Františka Palackého, Josefa Máneše a řady dalších. Je tedy zřejmé, že důraz na

symboliku a vyzdvihování českého národa ve veřejném prostoru byl v období zejména 19. století opravdu značný.

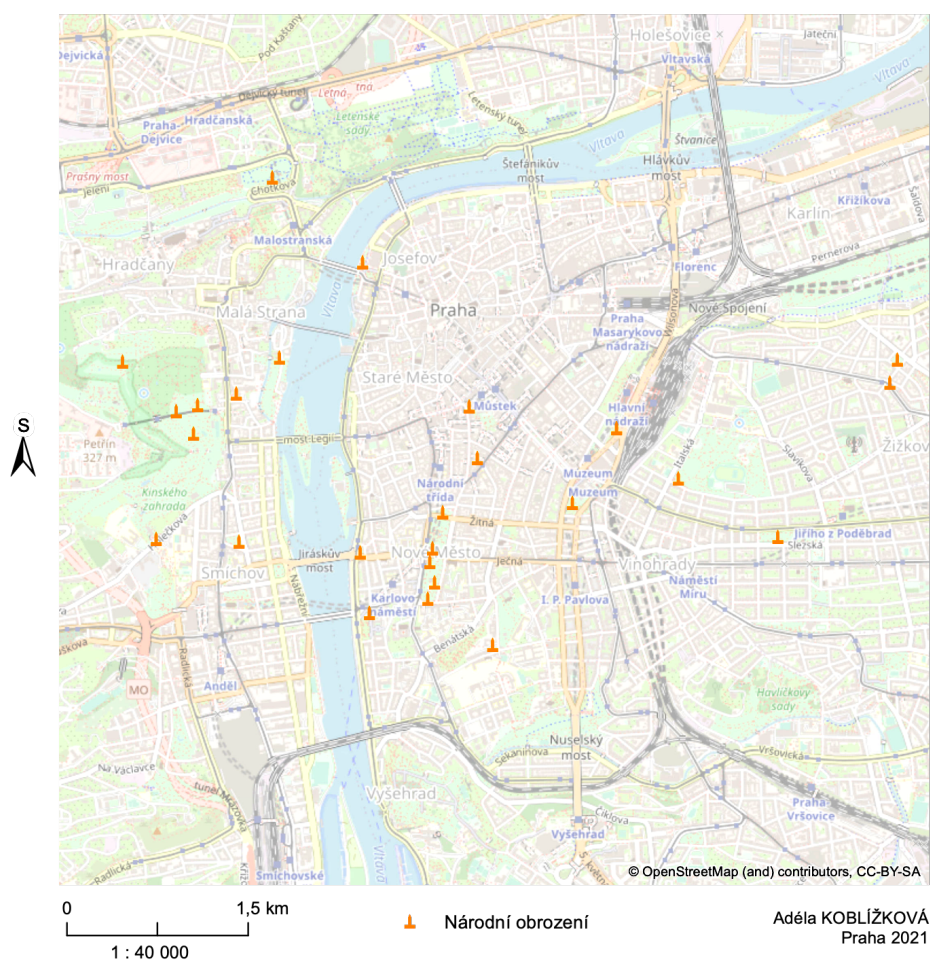
Obrázek 3: Památníky odkazující na období Národního obrození

Zdroj: viz kapitola 4.3, vlastní zpracování

Obrázek 4 znázorňuje podrobnější pohled na rozmístění památníků odkazujících na období Národního obrození. Památníky se ve většině případů nachází v historicky velmi významných lokalitách. Nejhojněji jsou památníky zastoupeny na největším náměstí v Praze – Karlově náměstí, dříve označovaném jako Dobytčí trh, který ve 14. století založil Karel IV. s cílem vytvořit hlavní náměstí Nového města pražského (Rokosová 2020). V té době bylo v jiných evropských městech častější pořádat dobytčí a koňské trhy spíše za hradbami města, v Čechách tomu bylo jinak (Rokosová 2020). Na Karlově náměstí byly také každý rok vystaveny korunovační klenoty, které lákaly obchodníky a poutníky z celé Evropy (Rokosová 2020). Z původní podoby náměstí byla zachována dodnes pravděpodobně pouze Novoměstská radnice, na které se mimo jiné odehrála první pražská defenestrace.

Obrázek 4: Podrobnější mapa památníků Národního obrození

Zdroj: viz kapitola 4.3, vlastní zpracování

Na současné podobě Karlova náměstí má velkou zásluhu architekt František Thomayer, který během 19. století vytvořil návrh a plocha náměstí byla následně proměněna v park (Rokosová 2020). Během 19. století byla v parku také vytyčena řada památníků, které představují jednu z hlavních dominant náměstí. Pomníky slavných osobností měly původně poměrně nevzhledné náměstí zkrášlit (Rokosová 2020). Karlovo náměstí má v dnešní době zejména dopravní funkci. Na náměstí se i díky jeho rozloze nachází hned několik tramvajových zastávek, které byly budovány již od konce 19. století. Po tom, co byla na Václavském náměstí zrušena tramvajová trať, řada těchto spojů byla přesunuta právě na Karlovo náměstí, které se tak stalo jedním z hlavních dopravních uzlů v Praze. Během 20. století byla na náměstí umístěna také stanice metra a řada autobusových linek. S nárůstem automobilové dopravy se veřejný prostor neustále mění a místa, která byla dříve určena pro pěší nyní slouží jako hlavní dopravní tepny. Hluk výrazně ovlivňuje využívání veřejných prostranstvích, a proto Karlovo náměstí, které dříve sloužilo jako místo obchodu a setkávání

už dávno není místem, kam by obyvatelé Prahy mířili například za účelem rekreace. I samotné památníky na Karlově náměstí, které byly dříve hlavní dominantou parku ztrácí na svém významu vlivem změn ve využívání tohoto největšího náměstí v Praze.

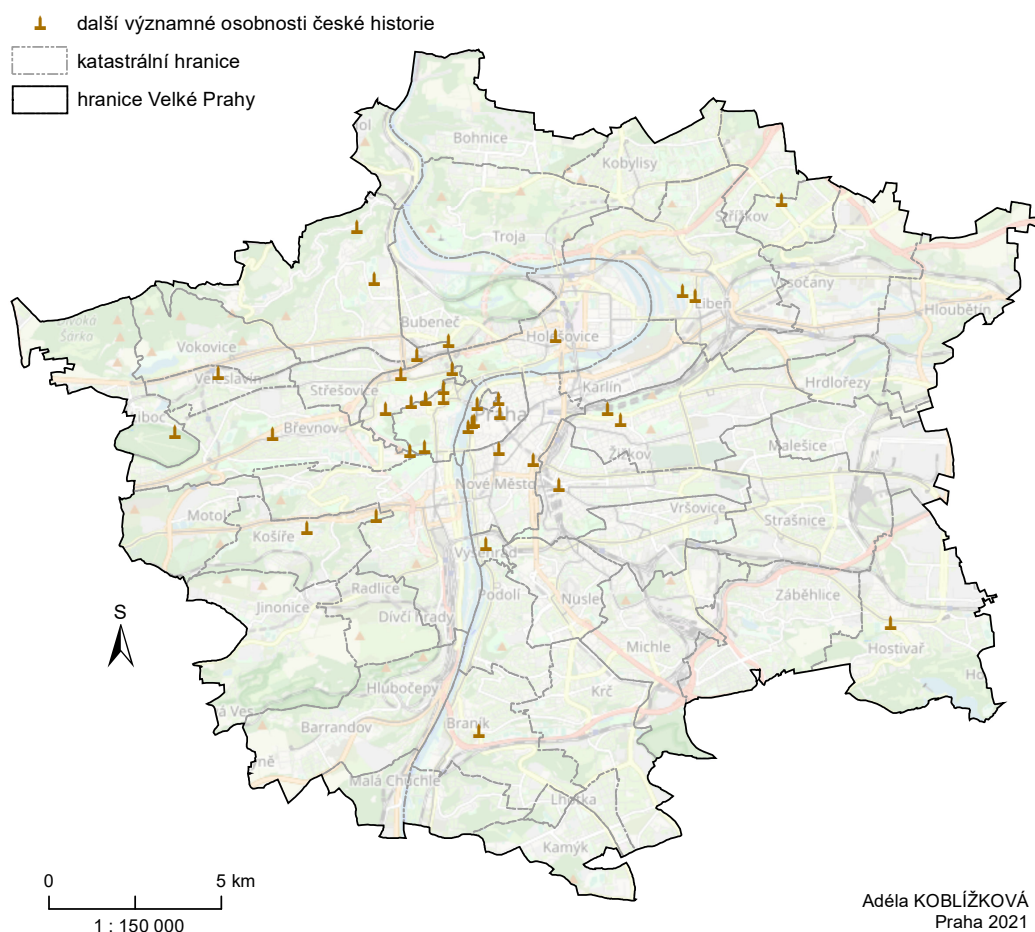
Dalším místem s hojným zastoupením památníků Národního obrození jsou Petřínské sady. Petřín vznikl spojením původně několika sadů a zahrad a na jeho vrcholu se tyčí Petřínská rozhledna. Nejvýrazněji do sadů zasáhl podobně jako u Karlova náměstí Karel IV., který vybudoval Hladovou zeď a většinu kopce nechal připojit k Malé Straně. Památníky nacházející se v Petřínských sadech jsou umístěny poblíž cest pro pěší a představují hlavní dominantu dané oblasti. Sochy jsou ve většině případů z bronzu, na podstavci a v nadživotní velikosti.

5.2 Památníky dalších významných osobností české historie

Druhou kategorií jsou *další významné osobnosti české historie*, do které patří osobnosti, jež určitým způsobem ovlivnily vývoj českého národa. Do této kategorie patří například čeští vojevůdci, králové, ale i skladatelé či spisovatelé nespádající do období Národního obrození. Tyto osobnosti jsou české národnosti, s výjimkou Franze Kafky a Rainera Maria Rilkeho, kteří byli sice německy píšící spisovatelé, ale většinu svého života strávili v Praze a patřili mezi členy tzv. *Pražského kruhu*.

Z mapy je zřejmé, že památníky významných osobností české historie bývají umístěovány do centra hlavního města, kde reprezentují český národ, jeho bohatou kulturu a historii. Současně se tyto památníky stávají předmětem zájmu pro turisty navštěvující hlavní město. Velmi často se s těmito památníky můžeme setkat v okolí Hradčan, kde se naopak téměř nevyskytují památníky osobností Národního obrození. Tato kategorie je velmi rozmanitá, co se týče období, ke kterému se památník váže, ale i díky velmi odlišným formám zpracování památníků. Do této kategorie patří památníky, které můžeme považovat za hlavní dominanty veřejného prostoru a symboly českého národa. Jedním z nich je bezpochyby pomník svatého Václava, který je umístěn v horní části Václavského náměstí, a na jehož pozadí se nachází budova Národního muzea. Autorem sochy je významný představitel monumentálního realismu Josef Václav Myslbek, který na sousoší pracoval na přelomu 19. a 20. století přibližně třicet let.

Obrázek 5: Památníky významných osobností české historie

Zdroj: viz kapitola 4.3, vlastní zpracování

Václavské náměstí, dříve známé jako Koňský trh, bylo založeno roku 1348 českým králem Karlem IV. s cílem vytvořit jeden z hlavních veřejných prostor Nového Města pražského. Funkcí Václavského náměstí byl dříve především obchod, a to nejen s koňmi, ale také s obilím a senem (Kučera 2014). Horní část Koňského trhu nebyla zdaleka tak využívaná jako dolní část, kde se nacházely zejména trhové stánky. Na náměstí v blízkosti Jindřišské ulice se dříve nacházela jezdecká socha sv. Václava, která byla později přesunuta na Vyšehrad (Kučera 2014). Originál sochy sv. Václava je v dnešní době umístěn v Lapidáriu Národního muzea a ve Štulcových sadech umístěna kopie sochy, která byla vytvořena v roce 1959 (Kučera 2014). U sochy sv. Václava na Koňském trhu se často konaly venkovní mše, například v období morové epidemie v 18. století. V souvislosti s tím, jaký význam socha v té době představovala bylo podle návrhu Karla Havlíčka Borovského náměstí posléze přejmenováno po českém knížeti a světci. Během 19. století začalo docházet ke změně

využívání veřejných prostor, a to ovlivnilo i podobu Václavského náměstí. Trhy se přesunuly do kamenných prodejen a obchodní funkci náměstí vystřídala zejména funkce pobytová (Kučera 2014). Václavské náměstí se v druhé polovině 19. století změnilo v parkovou promenádu a přesunuta byla socha sv. Václava i socha Jana Nepomuckého, která se nacházela v horní části náměstí (Kučera 2014). V té době byla také dokončena budova Národního muzea, tehdy známa pod názvem Muzeum království Českého, která se stala hlavní dominantou Václavského náměstí. Kromě pobytové funkce se později přidala také funkce dopravní a s rozvojem tramvajové dopravy se Václavské náměstí stalo frekventovaným komunikačním spojem. V roce 1913 byl v horní části náměstí umístěn pomník sv. Václava, jenž se od prvního okamžiku stal významným symbolickým místem a prostorem pro setkávání občanů Prahy.

Obrázek 6: Demonstrace na Václavském náměstí v roce 2013

Zdroj: Aktuálně (2013)

Během začátku 20. století začaly být na náměstí budovány luxusní obchodní paláce, hotely a činžovní domy a Václavské náměstí se stalo centrem zábavy, a z původní historické zástavby nezůstalo téměř nic (Kučera 2014). Funkce i vzhled se v průběhu let sice měnili, ale dodnes patří Václavské náměstí mezi jedno z nejdůležitějších míst z hlediska obchodu, cestovního ruchu či setkávání obyvatel Prahy a klíčovým prostorem pro konání nejrůznějších událostí a demonstrací. Pomník sv. Václava je jediným výraznějším památníkem na celé ploše tohoto velmi rozsáhlého náměstí, ale jeho symbolika a význam jsou stále

pravděpodobně největší ze všech památníků v České republice. Jednou z nejvýznamnějších událostí, která se u pomníku odehrála bylo vyhlášení první Československé republiky 28. října 1918. Na protest proti okupaci sovětských vojsk se také poblíž pomníku 16. ledna 1969 upálil Jan Palach. Kolem pomníku, ale i po celé délce náměstí jsou umístěny mohutné květináče a záhony, které nahradily pozůstatky po původní tramvajové trati, a které mají zabránit demonstracím a větším shromážděním kolem pomníku (Kučera 2014). Tento účel ovšem betonové květináče neplní a spíše pouze zhoršují estetický vzhled celého náměstí. Václavské náměstí stále patří mezi nejvýznamnější veřejná prostranství v České republice, a proto probíhající revitalizace může být důležitým krokem, jak navrátit jeho historický význam.

Vedle Václavského náměstí se mezi klíčová veřejná prostranství hlavního města Prahy řadí také náměstí Staroměstské. Na území dnešního Staroměstského náměstí se dříve nacházelo vůbec největší tržiště v Praze, které se stalo prostorem pro obchodování a kde se mimo jiné odehrála řada důležitých historických událostí. Staroměstským náměstím procházely korunovační průvody a slavily se nejrůznější církevní svátky. Konaly se zde ale i veřejné popravy, z toho jednou z těch nejznámějších je poprava 27 českých pánů roku 1621 (Fiala 2012). Staroměstské náměstí je společně s celým historickým jádrem Prahy od roku 1992 zapsáno na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO, jenž obklopují významné historické budovy, a na kterém se nachází důležité symbolické památníky.

Podobně jako u Václavského náměstí, kde je hlavní dominantou jezdecká socha sv. Václava, je tomu i u náměstí Staroměstského s pomníkem mistra Jana Husa, kterému ovšem od roku 2020 začal konkurovat Mariánský sloup. Na konci 19. století probíhaly na zemském sněmu diskuse o významu osobnosti Jana Husa v českých dějinách a došlo se k závěru, že by mu měl být věnován kromě pamětní desky také důstojný pomník (Zita 2004). Původně se hovořilo o umístění pomníku na Václavském náměstí, který představoval v té době hlavní a nejvýznamnější veřejné prostranství v Praze a v úvahu přicházelo také Betlémské náměstí, kde Jan Hus určité období kázal (Zita 2004). Josef Václav Myslbek v té době již pracoval na soše sv. Václava, a proto najít jiné vhodné místo pro umístění sochy na Václavské náměstí bylo poměrně obtížné (Zita 2004). Nakonec bylo městskou radou rozhodnuto o umístění pomníku Jana Husa na Staroměstské náměstí, s čímž ovšem hluboce nesouhlasili zejména katolíci, vzhledem k přítomnosti Mariánského sloupu (Hojda, Pokorný 1996). Další, komu se záměr o vybudování pomníku nelíbil, byla vídeňská vláda, která fakt, že se z Jana Husa stává symbol českého národa, nechtěla přijmout. Vítězný návrh nakonec vyhrál sochař Ladislav Šaloun, který se rozhodl o ztělesnění Jana Husa v živý obraz, na rozdíl od jiných návrhů, které kněze měly vyobrazovat jako trpícího mučedníka (Wittlich 1983).

Naproti pomníku mistra Jana Husa byl v roce 2020 znovuobnoven Mariánský sloup, kterému se podrobněji věnuje kapitola 6.1.

Mezi významné osobnosti české historie, kterým byl v Praze vytvořen pomník patří i pražský německy píšící spisovatel Franz Kafka, jenž bývá považován za jednoho z nejvlivnějších spisovatelů 20. století. V Praze se nachází velké množství pamětních desek věnovaných tomuto spisovateli. Objevují se zejména kolem Starého Města, kde prožil většinu svého života. V roce 2000 bylo po Franzi Kafkovi pojmenováno také náměstí v centru města, kde se tento významný spisovatel narodil. Pro tuto práci jsou ovšem důležité dva památníky, které se na území Velké Prahy nachází. Jsou to socha Franze Kafky v Dušní ulici a Hlava Franze Kafky u obchodního centra Quadrio na Národní třídě. Pomník Franze Kafky se symbolicky nachází u bývalého domu Franze Kafky a má podobně jako druhý památník velmi atypický vzhled. Pomník je bronzový a inspirovaný Kafkovým dílem *Popis jednoho zápasu*, pravděpodobně jeho nejstarší dochovanou povídkou (Společnost Franze Kafky 2011). Pomník je tvořen dvěma muži, z toho jeden představuje samotného Franze Kafku, který sedí na ramenou druhému bezhlavému muži. Toto sousoší ztvárňuje rozdvojenou osobnost, která řídí své druhé já (Ryska 2015).

Obrázek 7: Hlava Franze Kafky u Národní třídy

Zdroj: Prague city tourism (2021)

Druhým Kafkovým pomníkem je Hlava Franze Kafky, nacházející se u kancelářské budovy Quadrio. Toto velkolepé dílo je projektem Davida Černého, obsahuje 42

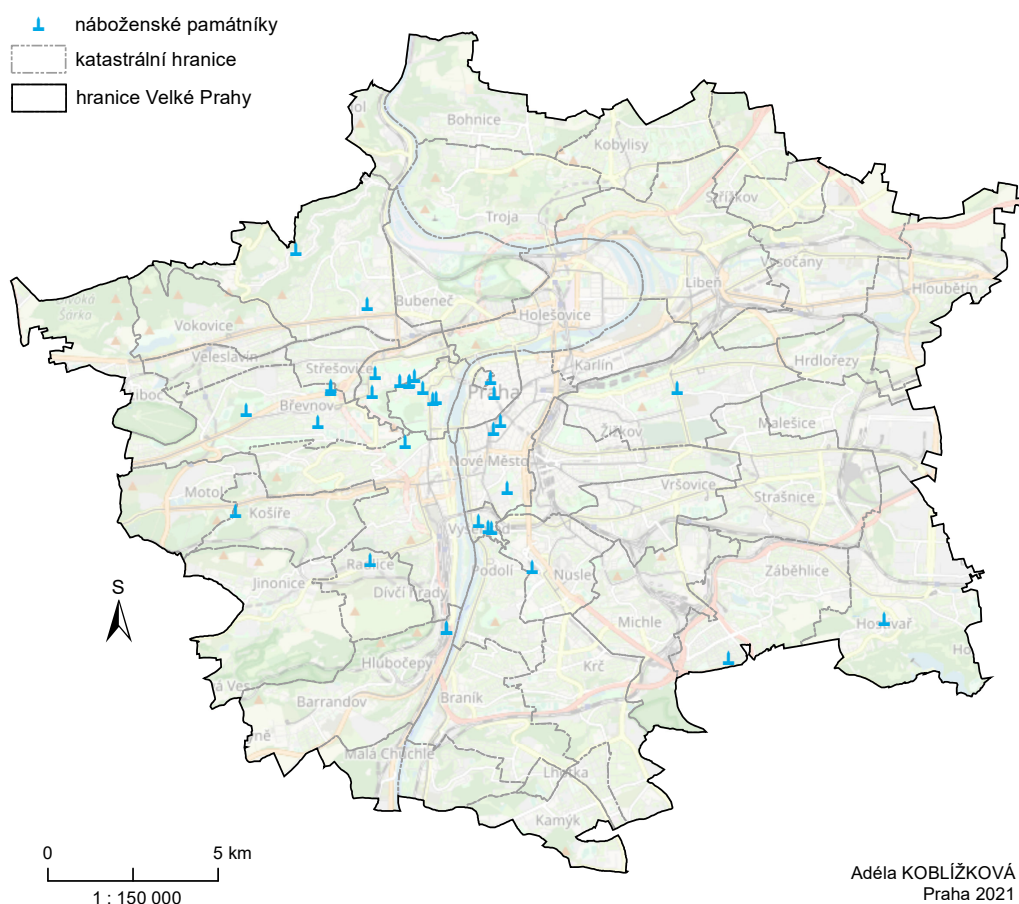
pohybujících se vrstev a měří téměř 11 metrů (Ryska 2015). Socha má díky svému netradičnímu vzhledu své příznivce ale i odpůrce, podobně jako téměř veškerá díla od tohoto kontroverzního umělce. Národní třída je velmi frekventovaným místem, což výstavba této sochy zajisté ještě více podpořila. Komplex Quadrio byl dostaven v roce 2014 a Praha 2 s ním získala i nový veřejný prostor, ve kterém dominuje právě Hlava Franze Kafky (Albertov.eu 2021). Odpůrci sochy si stěžují na absenci jasného Kafkova odkazu, na jeho bezduchost a chybějící spojitost s německy píšícím spisovatelem (Albertov.eu 2021). Naopak příznivci poukazují na odkaz k dílu Proměna a na Kafkovu vrstevnatost.

Na podzim roku 2010 byla na pražských Hradčanech odhalena socha Marie Terezie, která se nachází ve stejnojmenném parku. Městská část Praha 6 odhalila pomník při příležitosti 280. výročí převzetí vlády Marií Terezií nad habsburskou říší (Praha 6 2020). Moderní vzhled má ztělesňovat inovativní přístup panovnice, která podporovala vše nové a dobré a přiblížila českou zemi modernímu světu (Praha 6 2020). Sochu tvoří speciální polymerní směs s odolným povrchem, který by měl sochu ochránit před graffiti, což je v dnešní době poměrně důležité, jelikož s každým novým památníkem přichází kromě příznivců také jeho odpůrci. Socha Marie Terezie v tomto případě není výjimkou, díky svému atypickému vzhledu v podobě "šachové figurky". Podle sochaře Kovaříka (2020) má socha symbolicky vyzdvihnout majestátnost Marie Terezie. Podle jeho názoru má díky své nerealistické podobě vyvolávat otázky a vytvořit tak edukativní charakter, který přinutí kolemjdoucí zajímat se o osobnost Marie Terezie (Kovařík 2020). Odpůrcům také nevádí pouze samotný vzhled sochy, ale i jeho umístění do prostor, kde padl v roce 1942 jeden z členů protinacistického odboje, Václav Morávek (Artalk 2020). Po konfliktu o sochu maršála Koněva a Mariánský sloup se tak v roce 2020 přidala v menší míře i socha Marie Terezie. Konflikt byl však zapříčiněn zejména fyzickým vzhledem pomníku, nikoliv sporem o význam této osobnosti. Současně jde o vůbec první pomník Marie Terezie v Česku. Řada soch odkazujících na osobnosti habsburské monarchie zmizela z veřejného prostoru po vyhlášení samostatnosti Československa. V současné době se diskutuje o obnově pomníku maršála Radeckého na Malostranském náměstí. Podrobněji se pomníkům habsburské monarchie věnuje kapitola o konfliktních památnících, a to zejména v souvislosti s obnovou Mariánského sloupu.

5.3 Náboženské památníky

Téměř u každého kostela v Praze najdeme sochu jednoho z patronů české země, svatého Jana Nepomuckého. Sochy světců bývají většinou součástí určitého objektu, kaple či kostela, proto spousta z nich vlivem zvolené metodiky v mapě chybí. Kromě Jana Nepomuckého a dalších českých kněží byly do mapy vloženy i jiné významné náboženské symboly. Jsou to zejména morové a mariánské sloupy, a tím v současnosti nejdiskutovanějším z nich je Mariánský sloup na Staroměstském náměstí, který byl vztyčen roku 1650 císařem Ferdinandem III. jako projev vděčnosti Panně Marii za uhájení Prahy před švédskými vojsky a v roce 2020 znovuobnoven po více než sto letech po jeho stržení. Morové a mariánské sloupy se od konce 16. století staly důležitou součástí náboženské výzdoby městského prostoru v zemích katolického vyznání (Černý 2010). Sloupy představovaly hlavní dominanty měst v oblasti bývalé habsburské monarchie a nejčastěji bývají označovány jako sloupy svatotrojiční, mariánské nebo světecké (Černý 2010).

Obrázek 8: Náboženské památníky

Zdroj: viz kapitola 4.3, vlastní zpracování

Vzhledem k tomu, že náboženské památky byly budovány zejména během období baroka, je zřejmé, že památníky se koncentrují v centru hlavního města, na území bývalého Královského hlavního města Prahy. Konkrétně tedy v okolí Hradčan, Malé Strany, Starého Města a Vyšehradu. V této oblasti je také zvýšená koncentrace kostelů a jiných významných historických a náboženských objektů. Morové sloupy se dříve stavěly zejména jako symboly konce morové epidemie, které se v našich zemích objevily v letech 1680 a 1713. Tehdy byla jako zdroj útěchy před tímto zákeřným infekčním onemocněním doporučována modlitba a vzývání Panny Marie a orodovníků (Černý 2010). Morové epidemie ale nebyly jediným podnětem pro stavbu sloupů. Sloupy byly vztyčovány například jako symboly poděkování za ochranu města před živelní pohromou nebo před cizími vojsky (Černý 2010). Kromě Mariánského sloupu se na území Velké Prahy nachází Sloup Nejsvětější Trojice na Malostranském náměstí nebo Mariánský morový sloup na Hradčanském náměstí, u kterého se v době morové epidemie v roce 1713 konaly venkovní bohoslužby. Dalším sloupem jsou Morová boží muka v Kinského zahradě, jenž se původně nacházel na Žižkově.

Obrázek 9: Mariánský morový sloup na Hradčanském náměstí

Zdroj: Královská cesta (2021)

Po první světové válce a rozpadu habsburské monarchie došlo v Československu ke změně přístupu k náboženství a lidé začali být vůči sloupům lhostejní a někdy dokonce

i nepřátelství (Černý 2010). Již během 19. století bylo na našem území možné zaznamenat klesající zájem o stavbu pomníků světcům. Místo toho se začaly na veřejných prostranstvích objevovat sochy jiných významných osobností, například některých významných politiků nebo umělců. Tradiční náboženské památníky bývají podle Černého (2010) nahrazovány individualistickými výtvoři umělců, kteří ignorují zásady obecné srozumitelnosti. Náboženské náměty v dnešní době převládají zejména jako součást výzdoby sakrálních budov a kostelů. Často se s nimi můžeme setkat také v zámeckých zahradách, parcích, podobně jako s jinými uměleckými díly s mytologickými a alegorickými náměty.

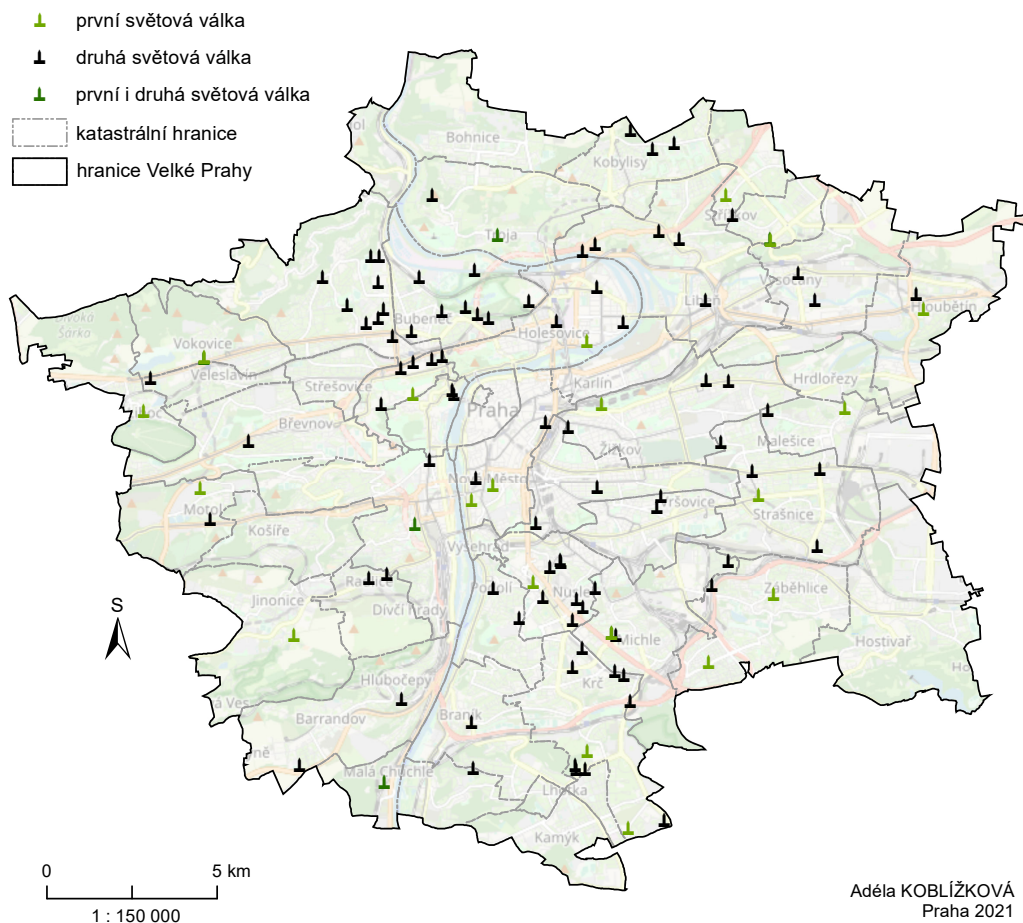
Jak již bylo výše zmíněno, součástí výzdoby téměř každého kostela, či nábožensky významného objektu je socha Jana Nepomuckého, generálního vikáře pražského arcibiskupa a jednoho z patronů české země. Legend o životě a smrti Jana Nepomuckého existuje celá řada, ale to není předmětem této práce. Počátky šíření kultu Jana Nepomuckého a budování míst paměti v souvislosti s jeho osobností začaly během 17. století s vydáním první literárně zpracované svatojánské legendy *Fama Posthuma*, s kterou později došlo ke znovuobjevení osobnosti tohoto mučedníka (Pekař 1990). Roku 1855 vyšla kniha *Legenda o svatém Janu Nepomuckém*, která vyvolala řadu sporů ohledně kultu osobnosti tohoto světce. Podle mnohých byla jeho kanonizace snahou o zastínění kultu Mistra Jana Husa a začalo docházet k ničení jeho památek (Pekař 1990). Tento spor dokonce došel až do nejvyšších sfér a v roce 1925 byl zrušen československou vládou svátek sv. Jana Nepomuckého, který byl do té doby každoročně oslavován 16. května pracovním klidem. Většina ze svatojánských památek na území Prahy pochází z 18. století, v kterém kult Jana Nepomuckého dosáhl svého vrcholu (Gausová Zörnerová 2020). Během 18. století začala probíhat celá řada oslav svatořečení Jana Nepomuckého a do Prahy směřovaly davy poutníků, aby se mohly setkat s ostatky jeho těla a jinými symboly spojovanými s jeho kultem. Svatojánská trasa vedla ze Starého Města pražského směrem k hrobu Jana Nepomuckého na Pražském hradě. Většina svatojánských památek se nachází právě na dřívějších obvyklých svatojánských trasách nebo v jejich bezprostřední blízkosti (Gausová Zörnerová 2020).

Podle Ryneše (1971) jsou důležitým prvkem při zobrazování svatých atributy vycházející z legendy umístěny tak, aby byly co nejsrozumitelnější. Svatého Jana Nepomuckého můžeme nejčastěji pozorovat se svatozáří, knihou, jako symbolem kněžství, a palmovou ratolestí, symbolem mučednické smrti (Ryneš 1971). Pravděpodobně nejvýznamnější sochou sv. Jana Nepomuckého na území Velké Prahy je bronzová socha na Karlově mostě z roku 1683. Tato socha se stala vzorem pro vyobrazení osobnosti Jana Nepomuckého a symbolicky je umístěna na mostě, z kterého byl podle legendy svržen do Vltavy, poté co byl v oblasti Starého Města umučen (Ryneš 1971).

5.4 První světová válka

Podle americké historičky umění Harriet F. Senie (1992) byla pro význam a fungování pomníků zlomovým okamžikem společenská situace, která nastala po první světové válce. V té době se zrodila otázka, jakou formou realizovat a připomínat tento tragický celosvětový válečný konflikt. Zda tuto událost pojmout jako oslavu vítězství nebo se zaměřit na hodnotu jednotlivců a budoucího míru (Senie 1992). Fyzický vzhled pomníků se odvíjel od těchto přístupů a realizovány byly honosné sochy a památníky eklektického stylu, ale i nenápadnější formy pomníků umístěny nejčastěji v parcích (Senie 1992). Podle Senie (1992) pomníky, které se nachází na hřbitovech představují jiné formy emocí působící na člověka než například pomník umístěný na náměstí, jenž tolik nezdůrazňuje funerální význam památníků. Po první světové válce tak vznikaly zejména pomníky a památníky, které ztělesňovaly prožitky uplynulých tragických událostí, a podobně tomu bylo i posléze v další vlně po druhé světové válce.

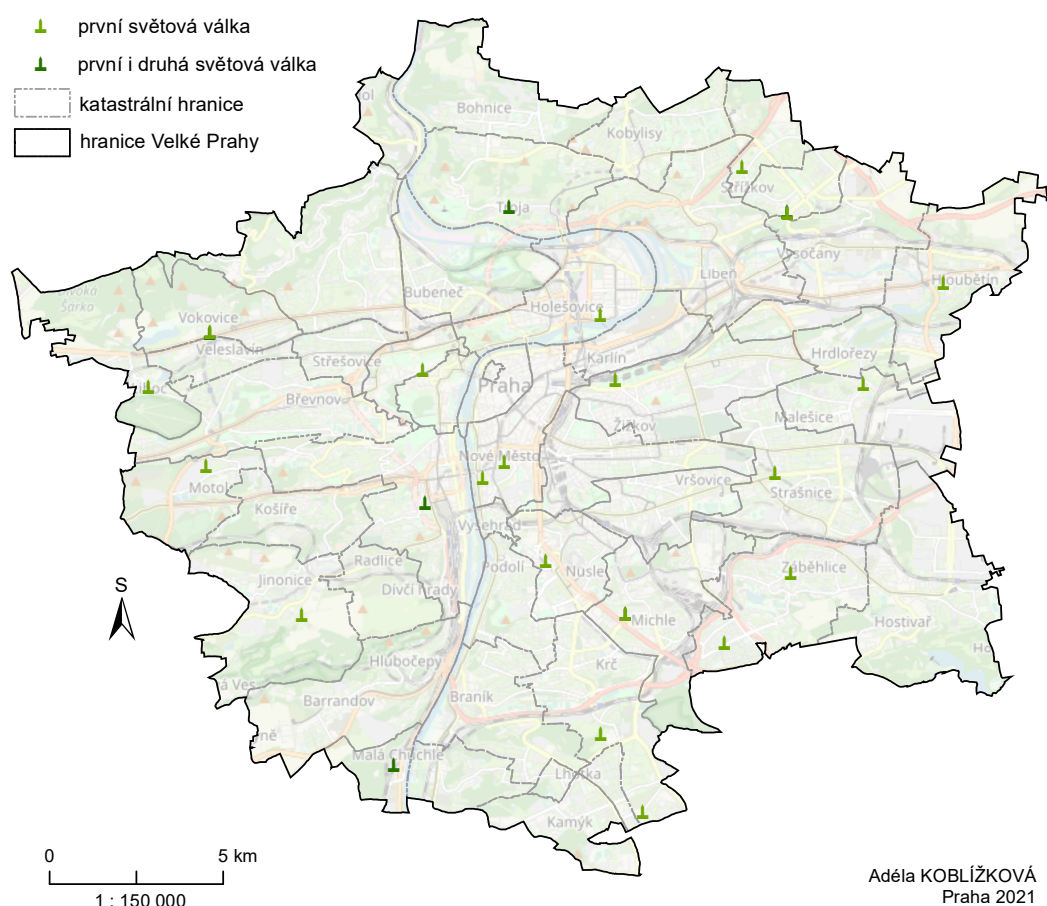
Obrázek 10: Památníky první i druhé světové války

Zdroj: viz kapitola 4.3, vlastní zpracování

Téměř v každé obci po celé zemi najdeme pomníky odkazující na oběti, které padly během první či druhé světové války. Po první světové válce často nešlo ani tak o vzpomínku na padlé, ale spíše o varování před další válečnou tragédií (Pekárek 2012). Tyto pomníky mají nejčastěji formu náhrobního kamene, v jehož okolí se nachází svíčky a květiny. Pomníky padlým slouží jako vzpomínky na oběti tragických válek, u kterých se již příliš často neseťkáváme s náboženskými náměty, které do té doby byly hlavním prvkem památníků a důvodem, proč lidé místa paměti navštěvovali, například za cílem modlitby (Černý 2010). Velké množství těchto pomníků odkazuje na brutalitu tehdejší doby a ztělesňují směr pozdějšího ideologického myšlení. Některé pomníky padlým v první světové válce ale na svých místech nevydržely příliš dlouho, jelikož po okupaci nacisty v roce 1939 byla značná část z nich zničena či poškozena.

Obrázek 11: Památníky první světové války

Adéla KOBLÍŽKOVÁ
Praha 2021

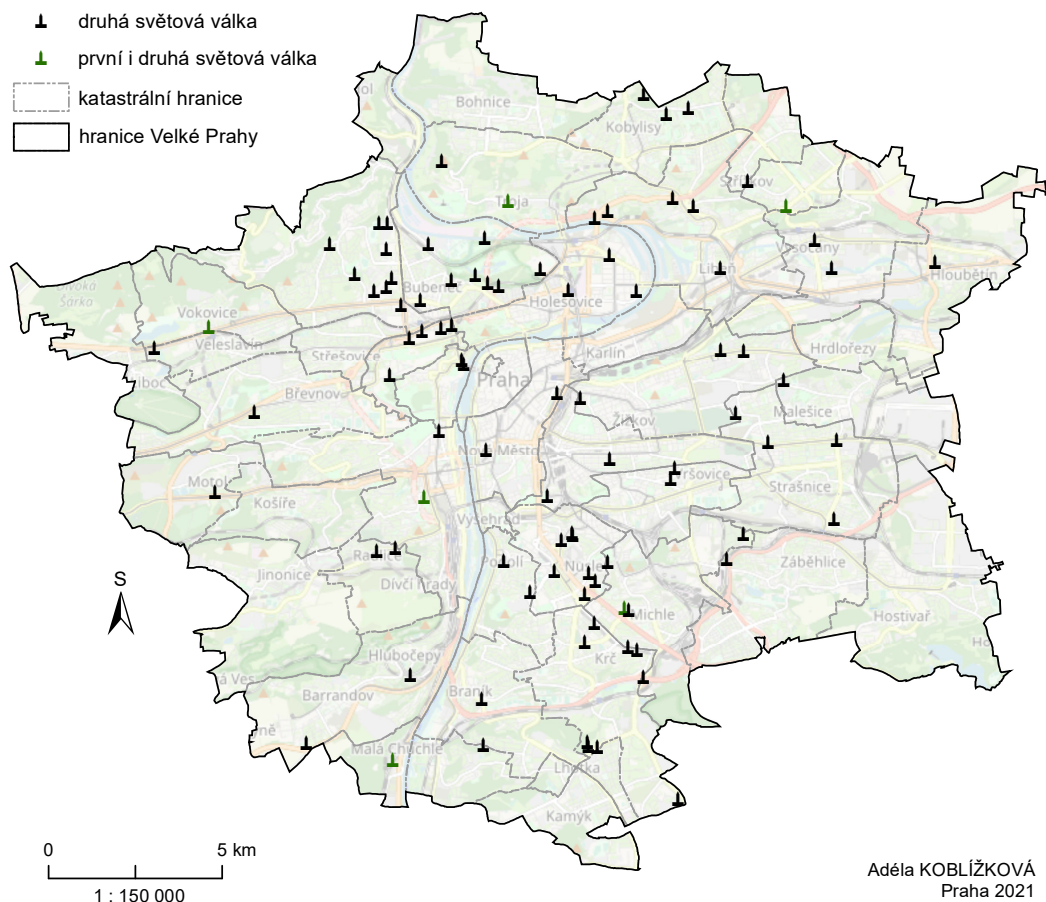
Zdroj: viz kapitola 4.3, vlastní zpracování

Prostorové rozmístění pomníků a památníků první světové války je na území Velké Prahy poměrně rovnoměrné. Na rozdíl od pomníků odkazujících na osobnosti Národního obrození nebo náboženských památníků, nepozorujeme žádnou zvýšenou koncentraci památníků v určité oblasti. S výjimkou hřbitovů, na kterých se často pomníky padlých nachází. Jak ale bylo zmíněno v metodice, tyto pomníky do analýzy zahrnuty nebyly. Pomníky první světové války se nachází v centru města pouze zřídka. Tam můžeme narazit spíše na památníky monumentálnějšího charakteru, jenž reprezentují národní identitu a ztělesňují zejména významné osobnosti české historie. Zdá se, že silný význam prostoru centra města si vynutil významnější formy památníků, a naopak v okrajových čtvrtích převažuje jednodušší (a levnější) forma budování symboliky prostoru a kolektivní paměti. Rozmístění pomníků po celém území hlavního města také souvisí se vznikem Velké Prahy v roce 1922 a připojením obcí ke Královskému hlavnímu městu. Pomníky padlých v první světové válce mají nejčastěji podobu náhrobního kamene a odkazují zpravidla na všechny oběti války. Některé pomníky jsou věnovány konkrétním osobám, či například obětem bitvy u Zborova. Na území Velké Prahy můžeme také narazit na památníky odkazující na oběti obou světových válek, například pomník v pražské Troji, Michli nebo na Proseku. Na dvoře interní kliniky na Karlově náměstí se symbolicky nachází pomník padlých zdravotníků v první světové válce. Odlišnou formu má například pomník padlým na Pražském hradě, který je zobrazen v podobě obelisku, jenž byl postaven při příležitosti desetiletého výročí vzniku Československa v roce 1928.

5.5 Druhá světová válka

Podobný osud jako pomníky první světové války v roce 1939 měly některé pomníky padlým v Sudetech, které byly po roce 1945 ve velkém ničeny. Národ se neztotožňoval zejména s německým původem těch, na které byl pomník odkazován a negativně byly vnímány také symboly nacházející se na pomnících, například rovnoramenné kříže či orlice (Antikomplex 2015). Oběti druhé světové války bývají často nazývány jako bojovníci za svobodu a komunistickou budoucnost země. Oběti měly ovšem různé politické názory a postoje, proto toto označení může být často zavádějící. Nejčastěji se setkáváme s pomníky obětí koncentračních táborů či zavražděné gestapem. Některé pomníky padlým ve druhé světové válce bývají sjednoceny společně s pomníky padlým v první světové válce. Na těchto pomnících bývá často označen symbol pěticípé hvězdy.

Obrázek 12: Památníky druhé světové války

Zdroj: viz kapitola 4.3, vlastní zpracování

Podobně jako u památníků první světové války můžeme i u památníků druhé světové války pozorovat prostorové rozmístění po celém území Velké Prahy. Až na výjimky má každá městská část alespoň jeden takový památník a je tedy zřejmé, že je důležité si tyto tragické historické události připomínat. Největší koncentrace památníků druhé světové války můžeme pozorovat v oblasti Bubenče, Hradčan, Nuslí, Michle a v Krči. Naopak v blízkosti Nového a Starého Města příliš velký výskyt těchto míst paměti nepozorujeme. V oblasti kolem Pankráce se nachází zejména památníky připomínající oběti Pražského povstání v květnu 1945, což má samozřejmě své důvody. 5. května 1945 vypukly krvavé boje mezi nacisty a českými vlastenci, které nakonec vedly k osvobození Československa, a ty nejkrvavější střety se odehrály právě v oblasti Pankráce. Události květnového povstání se projeví ve veřejném prostoru v různých formách. V okolí Pankráce byly změněny názvy ulic, náměstí a postavena byla řada pomníků (Holub 2021). Pomníky se nachází v ulicích, na domech a mnohdy na první pohled nejsou příliš vidět. Odkazují na konkrétní oběti, někdy na

více obětí, ale téměř všechny připomínají právě události květnového povstání. Holub (2021) poznamenal, že se v této oblasti nenachází téměř žádný památník větších rozměrů. Záměrem komunistů bylo vzpomínky na Pražské povstání potlačit a do historického povědomí se tak dostalo pouze pár větších památníků připomínající krvavé střety, například *Pomník u mostu Barikádníků* nebo *plastika Barikáda* poblíž stanice metra Pražského povstání. Podle Holuba (2021) by si bez upomínek na jména padlých v okolí Pankráce jen málokdo povšiml toho, že se nachází na místě, kde probíhala tato krvavá květnová bitva. V dnešní době náměstím Hrdinů (dříve Soudním náměstím), kde nacisté překonali barikády a střetli se s Pražany, prochází šestiproudá magistrála. Povstání v oblasti připomíná reliéf na zdi vrchního soudu v Praze a skulptura u metra s veršem Františka Halase. Větší památník připomínající kruté bitvy na Pankráci se údajně neplánuje (Holub 2021).

Další oblastí s vysokou koncentrací památníků druhé světové války jsou městské části Bubeneč, Dejvice a Holešovice, kde se nachází velké množství pomníčků věnovaných konkrétním obětem, ale také monumentálnější formy památníků. Jedním z nich je například *Památník padlým československým letcům ve druhé světové válce*, jenž je dominantou náměstí Svobody v pražské Bubenči. Součástí tohoto díla je skulptura symbolizující zlomená křídla a památník obklopují pamětní desky se jmény letců, kteří při druhé světové válce zahynuli. Díky monumentálnosti tohoto památníku se místo stalo důstojnou připomínkou obětí. Československým letcům je věnován také *Památník Okřídlený lev* nacházející se na pražském Klárově. Konkrétně je památník věnován letcům, kteří během války působili v Britském královském letectvu. Bronzový okřídlený lev má symbolizovat odvahu československých letců a při jeho odhalování byl přítomen sám vnuk Sira Winstona Churchilla. Dalším místem paměti se stejnou symbolikou je *památník Parašutistům československé armády* v pražských Dejvicích, jenž má taktéž monumentálnější podobu než památníky odkazující například na události Pražského povstání. Všechny tyto památníky vznikly po roce 1989, proto je zřejmé, že vedení Prahy stále považuje za velmi důležité si tyto tragické události druhé světové války připomínat.

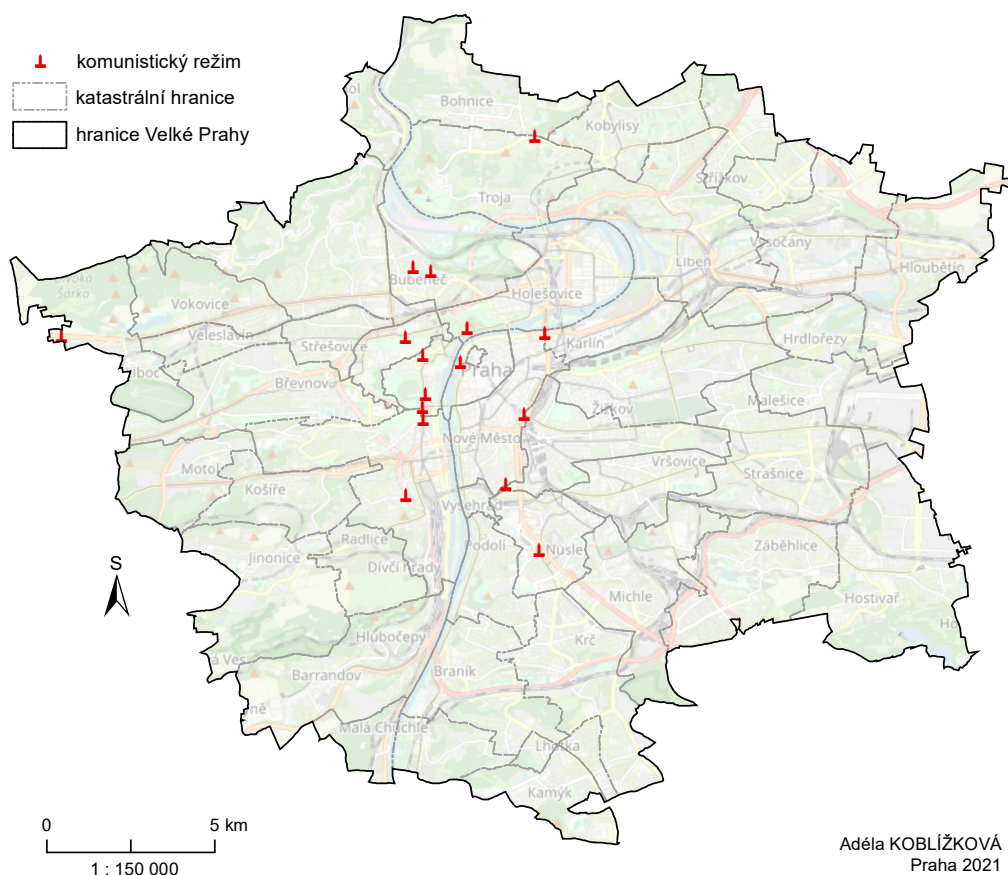
5.6 Památníky a komunistický režim

Na počátku 60. let začínal proces pozvolné demokratizace a s památníky si vláda v té době zahrávala často v rozporu se skutečností i pamětí řady lidí (Pekárek 2012). Památníky hrály před Sametovou revolucí důležitou roli v šíření komunistické ideologie. Posléze v 90. letech, nechal stát památníky, jež byly silně ideologicky poznamenány, odsunout na periferii. V posledních letech dochází k likvidaci památníků připomínajících postup Sovětské armády,

včetně pomníků vojáků padlých v konkrétních místech. Tito sovětští vojáci padlí během války bývají vykreslováni jako titíž, kdo okupovali Československo o 20 let později (Pekárek 2012).

Do této kategorie patří všechny památníky, které mají určitou spojitost s komunistickým režimem. Proto je zde zahrnut například i Metronom na pražské Letné, který nahradil Stalinův pomník, poté co byl odstraněn po odsouzení kultu osobnosti Josifa Vissarionoviče Stalina roku 1962. Nejvíce památníků odkazuje na konkrétní oběti komunistického režimu, a to zejména na Miladu Horákovou nebo Jana Palacha. Současně kategorie zahrnuje i pomníky vojákům Rudé armády, jež by současně mohly být zahrnuty do kategorie památníků druhé světové války, jelikož tito vojáci napomohli k osvobození Prahy v květnu 1945. Rudá armáda ovšem představovala zejména symbol komunistického režimu, proto byla zvolena právě tato varianta.

Obrázek 13: Památníky a komunistický režim

Zdroj: viz kapitola 4.3, vlastní zpracování

Památníky odkazující na komunistický režim se až na výjimky nachází zejména v centru města. V zahradě Ztracenka se nachází památník obětem totalitních režimů, jejichž symbolem je Milada Horáková. Památník má podobu balvanů, které symbolicky znázorňují režimy, jenž drtí morální integritu člověka (Pražský deník 2018). Park Ztracenka je místem, kde si každý rok lidé připomínají den popravy Milady Horákové. Současně je to také místo, nedaleko kterého začala v roce 1989 Sametová revoluce. Proto má umístění památníku svou symbolickou hodnotu. Symbolicky je umístěn také další pomník Milady Horákové na Pětikostelním náměstí ve Sněmovní ulici. Milada Horáková má v Praze hned několik památníků a většina z nich vznikla až po Sametové revoluci.

Další významnou osobností, jež se stala obětí komunistického režimu byl Jan Palach, který se 16. ledna 1969 upálil na Václavském náměstí. Janu Palachovi je věnována řada památníků v Praze, ale i v celém Česku, ať už v podobě pamětních desek či monumentálnějších forem památníků. Jednou takovou je památník *Dům sebevraha a Dům matky sebevraha*, který byl na Alšovo náměstí umístěn v roce 2016, v den výročí jeho upálení. Památník se symbolicky nachází nedaleko Filozofické fakulty, kterou Jan Palach navštěvoval. Oba "Domy" jsou ve vzájemné interakci a pláště plastik obsahují barvy národních barev. Odlišnou formu památníku Jana Palacha můžeme najít u Nové budovy Národního muzea, kde se nachází Palachův pylon. K realizaci pylonu došlo už v 70. letech, ale až v roce 2018 vyšlo najevo, že se jedná o pomník Jana Palacha. Pokud by se v 70. letech rozneslo, že pomník bude věnován tomuto studentovi, je pravděpodobné, že by k realizaci nikdy nedošlo. Pietní místo Jana Palacha a Jana Zajíce se pak nachází nedaleko pylonu na místě, kde se Jan Palach upálil.

Na pražské Letné se nachází oblast, které se dodnes říká "U Stalina", kde v letech 1955-1962 stál pomník postavený na počest Josifa Vissarionoviče Stalina. Pomník měl podobu několika postav stojících v řadě, v čele se sovětským vůdcem. Po pravé straně Josifa Stalina se nacházeli pracující zástupci SSSR, například dělník či rudoarmějec, po pravé straně pak zástupci Československa. Pomník Stalina byl vidět téměř z každého místa v Praze, dlouho ovšem na Letné nevydržel, jelikož po Stalinově smrti se k moci dostal N. S. Chruščov, který odsoudil tzv. kult osobnosti Josifa Stalina (Píchová 2008). Komunisté se proto rozhodli v roce 1962 památník odstranit. Po příchodu sovětských vojsk v roce 1968 se začalo hovořit o znovuoobnovení tohoto symbolického místa a následně byla vyhlášena soutěž o návrh nového pomníku. Po mnoha diskusích ovšem k samotné realizaci nakonec nedošlo, až do Sametové revoluce. Krátce po roce 1989 začal být prostor pod bývalým pomníkem využíván jako základna pro první necenzurovanou rozhlasovou stanici, která se původně nazývala Rádio Stalin a později byla přejmenována na Radio 1 (Píchová 2008). V roce 1991 byl na

místě Stalinova pomníku umístěn Metronom od absolventa VŠUP Vratislava Karla Nováka, který má varovně připomínat a symbolizovat minulost. Díky svému umístění a historické symbolické hodnotě se památník stal prostorem pro propagaci například referenda o přistoupení ČR k Evropské unii v roce 2003. Toto kinetické dílo také mnohokrát posloužilo jako prostor pro reklamu. Například v roce 1998 Metronom využila ODS jako billboard s portrétem Václava Klause pro předvolební kampaň této politické strany (Píchová 2008). Metronom kromě toho symbolizuje také plynutí času a připomíná nešťastné období komunistického režimu.

Obrázek 14: Stalinův pomník na pražské Letné

Zdroj: Lukeš (2013)

Na počest osvobození Prahy Rudou armádou v květnu roku 1945 byl ještě ve stejném roce vytvořen památník sovětských tankistů, též známý jako Tank číslo 23. Památník v podobě tanku stojícím na 5 metrů vysokém podstavci se dříve nacházel na Štefánikově náměstí na Smíchově, dnes známém jako Náměstí Kinských. Památník vznikl jako vzpomínka na vojáky Rudé armády, kteří při osvobozování Prahy přišli o život. Při odhalování tanku v červenci 1945 byl mimo jiné přítomen sám maršál Ivan Koněv (Davis 2016). Po roce 1989 se však diskurz vůči bývalému Sovětskému svazu změnil a národ

začal odstraňovat jakékoliv symboly odkazující na stát, jenž Československo desítky let okupoval. V roce 1991, tehdy mladý student David Černý, dnes velmi známý a kontroverzní umělec, společně s přáteli přetřel sovětský tank na růžovou barvu. Tento akt vyvolal řadu diskusí i nepokojů sovětské vlády a Černý byl na několik dní zatčen (Stejskalová 2021). Tanku byla zanedlouho vrácena původní barva, ovšem skupina několika poslanců Občanského fóra se na protest zadržení Černého rozhodla opět přetřít tank narůžovo (Davis 2016). Následně bylo rozhodnuto o odstranění tanku a o jeho přemístění do Vojenského muzea Kbely. Od té doby se řada představitelů zejména KSČM snažila o obnovu památníku, ovšem neúspěšně. Někteří Černého akt přetření sovětského tanku považují za zneuctění vojáků, kteří padli při osvobození Prahy a hovoří o neschopnosti rozlišovat události, které se staly v letech 1945 a 1968 (Davis 2016). Ti druzí, v čele s umělcem Davidem Černým přetření památníku považují za symbol příchodu svobody po roce 1989, ovšem na historickou hodnotu a význam tanku většinou nezapomínají (David 2016). V rámci 30. výročí invaze do Československa se Černý rozhodl v noci na 21. srpna tajně umístit torzo tanku zpět na Náměstí Kinských (Stejskalová 2021). O necelý rok později bylo torzo přesunuto ke smíchovskému MeetFactory. K 50. výročí invaze se David Černý opět rozhodl zakročít a umístil tank v klasické zelené barvě na Náměstí Kinských. Tank měl sloužit jako jedna z rekvizit pro natáčení jeho dokumentu a radě města se torzo tak zalíbilo, že se nakonec rozhodlo o jeho ponechání (Stejskalová 2021).

Obrázek 15: Tank č. 23 přetřený narůžovo roku 1991 na náměstí Kinských

Zdroj: Reprofoto (1991)

Památníky Rudé armády jsou v dnešní době předmětem konfliktů a na vedení města je vyvíjen tlak z řad občanů. Občané často žádají o odstranění těchto památníků, zejména z důvodu nesounáležitosti vůči čemukoliv ve spojitosti s Ruskou federací. V současné době se na území Velké Prahy nachází pomníky Rudé armády už pouze zřídka. Jedním z nich je pomník Rudé armády na Hradčanech, který se již mnohokrát stal terčem vandalů, podobně jako například pomník maršála Ivana Koněva. Na území Velké Prahy se objevují ještě další dva památníky vojákům Rudé armády. Ani jeden z nich však nepředstavuje nijak výraznou dominantu veřejného prostranství, spíše jsou nenápadným prvkem v podobě hranolových žulových pomníků. Konkrétně se první z nich nachází u Čimického háje a druhý v pražské Liboci. Pravděpodobně i díky tomu, že se tyto památníky nenachází v příliš významných veřejných lokalitách, se o jejich odstranění zatím diskuse nevedou. Současně i jejich nenápadný vzhled u občanů neprobouzí potřebu diskutovat o jejich historickém symbolickém významu.

Obrázek 16: Pomník Rudé armády v pražské Liboci

Zdroj: Památkový katalog (2021)

Ačkoliv se pražská čtvrť Řeporyje nenachází na území Velké Prahy, za zmínku v souvislosti s pomníky věnované obětem Ruské osvobozené armádě stojí i následující, poměrně velmi diskutovaná kauza. Starosta Pavel Novotný přišel v roce 2019 s kontroverzní myšlenkou postavit pomník Ruské osvobozené armádě v pražských Řeporyjích. Většina ruských občanů považuje Andreje Andrejeviče Vlasova za osobu, jenž byla odsouzena během

Norimberského procesu a označuje vlasovce za vrahy (Pokorná 2019). Novotný naopak obhajuje myšlenku výstavby pomníku jako odkaz a poděkování padlým vojákům Ruské osvobozené armády (dále ROA), kteří položili svůj život během osvobození Prahy (Pokorná 2019). Na pomníku ROA se mimo jiné podílel také umělec David Černý. Kromě pamětní desky je totiž součástí památníku umělecké dílo vytvořené právě známým kontroverzním umělcem, jenž si údajně nepřál být s památníkem spojován (Pokorná 2019). Realizace pomníku vlasovcům byla schválena a instalována v dubnu 2020. Ve stejném měsíci byla také odstraněna socha maršála Koněva a česko-ruské vztahy začaly být v souvislosti s těmito událostmi velmi napjaté. Konfliktním památníkům se dále podrobněji věnuje následující kapitola.

6 Konfliktní pomníky a památníky

Úlohou pomníkové paměti bývá hledání autority představující inspiraci se zaměřením na výchovu a vzdělání budoucích generací. Pomníky slouží k potvrzení určité stability politického řádu, a zároveň poukazují na priority společnosti (Soušková 2015). Ve chvíli, kdy dochází k přeměně či rozpadu idejí společnosti a transformaci institucí, může docházet k zapomínání a současně ke vzniku nového výkladu paměti. To je spojeno s procesem bourání těch památníků, které již společnost nepřijímá. Zapomínání souvisí se změnou nebo se zmizením příslušného rámce. Dochází tak k „restaurování nostalgie“, což je spojeno s nahrazováním starých pomníků novými, které jsou aktuálně společensky atraktivní (Kopeček 2007). Samotné odstranění památníku ovšem často neznamená úplné vymizení významu symbolu dané události nebo osobnosti z veřejného prostoru. Velmi často se stává, že symbolika na konkrétním místě přetrvá ještě řadu let. Typickým příkladem může být význam osobnosti Josifa Vissarionoviče Stalina na pražské Letné, jenž byl odhalen komunistickou stranou a tehdejším režimem v Československu v 50. letech 20. století. Socha byla odstraněna již roku 1962, ale toto místo s ním mají obyvatelé Prahy spojeno dodnes, ačkoliv už je dávno nahrazen Metronomem od Karla Vítězslava Nováka. Lokalita tohoto památníku i nadále zůstává významným symbolickým místem (Hána, Šel 2021).

Následující tabulka obsahuje památníky, u kterých byla při výzkumu na vybraných internetových portálech zaznamenána zmínka týkající se sporu ohledně přítomnosti daného památníku. Cílem této tabulky nebylo poukázat na veškeré spory, ale spíše si ukázat nejčastější důvody konfliktů, s kterými se Praha v souvislosti s památníky potýká. Důvodem bývají nejčastěji odlišné přístupy k historickému výkladu, ale také samotný vzhled památníku či nevhodné ztvárnění konkrétní osobnosti nebo události. Zahrnuty jsou konflikty, které se odehrály během posledních několika let. Do tabulky tedy nepatří například historické spory ohledně vyobrazení pomníku Jana Žižky na Vítkově či svatého Václava na Václavském náměstí. Je zřejmé, že mezi konfliktní památníky patří zejména památníky vztahující se k období komunistického režimu.

Tabulka 2: Konfliktní památníky na území Velké Prahy

Památník	Kategorie	Důvod konfliktu
Hlava Franze Kafky	další osobnosti české historie	ztvárnění památníku
Mariánský sloup	náboženské památníky	historický výklad
Pomník vojákům Rudé armády na Hradčanech	komunistický režim	historický výklad
Pražský metronom	komunistický režim	ztvárnění památníku
Socha Edvarda Beneše	další osobnosti české historie	rasismus
Socha Marie Terezie	další osobnosti české historie	ztvárnění památníku
Socha maršála Koněva	komunistický režim	historický výklad
Socha Winstona Churchilla	druhá světová válka	rasismus
Torzo tanku	komunistický režim	ztvárnění, historický výklad

Zdroj: Aktuálně, Forum24, Parlamentní listy, vlastní zpracování (2021)

V posledních letech je odstraňování a obnovování památníků často diskutovaným tématem, které vyvolává mnohdy nepříjemné spory mezi občany i jednotlivými politickými stranami. Roky 2019 a 2020 byly plné zvratů na "pomníkové scéně" v hlavním městě. Pravděpodobně nejintenzivnější diskuse a spory vzbudilo odstranění sochy maršála Koněva v pražských Dejvicích. Do popředí se bezpochyby dostalo také obnovení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí, který byl po rozpadu Rakouska-Uherska v roce 1918 stržen. Snahy o jeho obnovení započaly téměř bezprostředně po jeho odstranění a po několika zamítnutých návrzích realizace sloupu zastupitelstvem hlavního města Prahy, byla stavební práce schválena a v roce 2020 realizována. V souvislosti se smrtí George Floyda v červnu 2020 a protesty proti rasismu, jenž probudily rozsáhlé diskuse na globální úrovni, došlo na Praze 3 k posprejování sochy Winstona Churchilla. Autor podstavec posprejoval a Churchilla nazval rasistou, čímž chtěl odkázat na podporu hnutí Black Lives Matter (Krýslová 2020). Velmi podobný případ byl zaznamenán v září téhož roku, kdy došlo k posprejování sochy Edvarda Beneše. Místem konfliktu se v roce 2020 stala také socha Marie Terezie na Hradčanech, jenž má velice kontroverzní podobu tzv. "šachové figurky". Konflikt tedy nevyvolává pouze politický a historický kontext, ale také samotný vzhled památníků, který je důležitou součástí veřejného prostranství. Nyní už se práce bude zabývat dvěma konkrétními kauzami, které dostaly v médiích za poslední roky pravděpodobně nejvíce prostoru: Mariánský sloup a socha maršála Koněva.

6.1 Konflikt o Mariánský sloup

Po rozpadu Rakouska-Uherska začali být Češi agresivnější ve snaze očistit prvky cizí národnosti ve městě. Mariánský sloup byl proto odstraněn a památníky císaře Franze Josefa a maršála Josefa Radeckého přemístěny ze svých původních míst. Národní muzeum očistilo svůj panteon od bust a soch zobrazujících Franze Josefa a jeho manželky. I přes odstraňování památníků s německou tematikou ale nikdy nebylo cílem vytvořit segregované město a vyloučit Němce z veřejného prostoru, jako spíše vyjádřit českou nadvládu nad městem a posilovat pocit odcizení Němců (Wyner 2019).

Mariánský sloup byl na dřívějším Staroměstském rynku postaven roku 1652 z peněz císaře Ferdinanda III., jako památník, jenž má připomínat obranu města před švédskými vojsky (Šafr 2019). Tato vojska v roce 1648 obsadila Malou Stranu, Pražský hrad a pokoušela se dobýt Staré i Nové Město pražské (Jandourek 2019). Klíčové bylo ubránit přístup přes Karlův most, což se také díky měšťanům, řemeslníkům a studentům Univerzity Karlovy podařilo (Jandourek 2019). V době obléhání Prahy cizími vojsky se ženy modlily v kostelích k Panně Marii za ochranu města, a z toho důvodu se po porážce švédských vojsk rozšířila legenda o pomoci Matky Boží (Šafr 2019). Císař Ferdinand III. připsal Panně Marii za pomoc zásluhy a nechal na její počest vybudovat Mariánský sloup. Před výstavbou sloupu v roce 1652 probíhaly diskuse ohledně adekvátního umístění tohoto díla (Šroněk 2020). Rozhodnutí o umístění učinil sám císař Ferdinand III., který Staroměstský rynek považoval za místo mimořádné historické paměti, kde chtěli Habsburkové deklarovat své nároky a program rekatolizace (Šroněk 2020).

Počátek 20. století byl zásadně ovlivněn řadou událostí, které se na našem území odehrávaly. Během první světové války byl na Staroměstské náměstí umístěn pomník Jana Husa, jako představitele reformace, což způsobilo značné napětí. Primátor Jan Podlipný údajně při odhalování pomníku hovořil o smířlivém soužití obou těchto symbolů na hlavním náměstí v Praze, ale to situaci příliš neuklidnilo (Groman 2019). Mariánský sloup ze 17. století byl stržen davem 3. listopadu 1918, jakožto domnělý symbol habsburské monarchie. Ke stržení došlo, když se Pražané v čele s bouřlivákem Františkem Sauerem vraceli z protihabsburské demonstrace na Bílé Hoře (Navara 2017). O jeho znovuoobnovení se začalo hovořit hned krátce po jeho odstranění a někteří aktéři údajně samotného činu litovali (Blažek 2020). Hlubší diskuse o obnově se ale začaly vést až od 90. let 20. století. Příznivci jej považují za vzpomínku na ubránění Prahy za třicetileté války a významné umělecké dílo. Naopak odpůrci návratu sloupu do centra Staroměstského náměstí ho vidí jako symbol porážky myšlenky tolerance, která je stále aktuální (Pur 2019). V červnu roku 2020

došlo po dlouhých debatách ke vztyčení sloupu na Staroměstském náměstí, více než sto let po jeho odstranění. Podle radního hlavního města Prahy Jana Chabra (TOP 09) získalo Staroměstské náměstí opět svůj původní ideologický záměr, na úkor charakteru opileckého výtržnictví, které zde v posledních letech převládá (Forum24 2020).

Obrázek 17: Stržený Mariánský sloup, 3. listopad 1918

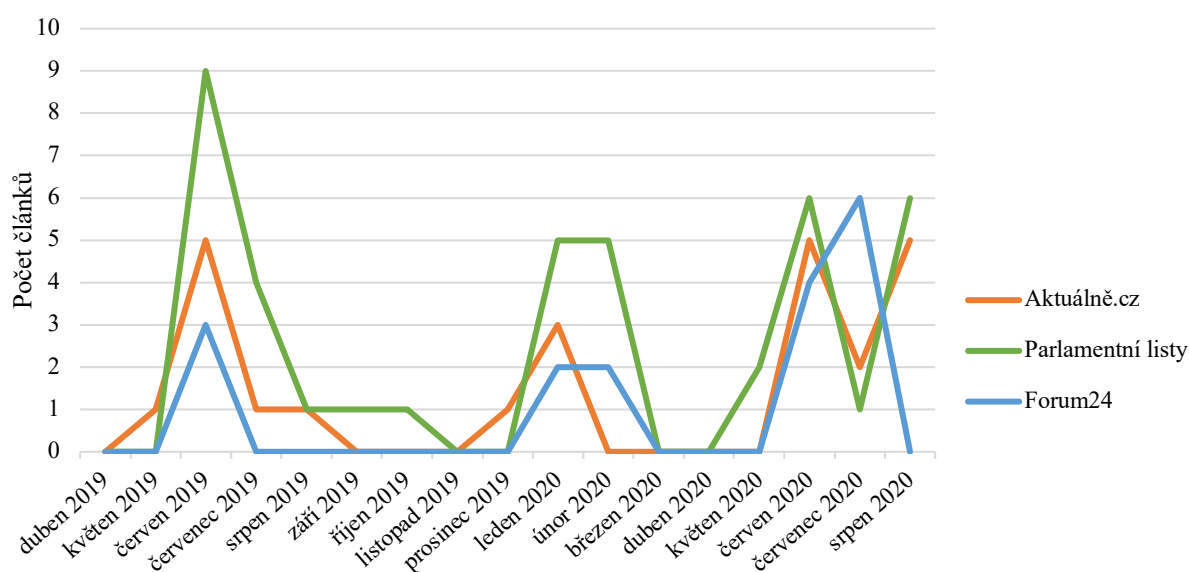

Zdroj: Deník N (2018)

Články v médiích týkající se Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí se začaly objevovat zejména od září 2017, kdy došlo ke zrušení dřívějšího rozhodnutí Magistrátu o jeho znovuoobnovení s ohledem na projednávání řady petic, které byly nemalým počtem občanů podepsány. Téměř 3000 občanů podepsalo petici za obnovení sloupu a 1000 podpisů získala naopak petice proti obnově (Aktuálně 2017). V roce 2019 se začalo opět diskutovat o znovuoobnovení sloupu a v lednu 2020 již sochař Petr Váňa oficiálně získal povolení pro výstavbu. K samotnému vztyčení došlo na Staroměstském náměstí 4. června 2020 za přítomnosti řady významných aktérů celého dlouhého procesu boje za znovuoobnovení sloupu. Deník Forum24 se u většiny svých článků stavěl na stranu podpory obnovení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí. Sám šéfredaktor deníku Pavel Šafr vydal řadu textů, kde argumentuje, proč sloup na náměstí patří. Zaměřuje se na historická fakta a tvrdě kritizuje odpůrce sloupu, například samotného primátora Prahy Zdeňka Hříba.

Velký prostor byl v deníku Forum24 věnován také kardinálu Dominiku Dukovi, který se stal jedním z nejvýraznějších aktérů celé této kauzy. Nejvíce článků či zmínek o Mariánském sloupu v jiných člancích bylo zaznamenáno v Parlamentních listech, kde se objevovaly oba názorové přístupy, pro i proti znovuoobnovení sloupu. Kromě kardinála Duky svými názory na tento internetový portál hojně přispíval také například bývalý premiér a předseda ČSSD Jiří Paroubek, který se naopak tvrdě vymezoval proti vztyčování sloupu.

Graf 1: Konflikt o Mariánský sloup (duben 2019–srpen 2020)

Zdroj: Aktuálně, Forum24, Parlamentní listy, vlastní zpracování (2021)

6.1.1 Proti znovuoobnovení sloupu

Někteří politici před výstavbou hovořili o tom, že obnovení sloupu povede spíše k rozdělení společnosti, než k jejímu sjednocení (Aktuálně 2019). Jedním z odpůrců sloupu je současný primátor hl. m. Prahy Zdeněk Hřib, který sloup vidí jako zdroj zbytečného konfliktu (Aktuálně 2019).

„Nepodporuji obnovu Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí, stejně jako ji nepodporovali zastupitelé Pirátů v roce 2017. Jedná se o symbol porážky myšlenky tolerance, která je stále aktuální. Připomíná násilné prosazování jedné ideje na úkor jiných. Jako takový je tedy zosobněním zbytečného konfliktu. Připomínám, že stržení sloupu podpořil i Tomáš Garrigue Masaryk a Ferdinand Peroutka, protože sloup byl tehdy vnímán jako symbol habsburské nadvlády. Replika sloupu může být nepochybně vystavena někde v muzeu

s odpovídajícím výkladem, který události kolem něj zasadí do historického kontextu. Jinak bychom brzy mohli čelit pokusům komunistů o obnovu monstrózního pomníku Stalina na Letné (tzv. „Fronty na maso“), coby celoevropsky unikátní připomínky tehdejšího výtvarného vyjádření.“ (Hřib 2020, cit.v Šafr 2020).

Kromě primátora Hřiba se proti znovuobnovení Mariánského sloupu stavili příslušníci levicových politických stran, ale také například většina akademiků z ústavu dějin umění České akademie věd. Odpůrci sloupu na Staroměstském náměstí nezohledňují pouze symbolické důvody vybudování sloupu, ale také jeho samotné stržení (Šafr 2020). Stržení sloupu vnímají jako barbarský čin levicového extremismu, který dovedl národ až k tragédii v podobě tvrdého komunistického režimu (Forum24 2020). Velmi často také odpůrci poukazují na symboliku sloupu jako projev ultrakonzervativního katolictví, jenž je v dnešní době spojován s kardinálem Dominikem Dukou, který se ke znovuobnovení sloupu pravidelně vyjadřoval (Forum24 2020). Problémem je ale také samotný vzhled Mariánského sloupu. Velká řada kunsthistoriků odsuzovala návrh podoby tohoto uměleckého díla, které je pouze replikou původního sloupu od sochaře Jana Jiřího Bendla. Tento postoj odsoudil například katolický kněz Tomáš Halík, který v tomto totiž neviděl, jelikož i například na Karlově mostě je řada soch nahrazena replikami (Forum24 2020). Na replice sloupu usilovně pracoval sochař Petr Váňa v letech 1997 až 2020, bez ohledu na vývoj schvalovacího řízení zastupitelstva o znovuobnovení tohoto uměleckého díla.

Podle bývalého premiéra Jiřího Paroubka (2020) představoval sloup symbol nenáviděné monarchie již dříve, čímž by měl zůstat i dnes. V České republice je v současné době pouze 3–4 % katolíků, proto pokud se hovoří o vzájemné toleranci, měli by podle Paroubka (2020) katolíci především tolerovat ateistickou většinu obyvatelstva. Součástí jedné z petic proti obnově sloupu byl také důkaz, že Mariánský sloup je čímkoliv jiným, jen ne sloupem smíření (Zacpal 2018). Římskokatoličtí andělé na obrázku starého Mariánského sloupu meči propichují ďábly, kteří v té době představovaly trýzněné evangelíky. Iničiátoři petice proto vnímají instalaci sloupu jako pokus o ovládnutí veřejného prostoru jednou ideologickou skupinou, která zkouší, co vše si může dovolit (Zacpal 2018). Odpůrci také argumentují tím, že opětovné vztyčení sloupu znamená popření vývoje českých dějin (Aktuálně 2017).

6.1.2 Pro znovuoobnovení sloupu

Jedním z hlavních argumentů příznivců obnovy sloupu je fakt, že původní Mariánský sloup od sochaře Jana Jiřího Bendla byl v roce 1650 postaven císařem Ferdinandem III. jako poděkování Panně Marii za obranu Prahy před švédskými vojsky. Hříchy habsburské monarchie podle příznivců sloupu nesouvisely s mariánským kultem a pro obyvatele představovala Panna Maria něco posvátného, vstřícného, nikoliv symbol politického útlaku (Šafr 2020). Podle řady odpůrců může znovuoobnovení sloupu připomínat evangelíkům násilnou rekatolizaci, což odsuzuje například Tomáš Halík, podle kterého český národ v žádném případě nebude kvůli jednomu sloupu zbožnější nebo katoličtější (Forum24 Monitor 2020). "*Kvůli jednomu sloupu katolická církev velkou moc nedostane*" uvádí Halík (Forum24 Monitor 2020). Podle některých zastánců sloupu navíc období rekatolizace neznamenal pouze období temna, ale také období rozvoje nové kultury, kterou nelze srovnávat s komunistickým režimem po únoru 1948, po němž rozkvět nenastal (Jandourek 2017).

V letech 1680 a 1715 v českých zemích udeřily morové epidemie a bohoslužby se často konaly na náměstích, kde byla menší šance nákazy než v kostelích. Právě Mariánský sloup na Staroměstském rynku sloužil jako místo modlitby občanů ve složitém období. Oběti morové epidemie se mimo jiné stal také sám sochař Jan Jiří Bendl, autor původního Mariánského sloupu. Podle příznivců vedle pomníku mistra Jana Husa sloup představuje symbol usmíření. Karel Schwarzenberg (2020) také poukazuje na to, že Jan Hus byl ctitel Panny Marie a na Staroměstské náměstí byl umístěn později, aby s Mariánským sloupem vedl dialog. Po roce 1918 byla katolická církev poznamenána řadou výroků, kterou někteří věřící dodnes považují za křivdu. Také z tohoto důvodu Schwarzenberg (2020) vnímá znovuoobnovení Mariánského sloupu jako určitý projev a symbol usmíření.

Mariánský sloup bývá také často spojován s Bílou Horou, která ovšem proběhla o 31 let dříve, proto se podle Trošky (2020) jednalo o úplně jinou generaci pražských obyvatel než na počátku 17. století. "*Mariánský sloup nemá nic společného s porážkou českých stavů v bitvě na Bílé hoře*", uvádí Krystlík (2020). Po celé Praze se dodnes nachází celá řada soch katolických světců, ale v roce 1918 byla stržena právě tato, ta nejvýraznější. Barokní sochy a sloupy jsou typickým znakem české identity, a proto někteří zastánci sloupu nerozumí tomu, jak někoho může pohoršovat dílo s náboženskou hodnotou (Šafr 2020). Podle samotného sochaře Petra Váni je to ale zejména krásná památka a historicky významné barokní umělecké dílo, od kterého se samotné sochařství barokního stylu v Čechách odvíjelo.

Fakt, že se památníkům postupem doby přisuzují různé symboly a příběhy, považuje Váňa za neštěstí (Pur 2019).

Obrázek 18: Znovuobnovení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí, 4. červen 2020

Zdroj: iRozhlas.cz (2020)

Vzhledem k mediálnímu prostoru, který sloup rychle získal a s ním i velké množství odpůrců, bylo poměrně zřejmé, že se znovuobnovení sloupu neobejde bez potyček. Necelý měsíc po znovuobnovení se pokusil 42letý muž Mariánský sloup na Staroměstském náměstí zapálit hořlavinou. Závažnější poškození sloupu tento incident naštěstí nezpůsobil.

Podle Gromana (2019) tento příběh vystihuje náš vztah k dějinám. Chybí přijetí, pochopení a určitá snaha o kompromis, vedou se zbytečné debaty ohledně toho, že jde pouze o repliku a ne originál, ale chybí samotná debata o tom, jakým jiným způsobem připomenout výhru Pražanů nad švédskými vojsky v kombinaci se sakrální rovinou celého příběhu (Groman 2019). Významy památníků nejsou dány pouze jejich původními záměry, ale jsou především tvořeny kolektivním nabalováním událostí v průběhu dějin, které se na sebe vrství a přítomnost je utváří (Chlup 2020). Proto i samotné stržení v roce 1918 Mariánskému sloupu přineslo nový význam, který navázal na dobový kontext uplynulých událostí (Chlup 2020). Pokud by symboly nezískávaly nové vlastnosti, dávno by nás přestaly zajímat. Současně ale

daný význam musí být alespoň částí veřejnosti uznávaný, aby byl platný. Například pokud by občané se stržením v roce 1918 nesouhlasili, sloup by byl ihned vztyčen znovu a Sauerův čin by byl odsouzen jako vandalský (Chlup 2020). To se ovšem nestalo, a proto začal být veřejností přijímán jako symbol habsburského útlaku. Kritérium platnosti významu symbolu je ovšem přítomnost a dostatečný počet jeho příznivců a podporovatelů. Symboly dokážou společnost propojovat, ale i rozdělovat. Podobně je tomu i u Mariánského sloupu, který představuje rozkol současné české národní identity. Spor mezi tradičním katolictvím a sekulárním českým nacionalismem by existoval i bez této památky, ale díky Mariánskému sloupu se diskuse zesílila a usmíření oddálilo (Chlup 2020).

Po rozpadu Rakouska-Uherska došlo k odstranění nejen Mariánského sloupu, ale také například sochy maršála Radeckého, jenž symbolizoval habsburskou monarchii. V červenci roku 2020 se začalo hovořit o návratu jeho sochy, jenž se momentálně nachází v Lapidáriu Národního muzea, podobně jako mnoho jiných odstraněných pomníků a památníků, s kterými se česká společnost v určitém období neztotožňovala. Jak již bylo řečeno, mezi památníky symbolizující habsburskou monarchii se v roce 2020 přidala také socha Marie Terezie na pražských Hradčanech. Velmi rychle se objevily diskuse, do jaké míry si tato habsburská panovnice památník zaslouží (Plíhal, Švec 2020). Příkladem znovuoživení památníku se již v minulosti stala jezdecká socha císaře Františka I., která byla v roce 2003 vrácena zpět na své původní místo na Smetanově nábřeží v Praze. Odstraněna byla podobně jako Mariánský sloup a socha maršála Radeckého po vyhlášení samostatného Československa v roce 1918. Vlivem zvyšujících se tendencí procesu globalizace a neustálým rozvojem médií se odstraňování a obnovování památníků stává tématem na celonárodní úrovni, což dokazuje i následující kapitola věnující se konfliktu ohledně sochy maršála Koněva.

6.2 Konflikt o sochu maršála Koněva

Velké množství pomníků a památníků postavených na počest významných osobností Sovětského svazu začalo být odstraňováno či přemísťováno hned po pádu komunistického režimu a nástupu demokracie po roce 1989. Pomníky a památníky věnované vojákům Rudé armády se staly symbolem demonstrace síly komunistického režimu a současně oddanosti Sovětskému svazu. Budování pomníků vojákům Rudé armády bylo během období komunismu nejčastěji řízeno politicky a mnohdy i na místech, kde došlo k osvobození americkou armádou (Hlaváček 2018). Hlubší diskuse se o těchto pomnících začaly vést až po roce 1989 a se změnou politického režimu tak začaly být poškozovány, přesouvány a někdy i odstraňovány.

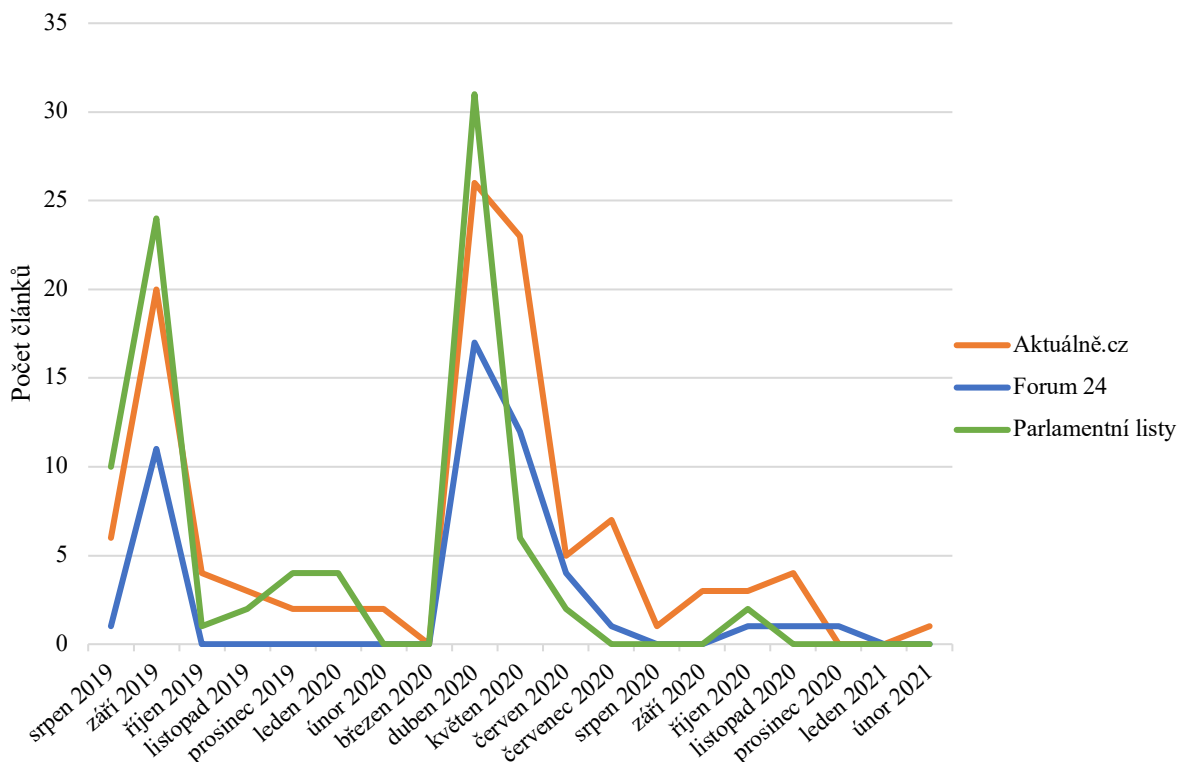
Pravděpodobně nejvíce kontroverzní kauzou související s různorodým výkladem a pohledem na historické události se bezpochyby stalo odstranění sochy maršála Ivana Koněva na Praze 6. O odstranění sochy Koněva se v mediálním prostoru začalo intenzivněji hovořit v srpnu 2019, poté co opakovaně docházelo k poškozování jeho památníku. Odpůrci sochy začali Ivana Koněva považovat za symbol útlaku, totality a sovětské okupace. Jiní ho vidí jako válečného hrdinu, který napomohl k osvobození velké části Československa. Téma "Koněv" se ovšem v médiích začalo vyskytovat již mnohem dříve, a to zejména v souvislosti se sporem o informační cedule, které byly u pomníku instalovány v roce 2015, aby připomínaly také stinné stránky maršála Koněva (Beran 2015). Cílem umístění cedule bylo usmířit příznivce památníku s odpůrci, kteří chtěli sochu odstranit úplně (Beran 2015). V té době se začali členové KSČM strachovat o odstranění sochy a zastupitel Prahy 6 Ivan Hruža (KSČM) argumentoval tím, že *"socha je nejen pro komunisty, ale pro všechny slušné lidi – symbolem svobody, symbolem toho, na co se všichni v době nacistické okupace a v době probíhajícího teroru těšili. Že přijde mír a že přijde osvobození"* (Hruža 2015, cit. v Beran 2015).

Ivan Štěpanovič Koněv byl sovětský maršál, který v roce 1945 velel vojskům Rudé armády. Není náhoda, že jeho socha byla na náměstí Interbrigády umístěna v období normalizace, jelikož osobnost maršála Koněva sloužila komunistické straně k upevnování obrazu armády SSSR jako osvoboditele Československa od nacismu (Fischer 2019). V pražské Bubenči v době, kdy byla socha postavena, sídlilo sovětské velvyslanectví. Okolí Bubenče a sousedních Dejvic bylo současně centrem ruského exilu a nacházely se zde sovětské ubytovací a školské komplexy (Hlaváček 2018). Ačkoliv se o hrdinech druhé světové války v té době ve školách příliš nehovořilo, Ivan Koněv byl jedním z těch, o kterých se údajně mluvit přímo muselo (Fischer 2019). Maršál Koněv je ztvárněn v nadživotní velikosti, v pravé ruce symbolicky drží šeráky, a levicí kyne Pražanům na pozdrav. Autorem sochy je sochař Zdeněk Krybus, který se mimo jiné podílel i na řadě jiných památníků s komunistickou tematikou (Fischer 2019).

Online deník Aktuálně.cz vydal od srpna 2019 více než šedesát článků, v nichž je hlavním tématem právě kontroverze kolem sochy maršála Koněva. V dalších více než padesáti člancích se na webu Aktuálně.cz odstranění sochy Koněva vyskytuje v souvislosti s jiným tématem. Poměrně hojně se o kauze "Koněv" hovořilo také na internetovém portálu Parlamentní listy, kde byl věnován prostor zejména osobnostem hájícím ponechání sochy na náměstí Interbrigády v pražské Bubenči. K tématu se na tomto webu vyjadřovali zejména členové strany KSČM nebo proruští aktivisté. Opačným případem byl internetový portál Forum24, který se kauze věnoval ze všech tří on-line deníků nejméně, a to zejména

v souvislosti s podporou starosty Prahy 6 Ondřeje Koláře, jenž nechal památník 3. dubna 2020 odstranit. Následující graf zobrazuje výskyt tématu sochy maršála Koněva v článcích na vybraných internetových portálech mezi srpnem 2019 a únorem 2021.

Graf 2: Konflikt o sochu maršála Koněva (srpen 2019–únor 2021)

Zdroj: Aktuálně, Forum24, Parlamentní listy, vlastní zpracování (2021)

Podle grafu je zřejmé, že diskuse kolem celé kauzy probíhala nejvíce ve dvou konkrétních obdobích. Je proto důležité pro začátek představit dvě události, které vývoj celé kauzy a její výskyt v mediálním prostoru ovlivnily. Zaprvé, je to den, kdy vedení Prahy 6 rozhodlo o nahrazení pomníku maršála Koněva památníkem osvobození Prahy, konkrétně 12. září 2019. Stalo se tak po řadě incidentů spojených s poškozením sochy, demonstracích a často i násilných střetech, jenž se pravidelně kolem památníku v tomto období odehrávaly. Druhou klíčovou událostí je samotné odstranění sochy, ke kterému došlo 3. dubna 2020, na začátku první vlny pandemie koronaviru. Výzkum byl prováděn v období od srpna 2019, kdy došlo k opětovnému pomalování sochy a k prvním větším diskusím ohledně budoucnosti sochy, do února 2021, kdy konflikt týkající se odstranění v mediálním prostoru pomalu vyšuměl.

Obrázek 19: Odstranění sochy maršála Koněva 3. dubna 2020

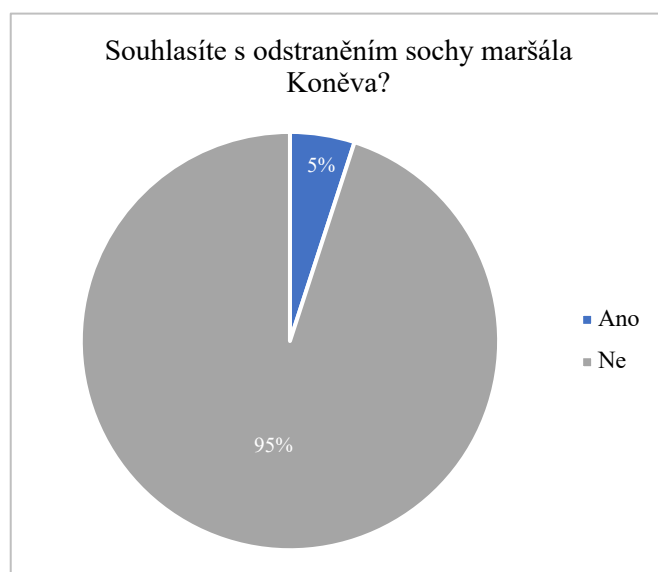
Zdroj: Aktuálně (2020)

6.2.1 Proti odstranění sochy

Celý konflikt se týká dvou odlišných přístupů k osobnosti Ivana Koněva a názoru na odstranění jeho sochy. Do skupiny proti odstranění patří zejména ti, kteří Ivana Koněva považují za hrdinu, jenž se významně podílel na osvobození Prahy od nacistů, ale další jeho činy příliš nezohledňují. Tito lidé se výrazně postavili za ponechání sochy na náměstí Interbrigády v pražských Dejvicích. Do skupiny patří například proruští aktivisté, kteří bojují za vystoupení České republiky ze západních struktur, jako EU či NATO a sochu maršála Koněva (a s ní spojenou kritiku vedení Prahy 6) využili pro propagaci svých zájmů a probuzení větší účasti a pozornosti nových aktivistů. Proti odstranění se vyhradili ale také ti, kterým se nelíbilo využití karantény k "tichému" odstranění sochy (Gazdík 2020). V souvislosti s odstraněním sochy se rozpoutaly také protesty na území Ruska, kdy nacionalistická strana Jiné Rusko mnohokrát demonstrovala před českou ambasádou v Moskvě (Aktuálně 2020). Rusové mimo jiné chtěli dát sochu Stalina symbolicky před českou ambasádu, aby Čechům připomínala, kdo je zachránil před fašismem (Dragoun 2020). Podle ruských nacionalistů je odstranění památníku maršála součástí strategie evropských vlád, jejichž snahou je přehodnotit výsledky druhé světové války (Aktuálně 2020). "Snižováním zásluh sovětského lidu na porážce nacismu, se české úřady zapojují do ospravedlňování nacismu", uvádí ruští nacionalisté (Aktuálně 2020). Proti odstranění se výrazným způsobem postavil i současný prezident Miloš Zeman, který považoval odstranění

sochy za pokus komunálních politiků plést se do zahraniční politiky, které nerozumějí a pro které nemají kompetence (Aktuálně 2020). Podle jeho názoru byl spor o sochu českou ostudou (Aktuálně 2020). Kromě zdůrazňování významu role Ivana Koněva při osvobození Prahy na konci druhé světové války se odpůrci odstranění sochy, zejména z řad Ruské federace v čele s ministrem zahraničních věcí Ruské federace Sergejem Lavrovem, pokusili obhajovat fakt, že odstraněním došlo k hrubému porušení dohody o přátelských vztazích z roku 1993 (Aktuálně 2020). Většina ruských občanů považuje Ivana Koněva za vojevůdce a hrdinu, který má velký podíl na osvobození zejména východní Evropy od nacismu (Aktuálně 2020). Stojí si za tím, že je důležité uznat toto vítězství za světové dědictví a tomu odpovídající památníky za celosvětový memoriál. Zástupci Ruska také nesouhlasili s přesunem sochy do soukromého muzea (Dragoun 2019). Podle jejich názoru si památníky uchovávají svůj smysl jen v návaznosti na místa, kde k historickým událostem došlo (Dragoun 2019).

Graf 3: Anketa v Parlamentních listech

Zdroj: Parlamentní listy, vlastní zpracování (2021)

V Parlamentních listech se ohledně této kauzy mnohokrát vyjadřovala předsedkyně Aliance národních sil Vladimíra Vítová (2019), která dokonce podala trestní oznámení na vedení Prahy 6. Podle jejího názoru někteří politici záměrně lživě interpretovali historická fakta a zákony ČR (Vítová 2019). Na stejném internetovém portálu se také často ke kauze projevuje autor historických knih Václav Junek (2019), jenž zpochybňuje informace ohledně krvavého povstání v Maďarsku v roce 1956 a roli Ivana Koněva v něm. Maršála Koněva považuje za profesionála, který se na východní frontě zapsal do dějin (Junek 2019).

V Parlamentních listech byl prostor věnován především právě odpůrcům odstranění, například řadě poslancům KSČM, SPD, či členům nejrůznějších nacionalistických sdružení. Také výsledky ankety v Parlamentních listech ohledně odstranění sochy hovoří jednoznačně o tom, jaké názory jeho autoři i čtenáři zastávají.

6.2.2 Pro odstranění sochy

Pro odstranění sochy maršála Koněva se postavili zejména ti, kteří často zohledňují jeho zásluhy na konci druhé světové války, ale kritizují maršálovy další činy. Jedním z těchto činů je jeho působení v Berlíně v období výstavby Berlínské zdi, která desítky let představovala symbol rozdělené Evropy, nebo jeho vedení krvavého potlačení povstání v Maďarsku. V Maďarsku, roku 1956 přišlo o život tisíce civilistů, kteří odporovali režimu, a samotný zákrok proti nim Ivan Koněv osobně řídil (Fischer 2019). Současně se podílel také na přípravě vojenské okupace v srpnu 1968. Podle mnohých fakt, že vojska pod vedením maršála Koněva zachránila 9. 5. 1945 Prahu před zničením, je jednoznačně v rozporu s realitou. Podle Hlaváčka (2020) bezprostředně po válce začala Rudá armáda v čele s maršálem Koněvem bombardovat oblasti severně od Prahy, při čemž zahynula řada německých prchajících vojáků, ale současně také mnoho českých civilistů. Důsledkem neúcty k lidskému životu ze strany Ivana Koněva byly ztráty na lidských životech mnohem vyšší než v armádách civilizovaných zemí (Hlaváček 2020). Ke stavbě pomníku navíc došlo až v roce 1980, proto podle názoru odpůrců nelze výstavbu považovat za výraz spontánního vděku obyvatelům Prahy za osvobození od nacismu (Fischer 2019). Památníky bývají do veřejného prostoru vkládány jako symbol vděku určitým osobnostem, ale k soše maršála Koněva byly v roce 2018 umístěny tabule, na kterých se hovoří o neblahých činech, které způsobil. Proto se podle odpůrců sochy stal pomník výrazem ocenění jeho negativního působení. Podle Hlaváčka (2020) byl Ivan Koněv temnou postavou dějin 20. století, který představoval symbol krvavě úspěšného sovětsko-ruského imperialismu. Maršál Koněv byl komunista, jenž se nebál udat své kolegy a choval se neuctivě a bezohledně vůči svým vojákům, tvrdí Hlaváček (2020). Spor kolem sochy je zápasem o naší historickou paměť a národní sebeúctu (Hlaváček 2020).

6.2.3 Politický prostor kolem sochy maršála Koněva

Kromě umělecké a symbolické funkce je klíčová také politická funkce památníků ve veřejném prostoru. Oblasti kolem památníků se často stávají dějištěm různých politických událostí, například shromáždění či demonstrací v konkrétní dny, výročí či svátky (Cudny, Appelblad 2020). Taková setkání jsou současně skvělou příležitostí pro propagaci určitého

postoje či myšlenky jednotlivců nebo politických stran (Cudny, Appelblad 2020). Symbolicky významné památníky mohou přidat setkání a formulované kritice a požadavkům na důrazu, a proto jsou takové lokality k účelům politických projevů různých typů poměrně hojně využívány. Památníky pak mohou ztělesňovat nadvládu jedné politické strany nad druhou nebo nadvládu národa nad jiným národem.

Kolem pomníku maršála Koněva se zejména právě v období o jednání vůči odstranění sochy konala řada demonstrací. Nejčastěji se mezi účastníky vyskytovali komunisté, zástupci médií, bývalí neonacisté, nebo protiimigrantští aktivisté. Často se na demonstraci objevili také odpůrci Koněva, kteří provokovali druhou stranu vlajkami NATO či EU a mezi stranami tak mnohokrát docházelo k potyčkám. Proti odstranění sochy byla také vypsána petice, ve které se hovoří nejen o odporu vůči odstranění sochy, ale také proti využívání vandalismu jako prostředku politického nátlaku (Parlamentní listy 2019). Stoupenci petice se staví za ochranu naší historie pro další generace a odporu vůči přepisování dějin (Parlamentní listy 2019). Demonstrace ovšem neorganizovali pouze zastánci památníku, ale také podporovatelé odstranění sochy. Například skupina *EU optimisté* několikrát zorganizovala akci s názvem "*Běž domů, Ivane Koněve, a všechny komunisty vezmi s sebou*" (Parlamentní listy 2019).

Jednou z hlavních příčin, proč Praha 6 začala uvažovat o odstranění sochy maršála Koněva byl vandalismus, který se mnohokrát v souvislosti s jeho osobností kolem památníku odehrál. Památník byl několikrát poškozen barvou a radnice za tyto opravy vydala nemalé finanční částky, které už nadále platit nechtěla (Polák 2019). Kolem sochy bylo v roce 2019 umístěno také lešení, které mělo pomník chránit před vandaly. Tento akt kritizovalo ruské velvyslanectví, členové KSČM a SPD či mluvčí prezidenta republiky Jiří Ovčáček, který byl během celého procesu této kauzy velmi výraznou osobností a současně jedním z řečníků na demonstracích podporujících ponechání sochy na náměstí Interbrigády. Podle mnohých historiků by socha byla pro občany věrohodnější, pokud by byla odhalena krátce po druhé světové válce, kdy lidé ještě pociťovali vděčnost za osvobození a také pokud by byl památník věnován rudoarmějcům jako takovým (Aktuálně 2020). Kolem sochy by pak nepanovaly takové emoce. Současně bylo také chybou, že k odstranění nedošlo již v 90. letech, kdy se podobné památníky přemísťovaly a odklízely.

Je zřejmé, že celý konflikt se nedotkl pouze samotné sochy sovětského maršála, ale významně ovlivnil vztahy mezi Českem a Ruskem. Podle ředitele Muzea paměti 20. století Jiřího Šestáka (2020) je pro Rusko celá kauza kolem sochy stále aktuálním a silným tématem, jenž souvisí s nebezpečnými imperiálními snahami této země, která si neustále vytyčuje svůj prostor a považuje ho za vlastní. Pokud se nebudeme tomuto bránit, tak si podle Šestáka

(2020) brzy zvykne na "polodemokracii" a "polototalitu" a časem se můžeme ocitnout opět ve společnosti, kde lidská práva a svoboda člověka nebudou prioritami.

Obrázek 20: Pospřežovaná socha maršála Koněva

Zdroj: ČT24 (2019)

Jedním z nejvýznamnějších aktérů celé kauzy se stal starosta Prahy 6 Ondřej Kolář. Poté, co nechal Kolář na začátku dubna 2020 sochu z veřejného prostoru odstranit, začalo se hovořit o možném fyzickém ohrožení jeho osoby, ale také primátora Prahy Zdeňka Hříba, který se podílel na přejmenování náměstí před ambasadou Ruské federace v Praze, podle ruského opozičního politika Borise Němcova (Horák 2020). Policejní ochranu dostal také starosta pražských Řeporyjí Pavel Novotný, jenž necelý měsíc po odstranění sochy maršála Koněva nechal postavit pomník vlasovcům, což ještě více ovlivnilo již velmi napjaté vztahy mezi Českem a Ruskem (Horák 2020).

Náměstí Interbrigády, kde byl maršál Ivan Koněv od 80. let do dubna 2020 umístěn, budou mít obyvatelé Prahy pravděpodobně ještě řadu let spojené právě s jeho osobností a touto několik let trvající kauzou. Podobně jako například u sochy Stalina se tedy můžeme znovu setkat s tím, že samotné odstranění památníku nutně nemusí znamenat úplné vymizení významu symbolu dané události nebo osobnosti z veřejného prostoru a symbolika na konkrétním místě může přetrvat ještě řadu let. Na náměstí Interbrigády byla v květnu 2021

namísto odstraněného pomníku, zorganizována neziskovou organizací Post Bellum společně s Prahou 6 pamětnická výstava "*Nikogda ně забудěm*", která ilustruje roli Sovětského svazu v dějinách Československa, od osvobození od nacismu po okupaci v roce 1968. Tato výstava má poukazovat na to, že s vojsky SSSR nepřišlo pouze osvobození na konci druhé světové války (Vlček 2021). Příběhy lidí, kteří například spadli do spárů rozvědky Směřš je podle starosty Prahy 6 Ondřeje Koláře vhodné si připomínat na místě, kde do roku 2020 stávala právě socha maršála Ivana Koněva (Praha 6 2021). Díky tomu tak výstava získává hlubší symbolický význam. Výstava navíc nezpochybňuje zásluhy SSSR za druhé světové války a jejich podíl na porážce nacismu. Podle ředitele společnosti Post Bellum Mikuláše Kroupy však nelze zastírat násilí, kterého se sovětské úřady dopouštěly na občanech Československa v gulazích a nelze přehlížet například příběhy znásilněných žen na jaře 1945 (Vlček 2021). Jednalo se sice o osvobození, ale nikoliv ke svobodě (Vlček 2021).

7 Závěr

Místa paměti jsou přítomnou a materiální reprezentací určitého místa a jejich význam a symbolika zůstává v prostoru díky kolektivní paměti. Pokud jsou tato místa paměti časem odstraněna, kolektivní paměť dokáže uchovat významy, a to díky široké veřejnosti, která daný význam preferuje. Funkce památníků se z historického hlediska měnila a neustále mění. V minulosti veřejný prostor a památníky v něm sloužily nejčastěji k účelům náboženským a obchodním. Některé z těchto funkcí veřejného prostoru však již byly přesunuty do soukromých nebo virtuálních sfér. Během 18. a 19. století se účel památníků změnil a začaly být budovány monumentálnější podoby památníků, které sloužily jako reprezentace české národní identity a ztělesňovaly zejména významné osobnosti české historie. Podle Maxe Webera (1924) se v tomto období začala formovat moderní veřejnost, která využívala veřejný prostor k mobilizaci veřejnosti a šíření vlastního národního pohledu.

Po rozpadu Rakouska-Uherska začali být Češi agresivnější ve snaze očistit cizí prvky ve městě. Mariánský sloup byl proto stržen davem v roce 1918 a památníky císaře Franze Josefa a maršála Josefa Radeckého byly přemístěny ze svých původních míst. Významy těchto památníků začaly být vykreslovány odlišně než dříve, a proto došlo k novému výkladu kolektivní paměti díky tomu, že se s tímto postojem v té době velká skupina lidí ztotožňovala. Barokní památky a připomínky Rakouska-Uherska byly vyřazeny z národně-politických zájmů a památníky začaly sloužit zejména jako památeční místa na události spojené se světovými válkami. Pro význam a fungování pomníků byla zlomovým okamžikem společenská situace, která nastala po první světové válce. V té době se zrodila otázka, jakou formou realizovat a připomínat tento tragický celosvětový válečný konflikt. Po první světové válce tak vznikaly zejména pomníky a památníky, které ztělesňovaly prožitky uplynulých tragických událostí a byly realizovány honosné sochy, ale i nenápadnější formy pomníků. Podobně tomu bylo i posléze v další vlně, po druhé světové válce.

Vytvořené mapy rozmístění památníků v této práci ukázaly, že zejména památníky Národního obrození, jež jsou většinou monumentálnějšího charakteru, se nachází zpravidla v centru hlavního města, zejména na největších a nejznámějších náměstích. Nejvíce se jich nachází na Karlově náměstí, které dříve jako tzv. „Dobytčí trh“ představovalo jinou formu využití než v dnešní době, kdy slouží zejména jako jeden z hlavních dopravních uzlů Prahy. Památníky na tomto náměstí tak poněkud ztrácí na významu, který představovaly dříve, ale plánovaná revitalizace Karlova náměstí by mohla jejich dominanci alespoň částečně obnovit. Za památník s neutuchající symbolickou hodnotou se dá stále považovat socha svatého Václava v horní části Václavského náměstí, u které dochází k nejvýznamnějším

shromážděním či demonstracím obyvatelů Prahy, ale slouží také jako významný cíl z hlediska cestovního ruchu. Práce ukázala, že z pohledu zvolené definice památníků a metodiky se na území Velké Prahy nachází nejvíce pomníky světových válek, konkrétně pomníky odkazující na druhou světovou válku, které můžeme objevit téměř po celém sledovaném území. Největší koncentraci tyto pomníky vykazují v oblasti pražské Bubenče, Dejvic nebo v okolí Pankráce a Pražského povstání, kde 5. května 1945 vypukly ty nejkrvavější střety mezi nacisty a českými vlastenci, které nakonec vedly k osvobození Československa.

Největší změny týkající se pohledu na funkci a prostorovou organizaci památníků nastaly v 80. letech 20. století. Od té doby se zvýšilo povědomí o roli kolektivní paměti v západních společnostech a zvýšil se počet a rozmanitost veřejných památníků. Podle Fischera (2019) je důležité, abychom o historii více mluvili a aby se občané více zajímali a vzdělávali. *"Máme akademickou svobodu a můžeme svobodně zkoumat historii a současnost. A máme také svobodu názoru. S tím přichází odpovědnost, kterou z každého z nás nikdo nesejme"* (Fischer 2019). V posledních letech dochází k likvidaci památníků připomínajících postup Sovětské armády a sovětsí vojáci padlí během války bývají často vykreslováni jako titíž, kdo okupovali Československo o 20 let později. V dnešní době se pomníky Rudé armády na území Velké Prahy vyskytují již pouze zřídka. Ačkoliv se práce zabývala především dvěma konfliktními památníky, ukázalo se, že konfliktních míst paměti je celá řada a důvody sporů jsou velmi rozmanité. Nejčastěji se však spory týkají odlišného výkladu kolektivní paměti různých zájmových skupin, ale také hmotné fyzické podoby památníků. Jedním z nejvíce kontroverzních památníků, co se týče fyzického vzhledu, se stala nová socha Marie Terezie, která byla umístěna na Hradčanech v roce 2020. Ve stejném roce došlo k odstranění sochy maršála Koněva či ke znovuobnovení Mariánského sloupu, což vyvolalo velkou vlnu mediální pozornosti a společnost se na významy památníků začala pravděpodobně zaměřovat ještě více než kdy dříve. Práce ukázala, že významy památníků jsou pro společnost stále velmi důležitým tématem, a ačkoliv se místa paměti nebudují v takové míře jako například během období Národního obrození nebo po světových válkách, stále se klade velký důraz na budování nových a odstraňování společensky nepřijímaných míst paměti.

Mediální analýza ukázala, že zvolené internetové portály přistupují k výkladu kolektivní paměti velmi odlišným způsobem. Některé se výrazně postavily za obnovení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí a odstranění sochy maršála Koněva, jiné byly opačného názoru. Kromě umělecké a symbolické funkce je klíčová také politická funkce památníků ve veřejném prostoru. Náměstí Interbrigády, kde byl maršál Ivan Koněv od 80. let do dubna 2020 umístěn, budou mít obyvatelé Prahy pravděpodobně ještě řadu let spojené

právě s jeho osobností a touto několik let trvající kauzou. Podobně jako například u sochy Stalina se tedy můžeme znovu setkat s tím, že samotné odstranění památníku nutně nemusí znamenat úplné vymizení významu symbolu dané události nebo osobnosti z veřejného prostoru a symbolika na konkrétním místě může přetrvat ještě řadu let. Práce představila různé názorové přístupy, které mohou sloužit jako přehledný souhrn těchto velmi komplikovaných sporů o kolektivní paměť. Souhrn událostí, které se kolem konfliktních památníků odehrály, mohou přispět ke snazšímu porozumění těchto hojně mediálně diskutovaných kauz a napomoci k utvoření vlastního pohledu a názoru.

Je zřejmé, že téma konfliktních památníků je velmi aktuální a z geografického pohledu poměrně neprobádané téma. Jak již byl nastíněno v metodice, několik internetových portálů se prostorovým rozmístěním památníků v hlavním městě Praze zabývá, u většiny z nich ovšem velké množství památníků chybí nebo jsou mapy poměrně nepřehledné. To by si jistě zasloužilo změnu a vhodné by bylo vytvořit například interaktivní mapy, které by přehledně zobrazovaly památníky podle různých kategorií a současně by zahrnovaly i pamětní desky, které nebyly součástí této práce. Konfliktní památníky se v posledních letech staly také jedním z důležitých témat a předmětem diskusí různých politických stran. Zajímavé by proto mohlo být sledovat, jakým způsobem se politické strany svými postoji vůči využívání veřejného prostoru a památníků v něm liší a jak se do konfliktů zapojují. Kromě sporů mezi občany Česka se odlišné výklady kolektivní paměti v souvislosti s památníky mohou stát také důvodem vzniku konfliktů na nadnárodní úrovni. To jsme mohli zaznamenat například u sporu o odstranění sochy maršála Koněva, které určitým způsobem ovlivnilo česko-ruské vztahy, ačkoliv se to zpočátku zdálo jako poměrně nenápadný konflikt. V budoucnu bude také zajímavé sledovat, jakým způsobem se promění symbolika prostoru náměstí Interbrigády a jak bude tento prostor využíván. Na závěr se hodí přidat slova Petra Pitharta, který tvrdí, že *"Češi jsou zkrátka nemocní dějinami a tato nemoc je podstatnou složkou jejich identity. Chybějící pomníky jsou pak svědectvím tvrdé, někdy přímo destruktivní léčby. Zdaleka ne úspěšné. I z medicíny je známo, že amputovaná noha pacienta občas bolí."* (Pithart 2020, cit. v Perknerová 2020).

8 Literatura, zdroje dat

8.1 Použitá literatura

ANTONOVA, G., GRUNT, E., MERENKOV, A. (2017): Monuments in the Structure of an Urban Environment: The Source of Social Memory and the Marker of the Urban Space. IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, 245, 6.

CARMONA, M. (2010): Contemporary Public Space, Part Two: Classification. Journal of Urban Design, 15, 2, 157-173.

CUDNY, W., APPELBLAD, H (2020): Monuments and their function in urban public space. Norsk Geografisk Tidsskrift – Norwegian Journal of Geography, 73, 5, 273-289.

ČERNÁ, A. (2014): Kulturní památky jako pravopisný problém. In. Ondrejovič, S., Satinská, L., Vráblová, J. (eds.): Sborník Štefan Peciar a mezinárodní lexikografia, Vydavateľstvo SAV, Bratislava, 249-256.

ČERNÝ, J. (2010): Mariánské sloupy v Čechách a na Moravě. Te Deum, 3, 70-74.

DANĚK, P. (2013): Geografické myšlení: úvod do teoretických přístupů. Masarykova univerzita, Brno.

DAVIS, J. (2016): Marking Memory: Ambiguity and Amnesia in the Monument to Soviet Tank Crews in Prague. Public Art Dialogue, 6, 1, 35-57.

FIALA, M. (2012): Staroměstské náměstí v proměnách času. Nakladatelství BVD, Praha.

GAUSOVÁ ZÖRNEROVÁ, M. (2020): Svatojánský kult na Starém Městě pražském a Hradčanech od 17. století do r. 2019 (Svatojánské sochy a jiná vyobrazení v městském prostoru). Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Liberec.

HALBWACHS, M. (2009): Kolektivní paměť. Sociologické nakladatelství, Praha.

HÁNA, D., ŠEL, J. (2021): Political graffiti in the political symbolic space of Prague, Czechia. Urban Research & Practice.

- HARVEY, D. (1993): *Social Justice and the City*. Blackwell, Oxford.
- HOJDA, Z. (2013): Zadavatelé a mecenáši aneb Kdo pomníky stavěl a kdo je platil? In: KUTHANOVÁ, K. (ed.): *Metamorfózy politiky. Katalog k výstavě o pražských pomnících 19. století*.
- HOJDA, Z., POKORNÝ, J. (1996): *Pomníky a zapomínky*. Paseka, Litomyšl.
- JAREŠ, J. (2017): Muzea a památníky po roce 1989: čí příběh vypráví? *Paměť a dějiny*, 3, 113-116.
- KOSÁN, D. (2017): *Vybrané české pomníky a památníky*. Bakalářská práce, Jihočeský univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy, České Budějovice.
- KUČERA, P. (2014): Nekonečný příběh Václavského náměstí. *Časopis Stavebnictví*, 8, 8, 20-25.
- LEFEBVRE, H. (1991): *The Production of Space*. Blackwell, MA, Cambridge, Oxford.
- KLEPETKO, R. (2014): Současná role národní identity aneb proč (ne)stavíme památníky. *Kulturní studia*, 1, 64-79.
- MEHTA, V. (2013): Evaluating Public Space. *Journal of Urban Design*, 19, 1, 53-88.
- MITCHELL, K. (2003): Monuments, Memorials, and the Politics of Memory. *Urban Geography*, 24, 5, 442-459.
- MITTIG, H.E. (1985): Das Denkmal. In: *Funkkolleg Kunst*, edited by Deutsches Institut für Fernstudien an der Universität Tübingen, Studienbegleitbrief 8, Studieneinheit 2, Beltz, Basel.
- NEKULA, M. (2007): The Divided City: Prague's Public Space and Franz Kafka's Readings of Prague. In: Nekula, M., Fleischmann, I. (eds): *Franz Kafka im sprachnationalen Kontext seiner Zeit. Sprache und nationale Identität in öffentlichen Institutionen der böhmischen Länder (Franz Kafka in the National Context of his Time. Language and National Identity in the Public Institutions of the Bohemian Crown Lands)*. Weimar, Cologne, Bohlau, 85-106.
- NORA, P. (1986): *Les lieux de mémoire*. La Nation, 1, Paris.

- PEKAŘ, J. (1990): O smyslu českých dějin. Tři kapitoly z boje o sv. Jana Nepomuckého, Rozmluvy, Praha.
- PEKÁREK, B. (2012): Paměť a politika. Dějiny a paměť, 6, Cahiers du CEFRES.
- PÍCHOVÁ, H. (2008): The Lineup for Meat: The Stalin Statue in Prague. *Modern Language Association*, 123, 3, 614-631.
- RYNEŠ, V. (1971): Atributy v umění. Díl II, Oblastní muzeum Roztoky, Roztoky.
- SENIE, H. F. (1992): *Contemporary public sculpture. Tradition, transformation and controversy.* Oxford University Press, New York.
- SOUKUPOVÁ, B. (2019): Prague: The national perception of the area. *Philological studies, literary research*, 9, 1, 111-121.
- SOUŠKOVÁ, S. (2015): Společenské funkce pomníků. *Kultura, umění a výchova*, 3, 1.
- STUHLÍK, A. (2003): Prostor a prostorová orientace. *Československá Fyziologie*, 52, 1, 22-33.
- ŠTĚTKA, V. (2004): Symbolická vymístění, národní identita a (re)konstrukce paměti. *Sociální studia*, 2, 79-91.
- THOMAS, M. (1991): The Demise of Public Space. In: Nadin, V., Doak, J. (eds): *Town Planning Responses to City Change*, Aldershot, Avenbury, 209-224.
- THRIFT, N. (2003): Space: The fundamental stuff of geography. In: Holloway, S.L., Rice, S & Valentine, G. (eds.): *Key Concepts in Geography*, SAGE, London, 95-108.
- WEBER, M. (1924): *Gesammelte Aufsätze zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte.* Mohr, Tübingen.
- WITTLICH, P. (1983): Pomník a město. *Město v české kultuře 19. století*, Národní galerie v Praze, 267-280.
- WYNER, J. (2019): *Narrating Public Space: Franz Kafka in Nationalized Prague.* Undergraduate Honors Theses. Paper 1348.

ZITA, S. (2004): Boj o pomník Jana Husa v Praze v období 1889-1903. Husitský Tábor, 14, 113-146.

8.2 Internetové zdroje

AKTUÁLNĚ (2013): Sochu svatého Václava bude opět chránit lipový řetěz. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/praha/sochu-svateho-vaclava-bude-opet-chranit-lipovy-retez/r~i:article:769437/> (cit. 4. 5. 2021).

AKTUÁLNĚ (2017): Mariánský sloup na Staroměstském náměstí nebude, zastupitelé nesouhlasili s jeho obnovením. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/praha/mariansky-sloup-na-staromestskem-namesti-nebude/r~1c2903de999211e7a5d50025900fea04/> (cit. 15. 5. 2021).

AKTUÁLNĚ (2019): Pražský primátor přirovnal Mariánský sloup k soše Stalina. Duka po něm žádá omluvu. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/prazsky-primator-prirovnal-mariansky-sloup-k-sose-stalina-du/r~e3a7b156974e11e9970a0cc47ab5f122/> (cit. 16. 2. 2021).

AKTUÁLNĚ (2019): Šlo o výraz militantní rekatolizace, odmítají odborníci obnovu mariánského sloupu. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/odbornici-vyzvaly-aby-nedoslo-k-obnove-marianskeho-sloupu/r~369be7a89c0c11e9be22ac1f6b220ee8/> (cit. 17. 5. 2021).

AKTUÁLNĚ (2020): Česko porušilo dohodu. Chceme dialog o pomnících, tvrdí Rusko po odstranění Koněva. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/cesko-porusilo-dohodu-chceme-dialog-o-pomnicich-tvrdi-rusko/r~607d803c8e1311ea842f0cc47ab5f122/> (cit. 1. 5. 2021).

AKTUÁLNĚ (2020): Ruští nacionalisté napadli české velvyslanectví v Moskvě kvůli soše Koněva. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/rusti-nacionaliste-napadli-ceske-velvyslanectvi-v-moskve-kvu/r~cad5a71877e611ea95caac1f6b220ee8/> (cit. 28. 4. 2021).

AKTUÁLNĚ (2020). Koněvův památník se musí obnovit, české vysvětlování je dětinské, řekl Sergej Lavrov. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/lavrov-chce-obnovit-konevuv-pamatnik-v-praze-ceske-vysvetlen/r~de26d234969e11ea95caac1f6b220ee8/> (cit. 25. 5. 2021).

AKTUÁLNĚ (2020): Kvůli incidentu v Petrohradu proti svržení sochy Koněva poslalo Česko do Ruska nótu. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ceska-diplomacie-poslala-notu-ruskemu-ministerstvu-zahranici/r~16d9ab6680a511eaaabd0cc47ab5f122/> (cit. 18. 4. 2021).

AKTUÁLNĚ (2020): Praha 6 nechala odstranit sochu Koněva, ohradili se Zeman i ruské velvyslanectví. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/praha/socha-marsala-koneva-z-prahy-6-zmizela-poputuje-do-muzea/r~d9d5d332757f11eaa6f6ac1f6b220ee8/> (cit. 22. 4. 2021).

ALBERTOV.EU (2021): Dvě sochy Franze Kafky ukazují dvě tváře Prahy – romantickou i konzumní. Dostupné z: <https://albertov.eu/dve-sochy-franze-kafky-ukazuji-dve-tvare-prahy-romantickou-i-konzumni/> (cit. 23. 5. 2021).

ANTIKOMPLEX (2015): Projekt konfliktní místa paměti. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/wp-content/uploads/prilohy/19757/pomniky_a_pamatniki.pdf (cit. 20. 2. 2021).

ARTALK (2020): Na Praze 6 byla odhalena socha Marie Terezie. Dostupné z: <https://artalk.cz/2020/10/20/na-praze-6-byla-odhalena-socha-marie-terezie/> (cit. 23. 5. 2021).

BERAN, V. (2015): Hrdina, nebo grázl? Na Koněvův pomník přibude cedule. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/if9Yp/hrdina-nebo-grazl-na-konevuv-pomnik-pribude-cedule> (cit. 25. 4. 2021).

BLAŽEK, P. (2020): Zachování od nakažení morního: mariánský sloup na Staroměstském náměstí jako místo pobožností. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/zachovani-od-nakazeni-morniho-mariansky-sloup-na-staromestskem-namesti-jako-misto-poboznosti/> (cit. 15. 5. 2021).

ČT24 (2019): Policie odložila případ poškození sochy maršála Koněva polité barvou. Pachatele nevypátrala. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2939441-policie-odlozila-pripad-poskozeni-sochy-marsala-koneva-polite-barvou-pachatele-se> (cit. 15. 4. 2021).

DENÍK N (2018): Přesně před 100 lety strhli mariánský sloup na Staroměstském náměstí. Má smysl ho dávat zpátky? Dostupné z: <https://denikn.cz/10058/presne-pred-100-lety-strhli-mariansky-sloup-na-staromestskem-namesti-ma-smysl-ho-davat-zpatky/> (cit. 13. 6. 2021).

DRAGOUN, R. (2019): Socha Koněva by mohla stát na Olšanech, souhlasí dcera maršála i starosta Prahy 6. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/socha-koneva-by-mohla-skoncit-na-olsanskych-hrbitovech/r~dc238e2ed49c11e982ef0cc47ab5f122/> (cit. 25. 5. 2021).

DRAGOUN, R. (2020): Rusové chtěli dát sochu Stalina před českou ambasádu. Komárov ji nakonec neprodal. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/rusove-chteli-sochu-stalina-dat-pred-ceskou-ambasadu-komarov/r~9c50edc28edd11ea95caac1f6b220ee8/> (cit. 28. 4. 2021).

FISCHER, P. (2019): Podcast Téma Pavla Fischera: Koněvova socha a střet s Ruskem. Dostupné z: <https://www.pavelfischer.cz/11186-podcast-tema-pavla-fischera-konevova-socha-a-stret-s-ruskem/> (cit. 2. 6. 2021).

FORUM 24 (2020): Duka požehnal Mariánský sloup na Staroměstském náměstí v Praze. Jeho dokument ve sloupu není. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/udalosti/duka-pozehnal-mariansky-sloup-na-staromestskem-namesti-v-praze/> (cit. 20. 5. 2021).

FORUM 24 MONITOR (2020): Halík: Do naší reality se vrací fašizující katolicismus bez křesťanství. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/halik-do-nasi-reality-se-vraci-fasizujici-katolicismus-bez-krestanstvi/> (cit. 13. 5. 2021).

GAZDÍK, J. (2020): Osudy rudoarmějců v Praze: Elitní letec prošel celou válku, zemřel na otravu koňakem. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/v-boji-v-praze-zahynul-jen-ivan-gocarenko-dalsich-23-pak-v-o/r~c1cb8bde8eb511eaabd0cc47ab5f122/> (cit. 20. 4. 2021).

GROMAN, M. (2019): Mariánské nadělení na Staromáku. Dostupné z: <https://blog.aktualne.cz/blogy/martin-groman.php?itemid=34247> (cit. 9. 5. 2021).

HISTORICKÝ ATLAS MĚST ČR (2002): Mapový portál, Praha, administrativní členění Prahy. Dostupné z: <http://towns.hiu.cas.cz/praha.php> (cit. 9. 2. 2021).

HLAVÁČEK, P. (2018): Koněva poslat Putinovi! Dostupné z: <https://blog.aktualne.cz/blogy/petr-hlavacek.php?itemid=31346> (cit. 4. 5. 2021).

HLAVÁČEK, P. (2020): "Náš" maršál Koněv? Temná postava dějin 20. století. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/nas-marsal-konev-temna-postava-dejin-20-stoleti/> (cit. 23. 4. 2021).

HOLUB, P. (2021): Zapomenutá barikáda. Nejkrvavější bitva Pražského povstání. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zapomenuta-barikada-nejkrvavejsi-bitva-prazskeho-povstani-153229> (cit. 11. 5. 2021).

HOMOLOVÁ, M. (2018): Praha přes noc pořádně vyrostla. V roce 1922 získala 37 nových bratříčků. Dostupné z: https://www.idnes.cz/bydleni/na-navsteve/praha-ctvrty-smichov-velka-praha-rozsirovani-prahy-hranice-prahy.A171222_122006_dum_osobnosti_web (cit. 6. 3. 2021).

HORÁK, J. (2020): Kauza Koněv: Rusko zastrašuje, aby mohlo zasahovat do cizích věcí, píše ministři. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/kauza-konev-rusko-zastrasuje-aby-mohlo-zasahovat-do-cizich/r~ed1dbfbca19a11eaa6f6ac1f6b220ee8/> (cit. 25. 4. 2021).

CHLUP, R. (2020): Jak fungují symboly: religionistické postřehy k mariánskému sloupu. Dostupné z: <https://blog.aktualne.cz/blogy/radek-chlup.php?itemid=37071> (cit. 14. 5. 2021).

IROZHLAS (2020): "Persona non grata". Česko v souvislosti s ricinovou kauzou vyhostilo dvojici ruských diplomatů. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/rusko-vyhosteni-velvyslancu-cesko-ricin_2006051333_ako (cit. 26. 2. 2021).

IROZHLAS (2020): Po více než 100 letech je mariánský sloup zpět na Staroměstském náměstí. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/fotogalerie/8218782?fid=9313722> (cit. 13. 6. 2021).

JANDOUREK, J. (2017): Ať má Hus na co koukat: mariánský sloup bude na Staroměstském náměstí zřejmě obnoven. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/at-ma-hus-na-co-koukat-mariansky-sloop-bude-zrejme-na-staromaku-obnoven/> (cit. 7. 5. 2021).

JANDOUREK, J. (2019): Další dějství: obnovitelé Mariánského sloupu přivezli jeho díly po Vltavě a chtějí stavět. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/dalsi-dejstvi-obnovitele-marianskeho-sloupu-privezli-jeho-dily-po-vltave-a-chteji-stavet/> (cit. 10. 5. 2021).

JUNEK, V. (2019): Koněv byl výsostný profesionál, na východní frontě se zapsal do dějin. A s tím Maďarskem to bylo jinak, než se povídá.

Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Konev-byl-vysostny-profesional-na-vychodni-fronte-se-zapsal-do-dejin-A-s-tim-Madarskem-to-bylo-jinak-nez-se-povida-upozornuje-autor-historickych-knih-Junek-594893> (cit. 29. 4. 2021).

KRÁLOVSKÁ CESTA (2021): Morový sloup Panny Marie. Dostupné z: <http://www.kralovskacesta.cz/cs/prohlidka/objekty/morovy-sloop-panny-marie.html> (cit. 5. 5. 2021).

KRYSTLÍK, T. (2020): Zlaté české ručičky? Chyba překladu. Češi jsou mentalitou Němci. Ale když nad nimi nikdo nestojí... Historik Krystlík o českém národu. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Zlate-ceske-rucicky-Chyba-prekladu-Cesi-jsou-mentalitou-Nemci-Ale-kdyz-nad-nimi-nikdo-destoji-Historik-Krystlik-o-ceskem-narodu-630692> (cit. 15. 5. 2021).

KRÝSLOVÁ, M. (2020): Byl rasista, napsal vandal na sochu Churchilla v Praze. Radnice už graffiti odstranila. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/neznamy-vandal-posprejoval-sochu-winstona-churchilla-v-praze-black-lives-matter-napsal-na-ni.A200611_105556_ln_domov_rkj (cit. 20. 3. 2021).

LUKEŠ, Z. (2013): Psi i Nepsí vycházky a přednášky. Dostupné z: <https://www.earch.cz/cs/revue/zdenek-lukes-psi-i-nepsi-vychazky-prednasky-podzim-2013> (cit. 18. 3. 2021).

NAVARA, L. (2019): Mariánský sloup nebude. Bráníme křesťanské hodnoty, nebo Staromák před Habsburky? Dostupné z: <https://nazory.aktualne.cz/komentare/mariansky-sloup-nebude-branime-krestanske-hodnoty/r~c81d783e9a0d11e79e4a0025900fea04/> (cit. 11. 5. 2021).

PAMÁTKOVÝ KATALOG (2021): Pomník Rudé armády. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pomnik-rude-armady-18896671> (cit. 6. 6. 2021).

PARLAMENTNÍ LISTY (2019): Petice proti odstranění pomníku maršála Koněva z Prahy 6. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Petice-proti-odstraneni-pomniku-marsala-Koneva-z-Prahy-6-594709> (cit. 1. 5. 2021).

PARLAMENTNÍ LISTY (2019): U Koněva bude zle, už zítra. Chystá se velká mela, aktivisté zveřejnili plán. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/U-Koneva-bude-zle-uz-zitra-Chysta-se-velka-mela-aktiviste-zverejnili-plan-608314> (cit. 28. 4. 2021).

PAROUBEK, J. (2020): Obnova pomníku vítězného katolicismu. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Jiri-Paroubek-Obnova-pomniku-vitezneho-katolicismu-614088> (cit. 10. 5. 2021).

PERKNEROVÁ, K. (2020): Petr Pithart: Jsem zásadně proti bourání soch a pomníků. Dostupné z: <https://prazsky.denik.cz/zpravy-z-ceska/petr-pithart-volby-ano-andrej-babis-20210207.html> (cit. 4. 4. 2021).

PLÍHAL, J., ŠVEC, P. (2020): Praha má sochu Marie Terezie, jedinou v Česku. Vypadá jak šachová figurka. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/foto-socha-marie-terezie/r~ed944a109c4011eaaabd0cc47ab5f122/> (cit. 14. 5. 2021).

POKORNÁ, Z. (2019): Lžete a v Česku se vám smějeme, řekl starosta Novotný v ruské státní televizi. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/lzete-a-v-cesku-se-vam-smejeme-rekl-starosta-novotny-v-ruske-statni-televizi-83750> (cit. 26. 2. 2021).

POLÁK, M. (2019): Praha 6 podruhé zakryla sochu Koněva. Poprvé plachtu strhl prokemelský aktivista. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/praha/radnice-prahy-6-zakryje-sochu-koneva-chce-ji-tak-chranit-pre/r~57030230cafe11e9b259ac1f6b220ee8/> (cit. 18. 5. 2021).

PRAGUE CITY TOURISM (2021): Socha Franze Kafky. Dostupné z: <https://www.prague.eu/cs/objekt/mista/1886/socha-franze-kafky-d-cerny?back=1> (23. 5. 2021).

PRAHA 6 (2020): Praha 6 odhalila pomník Marie Terezie. K vidění je i digitálně. Dostupné z: <https://www.praha6.cz/aktuality/praha-6-odhalila-pomnik-marie-terezie-k-videni-je-i-digitalne-2020-10-20> (cit. 23. 5. 2021).

PRAHA 6 (2021): Nikogda ně zabuděm! Sochu maršála Koněva vystřídala výstava pamětnických příběhů. Dostupné z: <https://www.praha6.cz/aktuality/nikogda-ne-zabudem-sochu-marsala-koneva-vystridala-vystava-pametnickych-pribehu-2021-05-08> (cit. 14. 5. 2021).

PRAŽSKÝ DENÍK (2015): U Poslanecké sněmovny stojí nový pomník Milady Horákové. Dostupné z: <https://prazsky.denik.cz/z-regionu/pamatnik-obetem-totality-v-prazske-ztracence-odhalila-i-dcera-milady-horakove-20181001.html> (cit. 16. 5. 2021).

PRAŽSKÝ DENÍK (2018): Památník obětem totality v pražské Ztracence odhalila i dcera Milady Horákové. Dostupné z: <https://prazsky.denik.cz/z-regionu/pamatnik-obetem-totality-v-prazske-ztracence-odhalila-i-dcera-milady-horakove-20181001.html> (cit. 20. 4. 2021).

PRAŽSKÝ DENÍK (2019): Černá a bílá: Zaslouží si Koněv pomník v Praze? Dostupné z: <https://prazsky.denik.cz/zpravy-z-ceska/cerna-a-bila-zaslouzi-si-konev-pomnik-v-praze-20190902.html> (cit. 16. 2. 2021).

PUR, M. (2019): Šlo o výraz militantní rekatolizace, odmítají odborníci obnovu mariánského sloupu. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/odbornici-vyzvaly-aby-nedoslo-k-obnove-marianskeho-sloupu/r~369be7a89c0c11e9be22ac1f6b220ee8/> (cit. 15. 5. 2021).

REPROFOTO (1991): Před 20 lety se tank č. 23 převlékl do růžového. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/kultura/pred-20-lety-se-tank-c-23-prevlekl-do-ruzoveho.A110426_124543_ln_kultura_wok (cit. 6. 6. 2021).

ROKOSOVÁ, A. (2020): Od špinavých stánků a ukřičených trhovkyň až po obchodní centra. Jak se proměnila místa kdysi živých trhů a tržnic v Praze? Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/od-spinavych-stanku-a-ukricenych-trhovkyn-az-po-obchodni-centra-jak-se-promenila-8219688/4> (cit. 2. 5. 2021).

RYSKA, P. (2015): Otáčející se hlava Kafky má bratra v Severní Karolíně. Dostupné z: <https://www.prahaneznama.cz/jine-zajimavosti/otacejici-se-hlava-kafky-ma-bratra-v-jizni-karoline/> (23. 5. 2021).

SCHWARZENBERG, K. (2020): Pomník Jana Husa byl postaven, aby vedl s Mariánským sloupem dialog. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/profily/Karel-Schwarzenberg-78/clanek/Pomnik-Jana-Husa-byl-postaven-aby-vedl-s-Marianskym-sloupem-dialog-101475> (cit. 5. 5. 2021).

SSČ (2021): Internetová jazyková příručka. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=pam%C3%A1tn%C3%ADk> (cit. 2. 2. 2021).

SSJČ (2021): Význam pojmu památník. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=pam%C3%A1tn%C3%ADk&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no> (cit. 2. 2. 2021).

SPOLEČNOST FRANZE KAFKY (2011): Pomník Franze Kafky. Dostupné z: <http://www.franzkafka-soc.cz/pomnik-franze-kafky/> (cit. 23. 5. 2021).

STARÁ PRAHA (2021): Karlovo náměstí. Dostupné z: <https://www.starapraha.cz/historie-praha-karlovo-namesti.php> (cit. 2. 5. 2021).

STEJSKALOVÁ, K. (2021): Tank číslo 23. Osvoboditel, který nikdy neosvobozoval, ale stal se symbolem propagandy. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/tank-cislo-23-osvoboditel-ktery-nikdy-neosvobozoval-ale-stal-se-symbolem-8715281> (cit. 14. 4. 2021).

ŠAFR, P. (2019): Rychlokurz dějepisu pro pražského primátora Zdeňka Hřiba. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/rychloukurz-dejepisu-pro-prazskeho-primatora-hriba/> (cit. 10. 5. 2021).

ŠAFR, P. (2020): Odpověď extremistům, kteří chtějí znovu zbořit mariánský sloup. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/odpoved-extremistum-kteri-chteji-znovu-zborit-mariansky-sloup/> (cit. 7. 5. 2021).

ŠESTÁK, J. (2020): Po polovičatosti a polodemokracii může přijít polototalita. Nezvykejme si na to. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/jiri-sestak-po-polovicatosti-a-polodemokracii-muze-prijit-polototalita-nezvykejme-si-na-to/> (cit. 4. 5. 2021).

ŠRONĚK, M. (2020): Mariánský sloup v Praze: symbol tolerance, nebo znásilnění veřejného prostoru. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/mariansky-sloup-v-praze-symbol-tolerance-nebo-znasilneni-verejneho-prostoru/> (cit. 11. 5. 2021).

ŠTĚTKA, J. (2020): Velká Praha vznikla až po sérii marných pokusů, Vídeň tomu nebránila. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-66726110-stare-casy-jana-stetky-velka-praha-vznikla-az-po-serii-marnych-pokusu-viden-tomu-nebrasila> (cit. 5. 3. 2021).

TROŠKA, R. (2020): Pražané mají po 102 letech znovu duchovní ochranu. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Robert-Troska-Prazane-maji-po-102-letech-znovu-duchovni-ochranu-626757> (cit. 6. 5. 2021).

VÍTOVÁ, V. (2019): Trestní oznámení ohledně odstranění sochy maršála Koněva podáno! Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/profilu/PhDr-Vladimira-Vitova-Ph-D-119785/clanek/Trestni-oznameni-ohledne-odstraneni-sochy-marsala-Koneva-podano-97850> (cit. 29. 4. 2021).

VLČEK, K. (2021): Nikogda ně zabuděm. V místě pomníku maršála Koněva zazní příběhy z Paměti národa. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/specialy/nikogda-ne-zabudem-v-miste-pomniku-marsala-koneva-zazni-pribehy-z-pameti-naroda> (cit. 17. 5. 2021).

ZACPAL, Z. (2018): Mariánský sloup je vším jiným než sloupem smíření. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Zdenek-Zacpal-Mariansky-sloup-je-vsim-jinym-nez-sloupem-smireni-539730> (cit. 12. 5. 2021).

8.3 Zdroje dat

DROBNÉ PAMÁTKY (2021): Památky podle obce Praha. Dostupné z: <https://www.drobnepamatky.cz/> (cit. 5. 2. 2021).

MAPY.CZ (2021): Památníky, Praha. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=14.4656119&y=50.0623086&z=11&l=1&q=pam%C3%A1tn%C3%ADky%20praha> (cit. 7. 2. 2021).

MAPY GOOGLE (2021): Památníky, Praha. Dostupné z: <https://www.google.com/maps/search/pam%C3%A1tn%C3%ADky+praha/@50.0973325,14.3654868,12z> (cit. 8. 2. 2021).

NPMK (2021): Pomníky 1. světové války. Dostupné z: <http://1914-1918.npmk.cz/node/78> (cit. 20. 2. 2021).

VETS (2021): Spolek pro vojenská pietní místa. Dostupné z: <https://www.vets.cz/vpm/mista/kraj/10-hl-m-praha/> (cit. 22. 2. 2021).